

**LIETUVOS AUDIOVIZUALINIO KULTŪROS PAVELDO
IŠSAUGOJIMO IR PRIEIGOS SISTEMOS ANALIZĖ IR
PLĖTROS REKOMENDACIJOS**

Tyrimo ataskaita

MENO AVILYS

2020 12 16

Užsakovas: Lietuvos Respublikos Kultūros ministerija

Vykdytojas: Medijų edukacijos ir tyrimų centras VšĮ „Meno avilys“

Tyrimo komanda: dr. Lina Kaminskaitė-Jančorienė (tyrimo vadovė, tyrėja),
Karolis Žukas (tyrėjas, duomenų rinkėjas), Juozas Markauskas (konsultantas,
Baltijos audiovizualinių archyvų taryba), Žygimantas Jančoras (vadyba)

Maketas: Vilūnė Grigaitė

Kalbos redaktorė: Rūta Lazauskaitė

Turinys

1. Tyrimo tikslai ir metodologija
2. Audiovizualinio paveldo apibrėžtys: rekomendacijos ir teisėkūra
 - 2.1 Jungtinių Tautų Švietimo, mokslo ir kultūros organizacijos (UNESCO) audiovizualinio paveldo apsaugos rekomendacijos
 - 2.2 Europos Tarybos konvencijos, susitarimai, iniciatyvos, prie kurių prisijungusi Lietuva
 - 2.2.1 Europos konvencija dėl audiovizualinio paveldo apsaugos ir Europos konvencijos dėl audiovizualinio paveldo apsaugos protokolo dėl televizijos kūrinių apsaugos
 - 2.2.1.1 Audiovizualinio paveldo sąvokos ir verčių išaiškinimas
 - 2.2.1.2 Deponavimas ir apsauga
 - 2.2.2 Europos Parlamento ir Tarybos, Europos Komisijos rekomendacijos
 - 2.2.2.1 Skaitmeninimas ir skaitmeninės medžiagos apsauga
 - 2.2.2.2 Kinematografinio paveldo sampratos plėtra
 - 2.3 Lietuvos teisiniai dokumentai
 - 2.3.1 Audiovizualinis paveldas kaip dokumentas
 - 2.3.2 Audiovizualinio, kinematografinio kūrinių sampratos ir kino paveldas
 - 2.3.3 Audiovizualinio paveldo saugojimas ir deponavimas
3. Lietuvoje saugomas audiovizualinis paveldas
 - 3.1 Audiovizualinio paveldo tipai
 - 3.2 Kino paveldas
 - 3.3 Televizijos paveldas
 - 3.4 Kito judančio vaizdo paveldas
 - 3.5 Garso paveldas
 - 3.6 Esamos audiovizualinio paveldo sistemos trūkumai
4. Audiovizualinio paveldo apsaugos sistemos tarptautinės gerosios patirtys
 - 4.1 Prancūzijos audiovizualinis institutas
 - 4.2 Nyderlandų garso ir vaizdo institutas
 - 4.3 Lenkijos Nacionalinė filмотeka / audiovizualinis institutas
 - 4.4 Suomijos nacionalinis audiovizualinis institutas
 - 4.5 „MemoriAV“ asociacija

5. Lietuvos audiovizualinio paveldo plėtros modeliai

5.1 Modelio esamomis sąlygomis charakteristika

5.2 Modelis atliekant vidutinio masto valstybinius strateginius ir valdymo pokyčius

5.3 „Idealusis“ modelis

6. Atvejų aprašymai

6.1 Archyvai

6.2 Televizijos

6.3 Muziejai

6.4 Bibliotekos

6.5 Švietimo įstaigos

6.6 Muzikos įstaigos

6.7 Teatrai

6.8 Kitos įstaigos

Priedai:

Institucijų sąrašas

Klausimynas

1. Tyrimo tikslai ir metodologija

Tyrimo tikslas – surinkus duomenis apie audiovizualinio paveldo apimtis Lietuvoje, jo saugojimo būklę ir prieigą, parengti rekomendacijas dėl šios kultūros paveldo srities plėtros.

Tyrimo uždaviniai:

- įvertinti audiovizualinio paveldo apibrėžtį ir išaiškinimą šiuose tarptautiniuose dokumentuose:
 - Jungtinių Tautų Švietimo, mokslo ir kultūros organizacijos (toliau – UNESCO) konvencijos, susitarimai, iniciatyvos, prie kurių prisijungusi Lietuva¹: 2003 m. UNESCO Skaitmeninio paveldo apsaugos chartija, 2015 m. UNESCO rekomendacija dėl dokumentinio paveldo, 2003 m. Nematerialaus kultūros paveldo apsaugos konvencija, 2005 m. UNESCO Konvencija dėl kultūrų raiškos įvairovės apsaugos ir skatinimo;
 - Europos Tarybos konvencijos, susitarimai, iniciatyvos, prie kurių prisijungusi Lietuva²: Europos konvencija dėl audiovizualinio paveldo apsaugos, Europos konvencijos dėl audiovizualinio paveldo apsaugos protokolas dėl televizijos kūrinių apsaugos; Europos Tarybos konvencija dėl bendros kino filmų gamybos (pataisyta);
 - Europos Sąjungos susitarimai ir iniciatyvos, prie kurių prisijungusi Lietuva³: 2005 m. Europos Parlamento ir Tarybos rekomendacijos dėl kino paveldo ir su juo susijusios pramoninės veiklos konkurencingumo, 2011 m. Europos Komisijos rekomendacija dėl kultūrinės medžiagos skaitmeninimo, internetinės prieigos ir skaitmeninio išsaugojimo, EUROPEANA ir kt.;
- įvertinti audiovizualinio paveldo apibrėžtį ir išaiškinimą šiuo metu galiojančiuose nacionaliniuose teisės aktuose, reglamentuojančiuose kultūros paveldo ir autorių

¹ Į tyrimą neįtrauktos techninėje specifikacijoje nurodytos šios UNESCO programos: „Pasaulio atmintis“, „Informacija visiems“, kadangi jos neformuoja, o remiasi UNESCO dokumentais, kurie yra tyrime apžvelgiami.

² Į tyrimą neįtraukti šie techninėje specifikacijoje nurodyti dokumentai: Europos konvencija dėl televizijos be sienų, nes dokumento tikslas – „sukurti sąlygas tarpvalstybiniam televizijos programų transliavimui ir retransliavimui tarp Konvenciją pasirašiusių Šalių“. Dokumente nėra kalbama apie audiovizualinio paveldo, kūrinių, jų transliavimo apsaugą ir sklaidą; Europos Tarybos rezoliucija dėl Europos fondo, remiančio kūrybinių kinematografinių ir audiovizualinių darbų bendrą gamybą ir platinimą (EURIMAGES), nes ši rezoliucija apibrėžia tik institucinę steigtį (prieiga: <<https://rm.coe.int/setting-up-a-european-support-fund-for-the-co-production-and-distribut/16804b86e2>>).

³ Į tyrimą neįtrauktas šis dokumentas: 2006 m. Europos Tarybos išvados 2006/C279/01 dėl kultūrinės medžiagos skaitmeninimo, skaitmeninio išsaugojimo ir internetinės prieigos prie jos, nes tyrime remiamasi naujesniu (2011) dokumentu – Europos Komisijos rekomendacija dėl kultūrinės medžiagos skaitmeninimo, internetinės prieigos ir skaitmeninio turinio išsaugojimo.

teisių sritis: Lietuvos kultūros paveldo skaitmeninimo koncepcija, Lietuvos kultūros paveldo skaitmeninimo, skaitmeninio turinio saugojimo ir prieigos strategija, Lietuvos Respublikos archyvų ir dokumentų įstatymas, Lietuvos Respublikos bibliotekų įstatymas, Lietuvos Respublikos muziejų įstatymas, Lietuvos Respublikos kilnojamųjų kultūros vertybių apsaugos įstatymas, Lietuvos Respublikos kino įstatymas, Lietuvos Respublikos etninės kultūros valstybinės globos pagrindų įstatymas, Lietuvos Respublikos Lietuvos nacionalinio radijo ir televizijos įstatymas, Lietuvos Respublikos autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymas ir kt.;

- surinkti šiuos kiekybinius ir kokybinius duomenis, susijusius su audiovizualiniu paveldu Lietuvoje: kuriose Lietuvos atminties institucijose, valstybės ir savivaldybės įstaigose bei nevyriausybinėse organizacijose saugomas audiovizualinis paveldas, kokia jo aprėptis ir pobūdis (kolekcijos ir pavieniai objektai); kokia yra šio audiovizualinio paveldo fizinė būklė; kokie šiuo metu yra Lietuvos atminties institucijų, valstybės ir savivaldybės įstaigų bei nevyriausybinių organizacijų, kuriose saugomas audiovizualinis paveldas, žmogiškieji ir finansiniai ištekliai bei turima atkūrimo ir skaitmeninimo įranga; kokia identifikuoto audiovizualinio paveldo prieiga ir sklaidos galimybės.

Atsispiriant nuo uždavinių, tyrimui naudojami tarptautiniai ir nacionaliniai teisės aktai, tarptautinių organizacijų UNESCO, IASA (*International Association of Sound and Audiovisual Archives*) išleisti dokumentai, techninės rekomendacijos, audiovizualinio paveldo apsaugos srityje užsienyje veikiančių institucijų ir organizacijų, kurių patirtis dažnai pristatoma tarptautinių renginių ir projektų (konferencijų ir seminarų) metu, oficialių interneto svetainių informacija. Į šį sąrašą patenka Lenkijos Nacionalinė filmoteka / audiovizualinis institutas, Suomijos nacionalinis audiovizualinis institutas, Nyderlandų garso ir vaizdo institutas, Šveicarijos „MemoriAV“ asociacija, taip pat UNESCO ir Europos Komisija.

Tyrimė remiamasi bendraisiais mokslinio tyrimo metodais – aprašomuoju, lyginamuoju, analitiniu, interviu, dokumentų analizės metodu.

Nustatant Lietuvos atminties institucijas, valstybės ir savivaldybės įstaigas bei nevyriausybines organizacijas, kuriose saugomas audiovizualinis paveldas, visų pirma buvo pasitelktas Lietuvos Respublikos Kultūros ministerijai (toliau – LRKM) pavaldžių institucijų

sąrašas⁴, iš kurio ekspertinės atrankos būdu išskirtos potencialiai audiovizualinį paveldą kaupiančios ir saugančios institucijos. Svarbu atkreipti dėmesį, kad į šią imtį pateko ne tik tradiciškai „seną“ medžiagą kaupiančios atminties institucijos (archyvai, muziejai, bibliotekos), bet ir XXI a. kultūros įvykius dokumentuojančios organizacijos – teatrai, saugantys spektaklių vaizdo įrašus, koncertinės įstaigos, kaupiančios garso įrašus, nevyriausybinių organizacijų ir pan. Siekiant suprasti audiovizualinio paveldo būklę regione, į tyrimą įtrauktos ir vienos savivaldos lygmens institucijos (iš vienos apskrities). Vertinant audiovizualinio paveldo būklę, atrinktų objektų būklę ir jų saugojimo sąlygas įvertintos apklausos būdu ir vizitų į institucijas metu.

Numatomas tyrimo rezultatas – ataskaita, kurią sudaro penki skyriai ir priedai. Pirmoje dalyje pristatome audiovizualinio paveldo sąvoką ir sampratą teisėkūroje, antroje dalyje pristatome empirinius duomenis, trečioje dalyje – gerąsias tarptautines audiovizualinio paveldo išsaugojimo ir prieigos sistemos praktikas, o paskutinėje, remiantis gautų duomenų analize, pasiūlome rekomendacijas Lietuvos audiovizualinio paveldo išsaugojimui ir prieigos sistemos plėtrai. Rekomendacijas sudaro trys plėtros modeliai: a) esamomis sąlygomis; b) atliekant vidutinio masto valstybinius strateginius ir valdymo pokyčius; c) „idealusis modelis“.

⁴ Prieiga: <<https://lrkm.lrv.lt/lt/struktura-ir-kontaktai/pavaldzios-institucijos>>.

2. Audiovizualinio paveldo apibrėžtys: rekomendacijos ir teisėkūra

„Audiovizualinis“ – tarptautinis žodis, kurio reikšmė aiškinama kaip „suvokiamas vienu metu klausa ir rega“⁵, todėl gali būti naudojamas dokumentams, kuriuose vienu metu užfiksuotas vaizdas ir garsas, apibūdinti. O šiuo atveju žodis „paveldas“ aiškinamas kaip „paveldėtas ir saugotinas medžiaginės ir dvasinės kultūros palikimas“⁶. Atsižvelgiant į audiovizualinio paveldo specifiškumą, sąsajas su industriniu procesu (gamyba, platinimu, transliavimu) ir sparčiai kintančias technologijas (analoginė juosta, magnetinė juosta, videokasetė, audiokasetė bei skaitmeniniai formatai), audiovizualinio paveldo (toliau AP) samprata tarptautinėje praktikoje (teisėkūroje, rekomendacijose) nuolat plečiama. Lietuvos Respublikos nacionalinio lygmens teisinių dokumentų analizė leidžia teigti, kad AP sąvoka juose nėra aiški: nėra tiksliai apibrėžta arba išvis neapibrėžiama. Todėl ypač svarbu suprasti tarptautiniame kontekste formuluojamas, dažnai ne tik į praeitį, bet ir į ateitį orientuotas gaires, teisėkūrą, šiuos aspektus palyginti su lokaliame, nacionaliniame lygmenyje esančia padėtimi. Žemiau pateikiama išplėstinė teisinių dokumentų, susijusių su AP apibrėžtimi, kelių lygmenų analizė. Pirmajame skyriuje aptariamos UNESCO teikiamos rekomendacijos audiovizualinio paveldo sampratos apibrėžimui, antrajame atliekama tarptautinių dokumentų analizė, trečiajame – analizuojama nacionalinė teisėkūra ir joje vartojamos sąvokos ir sampratos.

2.1 Jungtinių Tautų Švietimo, mokslo ir kultūros organizacijos (UNESCO) audiovizualinio paveldo apsaugos rekomendacijos

Naujausiu tarptautiniu dokumentu, kuriame fiksuojama šiuolaikinė AP apsaugos problematika, laikytinas 2016 m. Jungtinių Tautų Švietimo, mokslo ir kultūros organizacijos (toliau – UNESCO) parengtos rekomendacijos „Audiovizualinio paveldo filosofija ir principai“. Šiame dokumente terminas „audiovizualinis“ siejamas su matymo (regos) ir

⁵ Tarptautinių žodžių žodynas / Vyriausioji enciklopedijų redakcija, Vilnius, 1985, p. 527.

⁶ Dabartinės lietuvių kalbos žodynas, prieiga per internetą: <http://lkiis.lki.lt/>

girdėjimo (klausos) savybėmis, įprastai apibūdina ir judančius vaizdus (angl. *moving images*) ir garso įrašus (angl. *recorded sounds*). UNESCO šį terminą pritaikė atskirai gyvavusioms kino, televizijos ir garso, radijo archyvavimo sritims, kurios dėl kintančių technologijų sparčiai persidengia, panašėja⁷. Todėl AP samprata apima ne tik dokumentus, bet ir papildomus objektus ar net veiklas.

Remiantis UNESCO parengtomis rekomendacijomis, audiovizualinis paveldas yra:

- garso, radijo įrašai, filmai, televizijos, vaizdo įrašai, skaitmeniniai ar kiti produktai (pvz., vaizdo / kompiuteriniai žaidimai, skaidrės ir pan.), sudaryti iš judančių vaizdų ir / arba garso įrašų, skirtų arba neskirtų viešam rodymui;
- objektai, medžiagos ir kiti materialūs darbai, techniniu, industriniu, kultūriniu ir istoriniu požiūriais susiję su audiovizualiniais dokumentais. Ši samprata apima objektus, susijusius su kino, televizijos, radijo industrijomis, transliavimo, rodymo, įrašymo procesais. Todėl apima tokius objektus kaip scenarijai, produktų kadrai (angl. *stills*), plakatai, skrajutės ir kita reklaminė medžiaga, taip pat rankraščiai, mašinraščiai ir tokie artefaktai kaip technologinė įranga ar kostiumai (filmų, laidų ir kitų audiovizualinių dokumentų kūrimo, gamybos rekvizitas);
- reti, nebenaudojami įgūdžiai ir aplinkos, reikalingos audiovizualinio dokumento reprodukcijai, kopijavimui ar demonstravimui, pristatymui, rodymui;
- neliteratūrinė / grafinė medžiaga: fotografijos, žemėlapiai, rankraščiai, skaidrės ir kiti vizualiniai objektai.

Išskyrus fotografijas ir žemėlapius, kurie Lietuvoje turi aiškiai susiklosčiusią saugojimo tradiciją ir išsiskiria ženkliai geresne apsauga nei kitos audiovizualinės formos, tyrime taikome visas čia ir žemiau siūlomas apibrėžtis.

Kalbant apie audiovizualinio dokumento kaip sudedamosios audiovizualinio paveldo dalies apibrėžtį, svarbu tai, kad audiovizualinio dokumento apibrėžimu siekiama aprėpti kuo platesnę judančių vaizdų ir garso įrašų įvairovę⁸. Įvertinus technologinę kaitą, atsispiriant nuo žemiau (išnašoje) išvardintų pavyzdžių, siūloma audiovizualinius dokumentus įvardinti pirmiausia remiantis šio dokumento specifinėmis savybėmis. Kitaip sakant, aprėpti dvejopas

⁷ <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000243973/PDF/243973eng.pdf.multi>, p. 20.

⁸ Rekomendacijose pateikiami šie audiovizualinio dokumento pavyzdžiai: a) įvairaus tipo, analoginiai ir skaitmeniniai judantys vaizdai, b) garsinės skaidrės ir skaidrės (pvz., „PowerPoint“), c) įvairaus formato judantys vaizdai ir / ar įrašyti garsai, d) radijas ir televizija, e) fotografija ir grafiniai darbai, f) kompiuteriniai žaidimai, g) viskas, kas projektuojama ant ekrano, h) viskas, kas matoma kompiuterio ekrane, i) visa tai, kas išvardyta (prieiga: <<https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000243973/PDF/243973eng.pdf.multi>>, p. 25–26).

audiovizualinio dokumento funkcijas: ir autentiško turinio talpinimą (pvz., vienintelė išlikusi filmo, žaidimo, TV, garso įrašo kopija), ir laikiną talpyklą, skirtą informacijos pernešimui (pvz., įrašo kopija). Remiantis šiuo požiūriu, audiovizualiniai dokumentai – „tai darbai, apimantys kopijuojamus, atkuriamus, dauginamus (angl. *reproducible*) vaizdus ir / ar garsus, kurie yra apibrėžti (angl. *embodied*) laikmena ir kurių:

- įrašymas, transliavimas, suvokimas ir gavimas įprastai negalimas be technologinio įrenginio;
- vaizdinio ar garsinio turinio trukmė yra apibrėžta (negali būti begalinė);
- tikslas yra pateikti turinį, o ne naudoti technologiją papildomiems tikslams.“⁹

„Darbai“ šioje sampratoje suprantami kaip intelektinės (angl. *intellectual*) veiklos rezultatas (ne tik sąmoningas kūrybinis veiksmas, bet ir pasyvus, žmogaus aktyvaus dalyvavimo nereikalaujantis technologijos įrašas, pvz., gatvės vaizdo ar garso įrašas)¹⁰.

„Dokumento“ apibrėžimas remiasi UNESCO programa „Pasaulio atmintis“, kurioje dokumentais pripažįstami ir audiovizualiniai dokumentai – talpinama informacija ir laikmena, kurioje ta informacija tarpsta. 2015 m. UNESCO rekomendacijų dėl dokumentinio paveldo priede esančiose apibrėžtyse „dokumentu laikomas objektas, sudarytas iš analoginio arba skaitmeninio informacinio turinio ir laikmenos, kurioje jis tarpsta. Jis gali būti išsaugomas ir paprastai yra kilnojamas. Turinį gali sudaryti ženklai (tekstas) arba kodai (skaitmeninio formato skaičiai), vaizdai (statiški arba judantys) ir garsai, kuriuos galima nukopijuoti arba perkelti kitur. Laikmena gali pasižymėti svarbiomis estetinėmis, kultūrinėmis arba techninėmis savybėmis. Turinio ir laikmenos santykis gali būti nuo atsitiktinio iki integralaus“.

Kaip matyti, šios UNESCO rekomendacijos atliepia nuoseklų, palaipsniui besiformavusį UNESCO požiūrį į paveldą bei organizacijos lankstumą plėsti (audiovizualinio) paveldo sampratą priklausomai nuo besikeičiančių kultūrinių, technologinių ir pan. aplinkybių. Pavyzdžiui, „dokumento“ samprata remiasi dar 1992 m. pradėtos vykdyti UNESCO programos „Pasaulio atmintis“ aprašu, kuriame dokumentinis paveldas apibrėžtas kaip „kultūrų įvairovė, pasaulio ir jo atminties veidrodis, nepagražintai primenantis pasaulio įvykius, visuomenių raidą, valstybių klestėjimą, diktatūrų žlugimą, kultūros išlikimą ir svarbiausius pasaulio įvykius nuo seniausių laikų. Rašytinis, fotografijų ar kitos rūšies

⁹ <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000243973/PDF/243973eng.pdf.multi>, p. 25-26.

¹⁰ <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000243973/PDF/243973eng.pdf.multi>, p. 25-26.

dokumentinis paveldas yra labai trapus, todėl nesaugomas ir neprižiūrimas gali sunykti, – tuomet žmonija prarastų galimybę iš kartos į kartą perduoti papirusuose, pergamentuose, rankraščiuose, dainų tekstuose, natose, muzikos, fotografijose, vaizdo ir garso bei kitos rūšies dokumentuose esančią informaciją“. 2003 m. spalio 17 d. UNESCO Generalinės konferencijos 32-ojoje sesijoje priimta Skaitmeninio paveldo apsaugos chartija liudija ne tik analoginio, bet ir „skaitmeninio dokumento“ prigimties pripažinimą. Chartijoje skaitmeniniam paveldui priskiriami: „tekstai, duomenų bazės, nejudantys ir judantys vaizdai, garso įrašai, grafika, programinė įranga ir interneto puslapiai įvairiomis ir vis gausėjančiomis formomis. Ši medžiaga dažnai yra trumpalaikė ir ją būtina tikslingai gaminti, išsaugoti ir valdyti. Dauguma šių išteklių turi ilgalaikę vertę ir svarbą, todėl juos būtina saugoti ir išlaikyti esamoms ir ateities kartoms. Šis nuolat augantis paveldas gali egzistuoti bet kokia kalba, bet kurioje pasaulio dalyje ir bet kurioje žmogaus žinių ar išraiškos srityje“¹¹.

Šiose rekomendacijose pateikta AP kaip „reto, nebenaudojamo įgūdžio“ samprata remiasi 2003 m. UNESCO Nematerialaus kultūros paveldo apsaugos konvencija. Nors įvardijant nematerialaus paveldo sritis tiesioginių nuorodų į AP nėra (nes įprastai jis siejamas su kilnojamu arba materialiu paveldu), tačiau rekomendacijose minimi įgūdžiai gali būti siejami su nematerialiuoju paveldu, kuris įvardijamas taip: „ilgainiui nusistovėjusi veikla, vaizdai, išraiškos formos, žinios, įgūdžiai, taip pat su jais susijusios priemonės, objektai, žmogaus veiklos produktai ir su jais susijusios kultūros erdvės, kuriuos bendruomenės, grupės ir kai kuriais atvejais pavieniai žmonės pripažįsta savo kultūros paveldo dalimi. Šį nematerialų kultūros paveldą, perduodamą iš kartos į kartą, bendruomenės ir grupės nuolat atkuria reaguodamos į savo aplinką, į sąveiką su gamta ir savo istorija, ir jis joms teikia tapatybės ir tęstinumo pojūtį, taip skatindamas pagarbą kultūrų įvairovei ir žmogaus kūrybingumui“¹².

Plati „audiovizualinio dokumento“ samprata bei vertės apibrėžimas remiasi 2005 m. UNESCO Konvencija dėl kultūros raiškos įvairovės apsaugos ir skatinimo, kurioje „kultūros įvairovė“ apibrėžiama kaip „įvairūs būdai, kuriais išreiškiama grupių ir visuomenių kultūra. Šios kultūros raiškos formos perduodamos grupių ir visuomenės viduje ir tarp jų. Kultūros įvairovė pasireiškia ne tik raiškos formomis, kuriomis per įvairias raiškos priemones išreiškiamas, turtinamas ir perduodamas žmonijos kultūros paveldas, bet ir įvairiais kultūros raiškos formų meninio kūrimo, gamybos, sklaidos, platinimo bei naudojimosi jais būdais, nesvarbu, kokios priemonės ir technologijos būtų naudojamos“¹³.

¹¹ <https://www.lnb.lt/media/public/katalogai/chartija.pdf>

¹² <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.248105>

¹³ https://www.unesco.lt/images/Paveldo_programos/raiskosiv.pdf

Šiame kontekste ypač svarbu suprasti audiovizualinių dokumentų svarbą ir trapumą. Kaip rašoma „Audiovizualinio paveldo filosofija ir principai“ rekomendacijose, „audiovizualiniai dokumentai yra ne mažiau svarbūs, o tam tikrais atvejais net svarbesni nei kitos rūšies dokumentai ar artefaktai. Jų sąlyginis naujumas, dažnai populistinė prigimtis ir jų priklausomybė nuo nuolat besikeičiančios technologijos nemažina jų svarbos. Jų saugojimas ir prieinamumas turėtų būti finansuojamas ir palaikomas atsižvelgiant į šį specifiškumą. Finansų dydis ir reiškinių kompleksiskumas, sudėtingumas neturėtų būti naudojami ekonominiai nenaudai argumentuoti“¹⁴.

Tyrimė vadovaujamės čia pateiktomis UNESCO rekomendacijomis apibrėžiant audiovizualinį paveldą ir identifikuojant jo vertes; tai taikome tiek analizuodami Lietuvos teisėkūros dokumentus, tiek analizuodami empirinės dalies duomenis, tiek siūlydami AP apsaugos sistemos plėtros modelius. Dar daugiau: vadovaudamiesi minėtame leidinyje pasiūlytomis gairėmis, empirinę dalį formavome vadovaudamiesi įvairovės principu – įtraukėme įvairias, taigi ir regioninio pavaldumo institucijas, atsižvelgėme į Lietuvai, Rytų Europai, postsovietiniam laukui svarbų kontekstą.

Kituose poskyriuose apžvelgsime, kaip čia aptartos nuostatos įgyvendinamos bei reguliuojamos teisės dokumentuose.

2.2 Europos Tarybos konvencijos, susitarimai, iniciatyvos, prie kurių prisijungusi Lietuva

2.2.1. Europos konvencija dėl audiovizualinio paveldo apsaugos ir Europos konvencijos dėl audiovizualinio paveldo apsaugos protokolo dėl televizijos kūrinių apsaugos

Bene svarbiausias teisinis dokumentas, įpareigojantis rūpintis AP apsauga Europoje, yra 2001 m. Europos konvencija dėl audiovizualinio paveldo apsaugos ir Europos konvencijos dėl audiovizualinio paveldo apsaugos protokolo dėl televizijos kūrinių apsaugos. Šie dokumentai svarbūs keliais aspektais: pasiūlo praplėstas AP sampratas, numato apsaugą nurodant į teisinį deponavimą, numato institucijas, kurios galėtų rūpintis deponuotu AP (pvz., archyvai bei savanoriškos deponavimo institucijos). Konvencijos 3 straipsnyje pažymima: „Šios Konvencijos Šalys Konvencijos nuostatas visiems kinematografiniams kūriniams taiko nuo

¹⁴ <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000243973/PDF/243973eng.pdf.multi>, p. 20.

jos įsigaliojimo dienos. Pagal šios Konvencijos 18 straipsnį parengti protokolai išplečia Konvencijos taikymo sritį ir ji taikoma ne tik kinematografiniams kūriniais, bet ir kitai judesį perteikiančiai vaizduojamajai medžiagai, tokiai kaip televizijos kūriniai.¹⁵ Tačiau konvencijos nuostatos netaikomos garso dokumentams, kurių apsaugą reglamentuoja kiti dokumentai.

2.2.1.1 Audiovizualinio paveldo sąvokos ir verčių išaiškinimas

Europos konvencijos dėl audiovizualinio paveldo apsaugos 1 straipsnyje pagrindiniu tikslu įvardijamas siekis „užtikrinti Europos audiovizualinio paveldo apsaugą ir jo, kaip vienos iš meno formų ir mūsų praeities įamžintojo, pripažinimą, visuomenės interesais šį paveldą kaupiant, išlaikant ir naudojant judesį perteikiančią vaizduojamąją medžiagą kultūros, mokslo ir tyrimų tikslais“¹⁶. Taigi apibrėžiant AP vertes, akcentuojamos ir meninės, ir istorinės AP vertės. Svarbu tai, kad tikslinant konvencijos nuostatų taikomumą pabrėžiama, kad ji taikoma „ne tik kinematografiniams kūriniais, bet ir kitai judesį perteikiančiai vaizduojamajai medžiagai, tokiai kaip televizijos kūriniai“¹⁷.

Kinematografinis kūrinys konvencijoje suprantamas kaip „bet kokios trukmės judesį perteikianti vaizduojamoji medžiaga, **ypač pagal grožinę literatūrą**¹⁸ sukurti kinematografiniai kūriniai, animaciniai filmai ir dokumentiniai filmai, skirti rodyti kino teatruose“¹⁹, o judesį perteikianti vaizduojamoji medžiaga – tai „rinkinys, sudarytas iš vaizdų, perteikiančių judesį, įrašytų bet kokiomis priemonėmis ir bet kokioje laikmenoje, lydimų ar nelydimų garso, galinčių sudaryti judesio įspūdį“²⁰. Kitaip tariant, į pastarąjį apibrėžimą patenka ir kino, ir televizijos kūriniai, ir (galimai) visi kiti audiovizualiniai kūriniai.

¹⁵ <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.207703?jfwid=12m1b0yxru>

¹⁶ <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.207703?jfwid=12m1b0yxru>

¹⁷ <https://e-seimas.lrs.lt/rs/legalact/TAD/TAIS.207703/>

¹⁸ Lyginant, kaip lietuviškoje ir angliškoje redakcijose formuluojama kinematografinio kūrinio apibrėžtis, įžvelgiamas neatitikimas. Konvencijos originale rašoma: „*cinematographic work* means moving image material of any length, in particular cinematographic works of fiction, cartoons and documentaries, which is intended to be shown in cinemas“. Angl. *fiction, cartoon and documentaries* reiškia įprastas kino tipologijas – vaidybinis, animacija ir dokumentinis kinas, nesuteikiant reikšmės grožinės literatūros vaidmeniui. Tuo tarpu lietuviškoje versijoje atrandame formuluotę, kurioje suteikiama reikšmė grožinės literatūros vaidmeniui: „ypač pagal grožinę literatūrą sukurti kinematografiniai kūriniai, animaciniai filmai ir dokumentiniai filmai“, kuriant klaidingą įspūdį, jog ypatingai svarbūs tie kūriniai, kurie sukurti pagal grožinę literatūrą. Ta pati samprata randama Europos Parlamento ir Tarybos rekomendacijoje dėl kino paveldo ir su juo susijusios pramoninės veiklos konkurencingumo lietuviškoje redakcijoje. Vengiant nesusipratimų, rekomenduojama tikslinti lietuvišką konvencijos ir rekomendacijos redakciją.

¹⁹ <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.207703?jfwid=12m1b0yxru>

²⁰ <https://e-seimas.lrs.lt/rs/legalact/TAD/TAIS.207703/>

Konvencijoje AP kaip „judesį perteikiančios medžiagos“ samprata grindžiama dar 1980 m. spalio 27 d. UNESCO 21-ojoje sesijoje priimta rekomendacija, kuri siūlo šią sampratą: „judesį perteikiantys vaizdai – tai serija vaizdų, įrašytų ant tam tikro pagrindo (nepaisant panaudoto pirmajai ar tolesnėms fiksacijoms įrašymo būdo ar pagrindo pobūdžio, kaip antai: kino juosta, juostelė arba diskas), lydimų ar nelydimų garso, kurie sudaro judesio išpūdį juos demonstruojant ir kurie yra skirti viešam paskelbimui ar platinimui, arba kurie yra pagaminti dokumentavimo tikslais; jie, be kita ko, apima šių kategorijų kūrinius:

- a) kinematografiniai kūriniai (tokie kaip vaidybiniai filmai, trumpametražiai filmai, populiarūs mokslo filmai, kronikos ir dokumentiniai filmai, animaciniai ir mokomieji filmai);
- b) televizijos kūriniai, pagaminti transliuojančiųjų organizacijų arba joms skirti;
- c) videografiniai kūriniai (esantys videogramose), išskyrus a ir b punktuose išvardintus kūrinius.

Nepaisant vykstančių pokyčių, ypač technologinio pobūdžio, sąvoka „judesį perteikianti vaizduojamoji medžiaga“ ir toliau iš esmės galioja. „Judėsį perteikiančios vaizduojamosios medžiagos“ kriterijai sąmoningai neaptariami numatant technologinę raidą (pvz., vaizdo diskai, kompaktiniai diskai ir kitos laikmenų formos, talpinančios skaitmeninius vaizdus, ir t. t.) ir užtikrinant Konvencijos taikymo tęstinumą.“²¹

Ši 1980 m. suformuluota audiovizualinio paveldo samprata konvencijoje praplečiama, įvertinant XXI a. AP iššūkius ir įvairovę, įtraukiant ne tik televiziją, bet ir visas naujas audiovizualinės raiškos formas: „šiandien audiovizualinis paveldas siejamas ne tik su kinu, bet ir su televizija, videostudijų produkcija ir vis labiau – su daugialypės aplinkos bei interaktyviaisiais produktais, taip pat su visais produktais, kurie dar tik pasirodys plėtojantis naujoms technologijoms. Šią plačią sritį būtina apsaugoti, todėl Konvencijoje įtvirtinti principai yra taikomi visiems judesį perteikiantiems vaizdams. Beveik nėra kalbama apie konkrečias laikmenas, siekiant užtikrinti, kad Konvencija būtų taikoma visoms naujoms audiovizualinės raiškos formoms“²².

Viena vertus, konvencija iš esmės laikosi UNESCO rekomendacijose suformuotų nuostatų, siekdama apsaugoti **ne tik praeityje sukurtą paveldą (kinematografinius, televizinius kūrinius), bet ir dabarties / ateities kūrinius, paliekant audiovizualinio paveldo sampratą atvirą tebekintančioms technologijoms, kurios ir lemia audiovizualinio paveldo įvairovę**. Antra vertus, siekiant ypač probleminių AP kūrinių apsaugos, konvencijos taikomumas sukonkretinamas visų pirma išskiriant televizijos

²¹ <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.207703?jfwid=12m1b0yxru>

²² <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.207703?jfwid=12m1b0yxru>

kūrinius. Europos konvencijos dėl audiovizualinio paveldo apsaugos protokolo dėl televizijos kūrinių apsaugos aiškinamojo rašto nuostatų komentare siūloma tokia televizijos kūrinių samprata: „televizijos kūriniai patenka į bendrą sąvoką „judesį perteikianti vaizduojamoji medžiaga“, tačiau jie nėra „kinematografiniai kūriniai“ pagal Konvencijos 2 straipsnį. Televizijos kūriniams konkrečiai būdinga tai, kad jie yra „pagaminti perdavimui antžeminiu siųstuvu, kabelinėmis, palydovinėmis ar kitomis priemonėmis ir skirti viešam priėmimui“, o kinematografiniai kūriniai apibūdinami kaip pirmiausia skirti rodyti kino teatruose. Judesį perteikianti vaizduojamoji medžiaga, „perduota pagal individualų užsakymą“, tokia kaip užsakomųjų programų televizija, šiai sąvokai nepriklauso, kaip nepriklauso ir „interaktyvioji judesį perteikianti vaizduojamoji medžiaga“, t. y. „audiovizualiniai kūriniai, leidžiantys žiūrovams prisidėti prie turinio, pavyzdžiui, vaizdo žaidimai internete“²³.

Taigi konvencija pasiūlo, tikslina AP sampratą; atsispirdama nuo kinematografinio paveldo apsaugos patirties, įtvirtina televizinio paveldo apsaugos poreikį ir svarbą; pasiūlo interpretacijos gaires dabarties ir ateities AP sampratai, nepatenkančiai į kinematografinę ar televizinę apibrėžtį.

2.2.1.2 Deponavimas ir apsauga

Europos konvencijos dėl audiovizualinio paveldo apsaugos aiškinamajame rašte pabrėžiama, kad pagrindinė AP apsaugos priemonė yra teisinis deponavimas: „visą naują judesį perteikiančią vaizduojamąją medžiagą būtina deponuoti, kad būtų garantuota, jog yra šios medžiagos kontrolinė kopija, o tai yra vienintelis būdas užtikrinti veiksmingą jos apsaugą. Teisinis deponavimas – tai ne vien reikalavimas deponuoti kontrolinę kopiją, bet ir jos išsaugojimas, o tam gali prireikti restauravimo darbų“²⁴. Todėl konvencijos 2 skyriaus 5 straipsnyje numatoma **bendroji teisinio deponavimo pareiga**: „Kiekviena Šalis teisės aktais arba kitomis tinkamomis priemonėmis nustato pareigą deponuoti judesį perteikiančią vaizduojamąją medžiagą, kuri priklauso jos audiovizualiniam paveldui ir kuri buvo pagaminta arba bendrai pagaminta konkrečios Šalies teritorijoje.“²⁵

Aiškinamajame rašte teisinio deponavimo pareiga paaiškinama detaliau: „kiekviena Šalis įsipareigoja turėti teisinio deponavimo sistemą, taikomą **visiems kinematografiniams kūriniams. Jiems negalima taikyti atrankos sistemos**. Kinematografiniai kūriniai yra

²³ <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.207703?jfwid=12m1b0yxru>

²⁴ <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.207703?jfwid=12m1b0yxru>

²⁵ <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.207703?jfwid=12m1b0yxru>

esminė mūsų kultūros paveldo sudedamoji dalis, todėl būtina visiška jos apsauga. <...> Konvencija nenustato judesį perteikiančios vaizduojamosios medžiagos, išskyrus kinematografinius kūrinius, teisinio deponavimo ypatumų. Dėl televizijos kūrinių įvairovės ir vien dėl jų apimties būtina, pavyzdžiui, parengti protokolus, kurie apibrėžtų šių kategorijų judesį perteikiančios vaizduojamosios medžiagos sąlygas ir praktinius ypatumus. Protokoluose bus atsižvelgiama į judesį perteikiančios vaizduojamosios medžiagos kiekvienos kategorijos savitumą ir į technologinę pažangą. Kai tik Šalys taps šių protokolų šalimis, jos privalės teisinį deponavimą imti taikyti ir kitai judesį perteikiančiai vaizduojamajai medžiagai, kaip nurodyta protokoluose, parengtuose pagal šios Konvencijos 18 straipsnio 1 dalį²⁶.

Konvencijos 6 straipsnyje deponuoto AP saugojimo funkcija numatoma archyvams: „Kiekviena Šalis paskiria vieną ar daugiau archyvų, kurių uždaviniai yra užtikrinti deponuotos judesį perteikiančios vaizduojamosios medžiagos išsaugojimą, dokumentavimą, restauravimą ir galimybę naudoti informacijos paieškai. Paskirtos institucijos turi būti arba valstybinės, arba privačios, tačiau negali būti tiesiogiai ar netiesiogiai kontroliuojamos fizinio arba juridinio asmens, kuris daugiausia verčiasi pelno siekiančia veikla žiniasklaidos sektoriuje.“²⁷ O tam, kad „teisinis deponavimas turėtų būti privalomas ir išsamus, kad būtų įvykdyta jo funkcija išsaugoti ir restauruoti visą pagamintą ar bendrai pagamintą ir priklausančią audiovizualiniam paveldui judesį perteikiančią vaizduojamąją medžiagą. Sąvoka „pagaminta judesį perteikianti vaizduojamoji medžiaga“ apibūdinami visi vaizdai, sukurti profesionalų ir skirti rinkai, todėl ji netaikoma mėgėjiškiems vaizdams (šeimos filmams, atostogų filmams ir t. t.). Sąvoka „priklausanči jį audiovizualiniam paveldui“ žymi Šalių norą pačioms nuspręsti, kas priklauso ir kas nepriklauso šiam paveldui. Jos užtikrina, kad jų apibrėžimai nebūtų nei savavališki, nei diskriminuojantys.“²⁸

Taigi, kaip matyti iš konvencijos aiškinamojo rašto, deponavimas privalomas visiems kinematografiniams kūriniams, o likusių audiovizualinių kūrinių apsauga priklauso nuo to, kaip šalys apibrėžia audiovizualinį paveldą, ką jam priskiria. Televizijos kūrinių atveju pabrėžiamas šios audiovizualinės raiškos specifiškumas: „audiovizualiniam paveldui priklausančių televizijos kūrinių gali būti tiek daug, kad techniškai taptų neįmanoma visus juos deponuoti, išsaugoti ir užtikrinti reikiamą prieigą prie jų. Be to, ne visus televizijos kūrinius, ypač pasikartojančio pobūdžio, verta išsaugoti. Todėl Protokolas suteikia galimybę

²⁶ <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.207703?jfwid=12m1b0yxru>

²⁷ <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.207703?jfwid=12m1b0yxru>

²⁸ <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.207703?jfwid=12m1b0yxru>

Susitariančiosioms Šalims numatyti „televizijos kūrinų vertinimo, parinkimo ir atrankos sistema“, ypač tų kūrinų, kurie yra panašūs arba priklauso platesnei kūrinų serijai. Šia sistema turi būti „tinkamai“ apibrėžti ir išsaugoti Susitariančiosios Šalies audiovizualinio paveldo televizijos elementai. Šis apibrėžimas būtinas tam, kad bendroji pareiga pagal 3 straipsnio 1 dalį būtų pakankamai tiksli jos taikymui. Susitariančiosios Šalies faktinis pasirinkimas gali priklausyti ir, pavyzdžiui, nuo šios Šalies depozito įstaigos turimų finansinių išteklių (taip pat žr. Protokolo 6 straipsnį), ir nuo šalies tradicijų²⁹.

Protokolo aiškinamajame rašte pabrėžiama: kad televiziniai kūriniai būtų apsaugoti, yra būtina paskirti vieną ar kelias depozito įstaigas: „Vieno ar kelių depozito įstaigų paskyrimas Susitariančiosios Šalies sprendimu yra būtina sąlyga teisinio deponavimo pareigai įvesti. Neįsteigus ar nepaskyrus depozito įstaigų pagal 5 straipsnį, teisinis ir savanoriškasis deponavimas būtų neįgyvendintas.“³⁰

Taigi, įvertinus šias pagrindines konvencijos nuostatas, Lietuvos audiovizualinio paveldo atveju kyla šie probleminiai klausimai:

- kaip Lietuvos teisėkūroje apibrėžiamas AP ir kas šiam priskiriama;
- ar Lietuvos AP taikomas teisinis deponavimas; kokiems AP kūriniais taikomas teisinis deponavimas;
- kokios institucijos rūpinasi deponuoto AP archyvavimu; kokioms institucijoms ši funkcija priskirta?

Prieš atsakant į šiuos tyrimui svarbius klausimus, apžvelgsime kitus Europos Parlamento ir Tarybos, Europos Komisijos dokumentus, kuriuos Lietuva įsipareigoja vykdyti.

2.2.2 Europos Parlamento ir Tarybos, Europos Komisijos rekomendacijos

2.2.2.1 Skaitmeninimas ir skaitmeninės medžiagos apsauga

2005 m. lapkričio 16 d. Europos Parlamento ir Tarybos rekomendacija dėl kino paveldo ir su juo susijusios pramoninės veiklos konkurencingumo nekvestionuotinai, aiškiai įvardyja kino paveldo reikšmę, akcentuodama meninę ir istorinę vertes. Negana to, pripažindama šios kultūrinio paveldo srities laikinumą ir kino laikmenų trapumą, rekomendacija siekia skatinti „naujų, mokslinių tyrimų ir technologijų plėtros politiką kinematografijos kūrinų išsaugojimo ir restauravimo srityje“³¹. Be to, šiame dokumente kino paveldas suprantamas kaip kino pramonės sudedamoji dalis, kuriai turi būti pritaikytos technologinės naujovės, t. y.

²⁹ <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.207703?jfwid=12m1b0yxru>

³⁰ <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.207703?jfwid=12m1b0yxru>

³¹ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/PDF/?uri=CELEX:32005H0865&from=LT>

skaitmeninimas: „Tai gali būti paskatinta gerinant kino paveldo išsaugojimo, restauravimo ir naudojimo sąlygas ir pašalinant pramonės plėtros ir konkurencingumo kliūtis, visų pirma renkant, kataloguojant, išsaugant ir restauruojant filmų paveldą bei sudarant galimybę naudoti jį švietimo, kultūros, mokslinių tyrimų arba kitais panašiais nekomerciniais tikslais, visais atvejais laikantis autoriaus ir gretutinių teisių reikalavimų.“³² Taigi dokumentas skatina ne tik kino paveldo apsaugą, bet ir kino paveldo prieinamumą atsižvelgiant į šiuolaikines skaitmenines technologijas.

Paveldo skaitmeninimo eigą ir darbotvarkę tęsė kitas dokumentas – tai 2011 m. Europos Komisijos rekomendacijos dėl kultūrinės medžiagos skaitmeninimo, internetinės prieigos ir skaitmeninio išsaugojimo³³. Šio dokumento 1 punkte pabrėžiama, kad vienas iš pagrindinių skaitmeninės darbotvarkės tikslų yra Europos kultūrinės atminties, įskaitant spaudinius (knygas, žurnalus, laikraščius), fotografijas, muziejų eksponatus, archyvų dokumentus, garso ir audiovizualinę medžiagą, paminklus ir archeologines vertybes (toliau – kultūrinė medžiaga) skaitmeninimas ir išsaugojimas³⁴.

Dokumento atsiradimą lėmė siekis kaip įmanoma labiau padidinti Europos kultūrinio paveldo prieinamumą visuomenei, jį skaitmeninant ir suteikiant jam prieigą bendroje Europos skaitmeninėje bibliotekoje ir muziejuje EUROPEANA. Tačiau skaitmeninimo skatinimas lemia ir papildomus iššūkius, susijusius su suskaitmeninto turinio apsauga. Atsižvelgiant į tai, rekomendacijoje teigiama: „skaitmeninė medžiaga turi būti tvarkoma ir prižiūrima, nes, pasenus dokumentų saugojimo įrangai ir programoms, dokumentai gali tapti neįskaitomi dėl to, kad laikmena laikui bėgant susidėvėjo; laikmenos gali būti sugadintos jau vien dėl to, kad jų turinys yra nuolat atnaujinamas ir keičiamas. Nepaisant to, kad visoje Europos Sąjungoje padaryta pažanga siekiant išsaugoti skaitmeninę medžiagą, keliose valstybėse narėse nėra jokios aiškios ir išsamios skaitmeninio turinio išsaugojimo politikos. Jei tokios politikos nėra, kyla grėsmė skaitmeninės medžiagos išlikimui, be to, skaitmeniniu formatu sukurta informacija gali būti prarasta. Veiksmingų skaitmeninio išsaugojimo priemonių kūrimas turi didelį poveikį ne tik kultūros įstaigoms. Skaitmeninio išsaugojimo klausimai yra svarbūs visoms privačiojo ir viešojo sektorių organizacijoms, kurios yra įpareigotos arba pageidauja išsaugoti skaitmeninę medžiagą“³⁵. Todėl viena iš rekomendacijų nuostatų – „sudaryti

³² <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/PDF/?uri=CELEX:32005H0865&from=LT>

³³ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX%3A32011H0711>

³⁴ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX%3A32011H0711>

³⁵ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX%3A32011H0711>

skaitmeniniu formatu sukurtos medžiagos deponavimo tvarką, siekiant garantuoti jos ilgalaikį išsaugojimą ir pagerinti esamą tokios medžiagos teisėto saugojimo tvarką³⁶.

2.2.2.2 Kinematografinio paveldo sampratos plėtra

Grįžtant prie 2005 m. lapkričio 16 d. Europos Parlamento ir Tarybos rekomendacijos dėl kino paveldo ir su juo susijusios pramoninės veiklos konkurencingumo, atsispirdama nuo Europos konvencijos dėl audiovizualinio paveldo apsaugos, svarbu atkreipti dėmesį ir į šios konvencijos taikymą praplečiant kinematografinio paveldo sampratą.

Kaip matyti Europos konvencijoje dėl audiovizualinio paveldo apsaugos, AP samprata apima tik audiovizualinius kūrinius, t. y. dokumentus. Papildoma medžiaga minima tik tarp kitko, nurodant, kad jos kaupimas skatinamas savanoriškai deponuojant. Europos Parlamento ir Tarybos rekomendacija dėl kino paveldo ir su juo susijusios pramoninės veiklos konkurencingumo praplečia AP sampratą – ji taikoma ne tik kūriniams, t. y. ir dokumentams. Rekomendacijoje siūloma toia kinematografinių kūrinių apibrėžtis: „kinematografijos kūriniai, priklausantys jų audiovizualiniam paveldui – tai kūriniai, kuriuos taip įvertino valstybės narės arba jų paskirtosios įstaigos, remdamosi objektyviais, skaidriais ir nediskriminuojančiais kriterijais, įskaitant kūrinius, pagamintus kartu su kitomis valstybėmis narėmis ir (arba) trečiosiomis šalimis. Visų valstybių narių audiovizualinis paveldas sudaro Europos audiovizualinį paveldą³⁷. Nauja tai, kad ši rekomendacija skatina rūpintis ne tik kinematografinių kūrinių deponavimu, bet ir „a) pagalbinės ir reklaminės medžiagos, susijusios su nacionaliniam audiovizualiniam paveldui priklausančiais kinematografijos kūriniiais, b) kitų valstybių nacionaliniam audiovizualiniam paveldui priklausančiais kinematografijos kūriniiais; c) judančių vaizdų medžiaga, išskyrus kinematografijos kūrinių deponavimu; d) praeities kinematografijos kūriniiais³⁸. Tai skatina saugoti ne tik kinematografinius kūrinius, bet ir su kūrybiniu, gamybiniu, platinimo procesu susijusią medžiagą; ne tik nacionalinę, bet ir kitų valstybių AP priskiriamus kūrinius.

Europos Parlamento ir Tarybos rekomendacijoje atkartojama dar 2001 m. Europos konvencijos dėl audiovizualinio paveldo apsaugos nuostata pasirūpinti ir bendros gamybos filmais, priskiriant juos bendram Europos audiovizualiniam paveldui. Ši nuostata ypač svarbi turint galvoje, jog nuo 2019 m. sausio 1 d. Lietuvoje įsigaliojusioje pataisytoje Europos

³⁶ <<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX%3A32011H0711>>

³⁷ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/PDF/?uri=CELEX:32005H0865&from=LT>

³⁸ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/PDF/?uri=CELEX:32005H0865&from=LT>

Tarybos konvencijoje dėl bendros kino filmų gamybos kinematografinis kūrinys apibrėžiamas kaip „bet kokios trukmės ar bet kokiomis priemonėmis sukurtas kūrinys, konkrečiai vaidybinis, animacinis ir dokumentinis kino filmas, kurie atitinka kino pramonę reglamentuojančias kiekvienoje susijusioje Šalyje galiojančias nuostatas ir kurie skirti rodyti kino teatre“³⁹. Kitaip tariant, daugėjant Lietuvos ir kitų šalių bendros gamybos filmų, kyla poreikis juos apsaugoti.

Apibendrinant dokumento analizę, kyla šie probleminiai klausimai:

- ar Lietuvoje skatinamas pagalbinės ir reklaminės medžiagos, susijusios su nacionaliniam AP priklausančiais kinematografijos kūriniais, saugojimas;
- kur ši medžiaga deponuojama; kokios institucijos rūpinasi jos apsauga?

2.3 Lietuvos teisiniai dokumentai

Šiame skyriuje, atsižvelgiant į ankstesniuose skyriuose išryškėjusius probleminius klausimus, Lietuvos teisiniai dokumentai bus analizuojami siekiant išsiaiškinti:

- kaip Lietuvos teisėkūroje apibrėžiamas AP ir kas šiam audiovizualiniam paveldui priskiriama;
- ar Lietuvos AP taikomas teisinis deponavimas? Jei taip, kokiems konkrečiai audiovizualinio paveldo kūriniais;
- kokios institucijos rūpinasi AP archyvavimu? Kokioms institucijoms ši funkcija priskirta?

2.3.1 Audiovizualinis paveldas kaip dokumentas

AP sąvoka pirmą kartą Lietuvos teisėkūroje pasirodo jau minėtame 2003 m. vasario 25 d. Nr. IX-1348 Lietuvos Respublikos įstatyme Dėl Europos konvencijos dėl audiovizualinio paveldo apsaugos ir Europos konvencijos dėl audiovizualinio paveldo apsaugos protokolo dėl televizijos kūrinių apsaugos ratifikavimo⁴⁰. Ankstesniuose skyriuose detali šių dokumentų analizė parodė, jog juose siūlomas AP apibrėžimas ir šiandien išlieka Lietuvos teisėkūroje geriausiu egzistuojančiu išaiškinimu, be to, kaip jau buvo minėta, šis išaiškinimas artimiausias UNESCO siūlymams. Tačiau, kaip matysime, Lietuvos teisėkūroje, reglamentuojančioje atminties institucijų veiklą bei paveldosauginius procesus, nuorodų į šį išaiškinimą nėra. Didžioji dauguma dokumentų, kuriuose pasirodo „audiovizualinio paveldo“ sąvoka, arba 1) nepaaiškina, kokį paveldą reikėtų priskirti audiovizualiniam, arba 2)

³⁹ <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/b8c832b0036c11e9a5eaf2cd290f1944>

⁴⁰ <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.206184?jfwid=12m1b0yxru>

išskirtinai kalba apie kūrinis, t. y. vieną iš sudėtinių AP formų, tapačių dokumento sampratai, ir palieka nuošalyje UNESCO rekomenduojamą plačią sampratą, susijusią su technologija, patyrimu, amatu, gamybos ir platinimo procesu, etc., arba 3) audiovizualinį turinį tapatiną tik su kinematografinėmis savybėmis, paliekant nuošalyje audiovizualinių kūrinų įvairovę (televiziją, radiją, kompiuterinius žaidimus, videomeną, šiuolaikines skaitmenines medijas, etc.). Šiame poskyryje aptarsime sampratas, apibrėžiančias AP ir tas sampratas, kurios gali būti susietos su audiovizualiniu paveldu.

Be minėtos konvencijos ir jos protokolo, antras dokumentas, kuriame atrandame AP apibrėžtį, yra Lietuvos kultūros paveldo skaitmeninimo, skaitmeninio turinio saugojimo ir prieigos strategija. 2010 m. gruodžio 12 d. šios strategijos redakcijos bendrųjų nuostatų 3.3 skirsnyje **audiovizualinis paveldas** įvardijamas kaip **kilnojamasis Lietuvos kultūros paveldas**, kurį sudaro „įvairiose šalies įstaigose ir institucijose saugomi **vaizdo ir garso dokumentai**, skirtingų Lietuvos išeivijos diasporų pasaulyje sukurti ir atminties institucijų saugomi **vaizdo ir garso dokumentai**“⁴¹. Tačiau dokumentuose, susijusiuose su kilnojamo Lietuvos kultūros paveldo objektais „vaizdo ir garso dokumentai“ nėra išskiriami; kažką panašaus į juos galime rasti 2008 m. liepos 3 d. Nr. X-1682 Lietuvos Respublikos kilnojamųjų kultūros vertybių apsaugos įstatymo pakeitimo įstatyme, kurio bendrųjų nuostatų 3 straipsnyje, apibrėžiant kultūros objektus, greta fotografijos, įvardijamos ir „**kino juostos, jų negatyvai; dokumentai, sukurti ant bet kokio pagrindo**“⁴². Ta pati kilnojamųjų kultūros objektų samprata galioja ir 2020 m. balandžio 1 d. suvestinėje redakcijoje⁴³. Iš čia matyti, kad pirmenybė teikiama kinui, o kitos audiovizualinės formos neįvardijamos, paliekant laisvai interpretuoti „dokumento“ sampratą.

Trečias dokumentas, kuriame naudojama AP sąvoka – Lietuvos vyriausiojo archyvaro 2018 m. lapkričio 26 d. įsakymu Nr. VE-90 patvirtintas Skaitmeninio turinio kūrimo ir valdymo valstybės archyvuose tvarkos aprašas. AP sąvoka naudojama 3 skyriuje apibrėžiant Nacionalinio audiovizualinio paveldo skaitmeninimo kompetencijos centro funkcijas, – sąvoka naudojama greta foto dokumentų⁴⁴. Tačiau nei AP, nei audiovizualinio dokumento sampratos nėra pateiktos.

Grįžtant prie „dokumento“ sampratos, verta žvilgtelėti, kaip dokumentai yra apibrėžiami ir ar galima atrasti detalesnį išaiškinimą, kas laikytina „dokumentu“.

⁴¹ <<https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.345065/asr>>

⁴² <<https://e-seimas.lrs.lt/rs/legalact/TAD/TAIS.24349/>>

⁴³ <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.24349/asr>

⁴⁴ <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/28200462f1bd11e89d4ad92e8434e309?jfwid=-1n2mj0ozi>

2004 m. liepos 15 d. Lietuvos Respublikos bibliotekų įstatymo Nr. IX-2378 pakeistoje redakcijoje bendrųjų nuostatų 2 straipsnyje dokumentas apibrėžiamas taip: „naudojama ir saugojama laikmena su joje įrašyta informacija: knyga, periodinis leidinys, rankraštis, natos, mikroformos, **garsinis ir (arba) regimasis**, kartografinis, **vaizdinis, elektroninis**, aklujų (Brailio) raštu išspausdintas **ar kitu būdu pateikiantis informaciją dokumentas**“⁴⁵. Kaip matyti, tarp kitų dokumentų įvardijamos garsinio, regimojo, vaizdinio, elektroninio dokumento formos, artimos audiovizualinio dokumento sampratai. Dokumento sampratą, tiesa, siauresnę, pasiūlo ir kitas įstatymas.

Nors 1995 m. gruodžio 5 d. Nr. I-1115 Lietuvos Respublikos dokumentų ir archyvų įstatymo 2020 sausio 1 d.–2020 gruodžio 31 d. suvestinėje redakcijoje „dokumentas“ – tai „Lietuvos Respublikoje ar užsienio valstybėje įsteigto juridinio asmens, kitos organizacijos ar jų padalinio (toliau – juridinis asmuo) ar fizinio asmens veiklos procese užfiksuota informacija, nepaisant jos pateikimo būdo, formos ir laikmenos“⁴⁶ (įprastai – rašytiniai dokumentai). Šį požiūrį sustiprina ir 2018 m. lapkričio 26 d. Nr. VE-90 Lietuvos vyriausiojo archyvaro įsakymas dėl skaitmeninio turinio kūrimo ir valdymo valstybės archyvuose tvarkos aprašo patvirtinimo, kuris akcentuoja rašytinių šaltinių skaitmeninimą. AP samprata (greta fotodokumentų) atsiranda apibrėžiant Nacionalinio audiovizualinio paveldo skaitmeninimo kompetencijos centro funkcijas, tačiau ne AP reikšmes. Todėl lieka neaišku, kokio tipo audiovizualiniai dokumentai ir kokio tipo AP patenka į archyvų akiratį ir ateities valdymo planus.

Dar vienas dokumentas, kuriame galima rasti artimą vaizdo ir garso dokumentui sampratą, yra Lietuvos Respublikos etninės kultūros valstybinės globos pagrindų įstatymas, kurio 2019 m. gruodžio 1 d. redakcijos 1 skyriaus 2 straipsnio 1 skirsnyje archyvinė etninės kultūros medžiaga apibrėžta kaip „surinktos, užfiksuotos, inventorizuotos ir saugomos etninės kultūros vertybės (garso, vaizdo įrašai, rankraščių rinkiniai, ikonografinė medžiaga, muziejų eksponatai ir kt.)“⁴⁷. Šiame įstatyme vietoje dokumento sampratos naudojama tikslesnė – įrašo – sąvoka, kuri būtų artimiausia audiovizualinio produkto, kūrinio sampratai atsižvelgiant į audiovizualinio kūrinio prigimtį (įrašas, įrašoma į tam tikrą laikmeną medžiaga).

2.3.2 Audiovizualinio, kinematografinio kūrinio sampratos ir kino paveldas

⁴⁵ <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.238641>

⁴⁶ <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.23066/asr>

⁴⁷ <<https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.86929?jfwid=rivwzvpvg>>

Ankstesniame skyriuje aptarėmė Lietuvos teisiniuose dokumentuose randamas AP sampratas ir su šia sąvoka susijusias išvestines sąvokas. Matyti, kad AP suprantamas kaip kilnojamas kultūrinis paveldas, vaizdo ir garso dokumentas, vaizdo ir garso įrašas ar vaizdinis, regimasis, garsinis ar elektroninis dokumentas. Šiame skyriuje aptarsime dar vieną Lietuvos teisėkūroje randamą sampratą. Tai – audiovizualinio kūrinio, kuris, kaip ir audiovizualinis dokumentas, laikytinas sudėtine AP dalimi. Jei prieš tai nagrinėtuose dokumentuose AP priskirtinų (vaizdo ir garso) dokumentų vertės buvo apibrėžiamas išryškinant jose esančios informacijos vertę, tai šiame poskyryje nagrinėjamuose dokumentuose akcentuojama kinematografinė audiovizualinio kūrinio prigimtis.

Pavyzdžiui, 1999 m. gegužės 18 d. Lietuvos Respublikos autorių teisių ir gretutinių teisių įstatyme Nr. VIII-1185 1 skyriaus 2 straipsnyje audiovizualinis kūrinys apibrėžiamas kaip „kinematografinis kūrinys ar kitas kinematografinėmis priemonėmis išreikštas kūrinys, sudarytas iš tarpusavyje susijusių vaizdų, perteikiančių judesį, lydimą arba nelydimą garso, įrašytas (užfiksuotas) materialioje vaizdo įrašymo laikmenoje“⁴⁸. 2 skyriaus 1 skirsnyje 4 straipsnyje apibrėžiant kūrinius, laikomus autorių teisių objektais, audiovizualinių kūrinių samprata tikslinama jiems priskiriant „kino filmus, televizijos filmus, videofilmus, diafilmus ir kitus kinematografinėmis priemonėmis išreikštus kūrinius“⁴⁹.

Šio įstatymo 2019 liepos 1 d. suvestinėje redakcijoje⁵⁰ galioja beveik ta pati audiovizualinio kūrinio samprata, tačiau greta anksčiau įvardintų audiovizualinių kūrinių atsiranda ir radijo laidos: „audiovizualiniai kūriniai (kino filmai, televizijos filmai, televizijos laidos, videofilmai, diafilmai ir kiti kinematografinėmis priemonėmis išreikšti kūriniai), **radijo laidos**“. Kaip matyti, Lietuvos Respublikos autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymas, apibrėždamas audiovizualinį kūrinį, nors naudoja kinematografinio kūrinio vertes, tačiau apima ir televizijos, ir videofilmus, ir diafilmus, t. y. ne tik kinematografinius kūrinius, bet ir kitą judesį perteikiančią medžiagą. Šis dokumentas bene tiksliausiai pasiūlo audiovizualinių kūrinių įvairovės spektrą, artimą UNESCO rekomendacijoms.

Kitas dokumentas, kuriame atrandame artimą apibrėžimą kinematografiniam ir audiovizualiniam kūriniumi, yra 2002 m. kovo 5 d. Lietuvos Respublikos kino įstatymas Nr. IX-752, kuriame 1 skirsnio 3 straipsnyje filmas apibrėžiamas kaip „**garso ir vaizdo (audiovizualinis) kūrinys**, kurį sudaro temos susieti vaizdai, nuosekliai užfiksuoti filmo

⁴⁸ <https://www.e-tar.lt/portal/legalAct.html?documentId=TAR.551F0CDE5B64>

⁴⁹ <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.81676>

⁵⁰ <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.551F0CDE5B64/asr>

juostoje arba kitoje laikmenoje ir skirti atkurti techninės viešo rodymo įrangos priemonėmis⁵¹. Nuo 2019 m. liepos 1 d. galiojančioje suvestinėje redakcijoje tikslinimo „audiovizualinis“ nebelieka, filmas apibrėžiamas kaip „garso ir vaizdo kūrinys, kurį sudaro juostoje ar kitoje laikmenoje nuosekliai užfiksuoti temos susieti vaizdai ir kuris skirtas atkurti bet kokiomis techninėmis priemonėmis ir rodyti“⁵². Tame pačiame dokumente apibrėžiant kino paveldą nurodoma, jog tai „Lietuvos Respublikos dokumentų ir archyvų įstatymo nustatyta tvarka **saugoma, dokumentuojama ir naudojama originali nacionalinių filmų medžiaga, su filmo gamyba susiję dokumentai (scenarijus, filmavimo ar aktorių atrankos kadrai, nuotraukos, plakatai ir kita) ir kitos išliekamąją vertę turinčios kino priemonės**“⁵³. Nors nei audiovizualinio, nei kinematografinio kūrinio sąvokos šiame įstatyme nėra, tačiau matyti, jog kino įstatyme laikomasi kinematografinio kūrinio verčių, o apibrėžiant paveldo sampratą, apėriami ne tik kinematografiniai kūriniai, bet ir su filmų gamyba, platinimu susiję dokumentai. Toks apibrėžimas yra artimiausias UNESCO rekomendacijoms, kurios praplečia AP sampratą įtraukdamos ne tik produktus / dokumentus / įrašus / kūrinius, bet ir su rodymo, dauginimo, kūrimo ir pan. veikla susijusią medžiagą. Apibendrinant galima teigti, kad kinematografinių kūrinių, kino paveldo apibrėžties tikslumas bei kino paveldo sąvokos siūlymas, lyginant su kitomis AP sritimis, yra bene geriausiai išaiškintas Lietuvos teisėkūroje.

2.3.3 Audiovizualinio paveldo saugojimas ir deponavimas

Kinas, kino paveldas yra vienintelė AP sritis, kurios saugojimo, archyvavimo ir teisinio deponavimo funkcijos yra aiškiai įvardijamos ir priskiriamos archyvams. 2012 m. kovo 29 d. Nr. XI-1956 Lietuvos Respublikos dokumentų ir archyvų įstatymo 2, 5, 7, 8, 10, 13, 14, 15, 16, 18, 19 straipsnių pakeitimo ir įstatymo papildymo 5 straipsnyje⁵⁴ Lietuvos Respublikos Kultūros ministerijai pavedama formuoti kino paveldo apsaugos politiką – ji „koordinuoja valstybės kino metraščio kūrimą pagal numatytus tikslinius valstybės biudžeto asignavimus ir kultūros ministro nustatytą metraščio kūrimo tvarkos aprašą“, Lietuvos vyriausiasis archyvaras „koordinuoja kino paveldo kaupimą, saugojimą ir naudojimą“, o valstybės

⁵¹ <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.162695?jfwid=-2ik8mgxi5>

⁵² <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.162695/asr>

⁵³ <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.162695/asr>

⁵⁴ <https://www.e-tar.lt/portal/legalAct.html?documentId=TAR.1F735277A0C7>

archyvai „pagal kompetenciją užtikrina originalios filmų medžiagos kaupimą, saugojimą ir jos naudojimą įstatymų nustatyta tvarka“.

Kadangi likusios AP sritys nėra aiškiai įvardijamos, sunku susidaryti įspūdį, kurios institucijos yra atsakingos už AP kaupimą, apsaugą ir valdymą. Tačiau, atsižvelgiant į ankstesniuose skyriuose pristatomų išvestinių AP sampratų (kilnojamas kultūrinis paveldas, kultūros objektas, vaizdo ir garso dokumentas, vaizdo ir garso įrašas ar vaizdinis, regimasis, garsinis ar elektroninis dokumentas) įvairumą, galima apibendrintai teigti, jog kultūrinį paveldą, objektus saugo muziejai, o vaizdo, garso įrašais, vaizdiniais, regimaisiais, garsiniais, elektroniniais dokumentais rūpinasi bibliotekos. Dokumentų patekimą į šias institucijas turėtų užtikrinti 1996 m. lapkričio 22 d. Lietuvos Respublikos vyriausybės nutarimas dėl „Dokumentų privalomųjų egzempliorių skaičiaus ir jų perdavimo bibliotekoms“. Pagal šio nutarimo 2017 m. gruodžio 6 d. Nr. 999 pakeitimą, viešosios informacijos rengėjus įpareigojama „per 20 darbo dienų nuo neslaptų spausdintinių dokumentų (knygų, periodinių leidinių, kartografinių, vaizdinių dokumentų, natų, leidinių Brailio raštu bei dokumentų, specialiai pritaikytų skaitymo sutrikimų turinčių asmenų poreikiams, standartų ir kitų normatyvinių dokumentų), garsinių, regimųjų, mišrių (garsinių regimųjų) ir skaitmeninių dokumentų fizinėse laikmenose (toliau – visų rūšių dokumentų) tiražo išleidimo datos perduoda nemokamus privalomuosius egzempliorius“. Pagal Lietuvos Respublikos informavimo įstatymą informacijos rengėjas yra „visuomenės informavimo audiovizualinėmis priemonėmis paslaugos teikėjas, radijo programų transliuotojas, leidykla, kino, garso ar vaizdo studija, informacijos, reklamos ar viešųjų ryšių agentūra, redakcija, informacinės visuomenės informavimo priemonės valdytojas, nepriklausomas kūrėjas, žurnalistas ar kitas asmuo, rengiantys ar pateikiantys skleisti viešąją informaciją“⁵⁵. Kitaip tariant, bibliotekos orientuotos į išleistų, spausdintų, platinamų ir tiražuojamų leidinių saugojimą, audiovizualinių dokumentų atveju tai yra filmai, muzikos ir garso kūriniai, dokumentai, išleisti analoginiais ir skaitmeniniais leidiniais. Tos audiovizualinės formos ir sritys, kurios nėra publikuojamos, į bibliotekų saugojimo akiratį nepatenka.

Apibendrinant teisinių dokumentų analizę galima konstatuoti, jog Lietuvos teisėkūra aiškiausiai ir detaliausiai paaiškina kino paveldo, kinematografinių dokumentų, kūrinių sampratą ir apsaugą. Tačiau likusios AP ir audiovizualinių kūrinių, dokumentų formos nėra apibrėžiamos ir detalizuojamos, jų sampratos miglotos ir abstrakčios. Negana to, nei vienas į tyrimą įtrauktas dokumentas nekalba apie skaitmeninio originalaus turinio apsaugą ir

⁵⁵ <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalActEditions/TAR.065AB8483E1E?faces-redirect=true>

saugojimą: skaitmeninis formatas suprantamas kaip priemonė sukauptiems objektams (vertybėms, dokumentams, kūriniam) skleisti, populiarinti, bet ne kaip sudėtinė audiovizualinė sritis, kuri, kaip ir visos kitos, turėtų būti apsaugotos.

Priminsime, jog ankstesniuose skyriuose pristatytuose tarptautiniuose dokumentuose, kuriuos yra pasirašius ir Lietuva, galima atrasti aiškias rekomendacijas ir įpareigojimus. 2001 m. Europos konvencija dėl audiovizualinio paveldo apsaugos ir Europos konvencija dėl audiovizualinio paveldo apsaugos protokolo dėl televizijos kūrinių apsaugos įpareigoja šalis tiksliai apsibrėžti AP sampratą ir ja vadovaujantis nuspręsti, kas patenka į AP apsaugą, o apsiprendus – taikyti jam teisinį deponavimą kaip vienintelę veiksmingą apsaugos priemonę. Kaip jau buvo minėta, Lietuvos atveju šie principai galioja tik kino sričiai; likusios audiovizualinės sritys (radijas, televizija, visi galimi muzikos ir garso produktai, kūriniai, šiuolaikinių, skaitmeninių medijų produktai ir kūriniai, tokie kaip kompiuteriniai žaidimai ar visos kitos įmanomos, nepriklausomai nuo besikeičiančių technologijų besikeičiančios, audiovizualinės formos).

Esama Lietuvos teisėkūroje padėtis kelia pagrįstų abejonių ir klausimų: ar esami išaiškinimai padeda institucijoms saugoti ir apsaugoti AP? Kokius objektus, dokumentus, kūrinius, vertybes institucijos priskiria AP? Sekantis skyrius, besiremiantis institucijų pateiktų empirinių duomenų analize, padės atsakyti į šiuos probleminius klausimus.

3. Lietuvoje saugomas audiovizualinis paveldas

3.1. Institucijų atranka ir apklausos metodologija

Siekiant kuo aiškesnio AP būklės vaizdo, į tyrimą įtrauktų institucijų sąrašas buvo formuojamas vadovaujantis įvairovės principu, neteikiant prioriteto pavaldumui (pvz., vien tik pavaldžias LRKM) ar institucijos funkcijoms (pvz., vien tik atminties institucijos). Atvirkščiai, siekta įtraukti skirtingo pobūdžio ir pavaldumo institucijas (nevyriausybines organizacijas ir pan.), taip pat nemenką dėmesį skiriant ir regioniniam aspektui (savivaldos

lygmens institucijos). Sudarant institucijų sąrašą, į pagalbą pasitelktas LRKM pavaldžių institucijų sąrašas⁵⁶, iš kurio ekspertinės atrankos buvo išskirtos potencialiai audiovizualinį paveldą kaupiančios ir saugančios institucijos (iš viso 46; žr. priedus). Šis galutinis sąrašas priklausė ir nuo pačių institucijų geranoriško įsitraukimo. Į tyrimą įsitraukė dauguma institucijų, – joms tyrimo vykdytojai yra labai dėkingi. Kaip matyti iš grafiko Nr. 1, visų pirma buvo pasirinktos tradiciškai medžiagą, dokumentus ir objektus kaupiančios atminties institucijos, tokios kaip archyvai, bibliotekos ir muziejai. Iš bibliotekų buvo pasirinkta nacionalinė biblioteka ir apskričių bibliotekos, kurioms yra pavaldžios ir kitos įstaigos. Tarp atrinktų muziejų pateko tiek nacionaliniai, tiek respublikiniai ir savivaldybių muziejai. Apimtos buvo ne tik tradiciškai „seną“ medžiagą kaupiančios atminties institucijos, bet ir kultūros įvykius dokumentuojančios organizacijos – teatrai, saugantys spektaklių vaizdo įrašus, koncertinės įstaigos, saugančios garso įrašus, televizijos, saugančios savo produkcijos vaizdo įrašus, švietimo įstaigos, susijusios su audiovizualinio turinio gamyba, kultūros informacijos centrai, užsiimančios kultūrinių įvykių sklaida ir fiksavimu, bei nevyriausybines organizacijas. Siekiant suprasti AP būklę regione, į tyrimą įtrauktos ir ne pagrindiniuose Lietuvos miestuose (Vilnius, Kaunas, Klaipėda) įsikūrusios savivaldos lygmens institucijos, gilesnis regiono pjūvis atliktas pasirenkant Tauragės apskrities atvejį (žr. grafiką Nr. 2).

Vertinant AP būklę, objektų (dokumentų, vertybių, įrašų ir pan.) būklė ir jų saugojimo sąlygos įvertintos vizitų į institucijas metu, atliekant interviu buvo pasitelktas kolekcijų įvertinimo klausimynas (žr. priedus), sudarytas atsižvelgiant į svarbiausius kolekcijų saugojimo aspektus: laikymo sąlygas, laikmenų būklę, kolekcijos skaitmeninimą ir prieinamumą. Laikymo sąlygoms ir laikmenų būklei nustatyti pasitelktas ekspertinis vertinimas. Buvo nustatoma, ar yra tinkama temperatūra, drėgmė, laikmenų būklė ir patvarumas bei įvertinamos kolekcijai kylančios grėsmės bei pavojai. Taip pat įvertinamas institucijos požiūris į turimą kolekciją ir santykis su ja.

3.1. Audiovizualinio paveldo tipai

Remiantis pateiktais duomenimis galima išskirti keturis AP tipus (žr. lentelę Nr. 1): kino, televizijos, kito judančio vaizdo paveldą ir garso paveldą.

⁵⁶ <<https://lrkm.lrv.lt/lt/struktura-ir-kontaktai/pavaldzios-institucijos>>.

Kino paveldas	Televizijos paveldas	Kito (ne kino, ne televizijos) judančio vaizdo paveldas	Garso paveldas
Filmai (kino filmai, videomenas, eksperimentinis kinas ir pan.)	Televizijos kūriniai (filmai, laidos ir kiti TV formatai)	Mėgėjiški filmai, namų aplinkos filmai	Radijo įrašai
Su kūrimo, rodymo procesu susijusi papildoma medžiaga (fotografijos, plakatai, reklaminė medžiaga ir pan.)	Technologinė įranga (transliavimo, rodymo, gaminimo ir pan.)	Scenos menų vaizdo įrašai (spektakliai, šokiai, koncertai, repeticijos ir pan.)	Istorinės atminties garso įrašai (kalbos, sakytinė istorija ir pan.)
Technologinė įranga (rodymo, gaminimo ir pan.) medžiaga		Su kūrimo, rodymo procesu susijusi papildoma medžiaga (fotografijos, plakatai, reklaminė medžiaga ir pan.)	Muzikos įrašai

Kino mechaniko amatas		Technologinė įranga (savadarbė technika, rodymo, gaminimo ir pan.)	Menininkų veiklos garso įrašai, spektaklių, repeticijų garso įrašai
Kino žiūrėjimo patirtis		Įstaigų veiklos vaizdo įrašai	Etnografinės kultūros garso įrašai
		Etnografinės, istorinės kultūros judančio vaizdo įrašai (ekspedicijos, apeigos, papročiai, dainos, interviu ir pan.)	Technologinė įranga (transliavimo, rodymo, gaminimo ir pan.)

Šis AP žemėlapis sudarytas remiantis keliais aspektais: UNESCO rekomendacijose siūlomomis audiovizualinio paveldo apibrėžtimis, kurias pristatėme antrame tyrimo ataskaitos skyriuje bei atsižvelgiant į lietuvišką kontekstą, kurį formuoja apklaustų institucijų pateikti duomenys. Apklausų, vizitų metu išryškėjo pagrindinis leitmotyvas, susijęs su AP sąvoka ir apibrėžtimi: dauguma institucijų ne iš karto sugebėjo įvardyti, ką iš saugomų objektų galėtų priskirti audiovizualiniam paveldui. Poskyriuose pristatysime kiekvieną AP tipą, jam būdingas kategorijas bei iššūkius ir problemas, su kuriomis susiduria institucijos ar kurias išvelgiame pritaikydami sisteminį žvilgsnį. O detalūs apklaustų institucijų atvejų aprašymai pateikti ataskaitos 6 skyriuje.

3.2 Kino paveldas

Kaip ir teisėkūroje, taip ir instituciniu lygmeniu daugiausiai dėmesio skiriama kino paveldui. Kino paveldas yra saugomas net keliose pagrindinėse valstybinėse institucijose, taip pat savivaldos lygmens regioninėse institucijose, nevyriausybinėse organizacijose.

Filmai (kino filmai, videomenas, eksperimentinis kinas ir pan.)	Su kūrimo, rodymo procesu susijusi papildoma medžiaga (fotografijos, plakatai, reklaminė medžiaga ir pan.)	Technologinė įranga (rodymo, gaminimo, ir pan.)	Kino mechaniko amatas	Kino žiūrėjimo patirtis
Lietuvos centrinis valstybės archyvas	Lietuvos centrinis valstybės archyvas	UAB „Lietuvos kinas“	UAB „Lietuvos kinas“	UAB „Lietuvos kinas“
UAB „Lietuvos kinas“	UAB „Lietuvos kinas“ (perduota Literatūros ir meno archyvui)	Lietuvos teatro, muzikos ir kino muziejus		Šiaulių „Aušros“ muziejus
VšĮ „Lietuvos nacionalinis radijas ir televizija“	Lietuvos teatro, muzikos ir kino muziejus	Šiaulių „Aušros“ muziejus		

Lietuvos nacionalinis dailės muziejus	Šiaulių „Aušros“ muziejus	Šiaulių kino muziejus		
Šiaulių „Aušros“ muziejus	VšĮ „Meno avilys“	Senovinės technikos muziejus Smalininkuose		
Biržų rajono savivaldybės Jurgio Bielinio viešoji biblioteka	Kauno apskrities viešoji biblioteka			
Vilniaus dailės akademija	Lietuvos nacionalinis dailės muziejus			
Lietuvos kino centras				
VšĮ „Meno avilys“				
Lietuvos teatro, muzikos ir kino muziejus				
Lietuvos nacionalinė Martyno Mažvydo biblioteka				

Vilniaus apskritis Adomo Mickevičiaus viešoji biblioteka				
Kauno apskritis viešoji biblioteka				
Šiaulių apskritis Povilo Višinskio viešoji biblioteka				

Kaip matyti iš lentelės Nr. 2, galima identifikuoti šias kino paveldo kategorijas: filmai (kino filmai, videomenas, eksperimentinis kinas ir t. t.); su kūrimo, rodymo procesu susijusi papildoma medžiaga (fotografijos, plakatai, reklaminė medžiaga ir t. t.), technologinė įranga (rodymo, gaminimo, ir pan.); kino mechaniko amatas; kino žiūrėjimo patirtis. Filmų kategoriją galima išskirstyti į kelis pogrupius: filmų originalai arba vienetinės filmų kopijos, kino paveldo pagrindu sukurti audiovizualiniai kūriniai – suskaitmeninti ir restauruoti filmai; kino kūrėjų, menininkų kolekcijos ir tiražuojamų, publikuojamų filmų kopijos (pvz., VHS, DVD, BLUE-Ray ir pan.).

Kino filmų originalai, arba vienetinės kopijos, saugomos pagrindiniuose, didžiausiuose Lietuvos archyvuose. Lietuvos centriname valstybės archyve saugomi sovietmečiu sukaupti arba sovietmečiu kurti filmai, taip pat saugoma dalis nepriklausomybės laikotarpiu sukurtos kino produkcijos ir Lietuvos kino centro finansuojami filmai. Lietuvos nacionaliniame radijuje ir televizijoje saugomos lietuviškų filmų, kurtų sovietmečiu, kopijos. UAB „Lietuvos kine“ (buvusioji valstybinė kino platinimo kontora) saugomas didžiulis filmų, rodytų Lietuvoje, archyvas, Šiaulių „Aušros“ muziejuje – unikalūs ankstyvojo kino darbai. Nacionalinio audiovizualinio paveldo pagrindu sukurti produktai – suskaitmeninti ir restauruoti filmai saugomi šiuos procesus inicijavusių institucijų skaitmeniniuose archyvuose

(Lietuvos kino centras, VŠĮ „Meno avilys“), pavienės menininkų kolekcijos saugomos švietimo ir regioninėse įstaigose: Biržų rajono savivaldybės Jurgio Bielinio viešojoje bibliotekoje – Jono ir Adolfo Mekų archyvas, pradedančių menininkų videodarbai – Vilniaus dailės akademijoje, o tiražuojamos, publikuotos filmų kopijos saugomos ir kino sklaida užsiimančiose institucijose (VŠĮ „Meno avilys“), ir bibliotekose (Lietuvos nacionalinė Martyno Mažvydo biblioteka, Vilniaus apskrities Adomo Mickevičiaus viešoji biblioteka, Kauno apskrities viešoji biblioteka, Šiaulių apskrities Povilo Višinskio viešoji biblioteka).

Sveikintina tai, jog dalis institucijų taiko išplėstinę kino paveldo sampratą, todėl saugomi ne tik kino dokumentai, įrašai, kūriniai (t. y. kino filmai), bet ir su jų kūrimo procesu susijusi medžiaga (plakatai, skrajutės, kino aikštelės fotografijos, kostiumai, eskizai ir t. t.) bei kino kūrimo, rodymo ir nuskaitymo technika. Technikos saugojime išsiskiria regionuose įsikūrę privatūs muziejai (Senovinės technikos muziejus Smalininkuose ir Šiaulių kino muziejus), pasižymintys turtingomis kino technikos kolekcijomis (itin reta tarpukario, karo metų filmavimo įranga, Vilniaus ir kitų miestų, miestelių kino rodymo įranga). Tiesa, institucijos, saugančios technologinius objektus, jiems suteikia dvigubas vertes: **sieja ir su technologiniu, ir su kino paveldu.**

Greta tokios išplėstinės kino paveldo sampratos, kelios institucijos dar žengia toliau ir rūpinasi nykstančio analoginio kino rodymo amato (UAB „Lietuvos kinas“) ir kino rodymo patirties puoselėjimu (UAB „Lietuvos kinas“, Šiaulių „Aušros“ muziejus), tokiu būdu priartėdamos prie išsamių UNESCO rekomendacijų. Tiesa, apklausos metu pačios institucijos šių veiklų ir patirčių nepriskyrė AP, tačiau tai, jog institucijos intuityviai puoselėja nykstančius reiškinius, liudija apie jų jautrumą kino paveldo srities poreikiams.

Greta šių teigiamų aspektų išryškėjo ir nemažai problemų, susijusių su bendros strategijos ir veiksmų koordinavimo nebuvimu:

- nacionalinio kino analoginės filmų kopijos yra išsibarsčiusios po skirtingus archyvus, todėl iki šiol nėra aišku, kiek analoginių filmų kopijų turi nacionaliniai kino filmai, kurti sovietmečiu;
- dėl didelio tinkamų filmų saugojimui erdvių, saugyklų poreikio, o kartu ir jų trūkumo, dalis nacionalinių filmų saugomi nepritaikytose erdvėse. Pavyzdžiui, nacionalinio kino filmų kopijos saugomos tam nepritaikytose LRT archyvo patalpose, todėl filmams kyla didžiulė grėsmė būti pažeistiems;

- dalis institucijų nurodė, jog pavieniai asmenys nuolat kreipiasi dėl filmų kolekcijų perdavimo, nes Lietuvos centrinis valstybės archyvas atsisako juos saugoti;
- neaiškūs kino paveldo saugojimo atrankos kriterijai bei kino paveldui suteikiamos vertės. Pavyzdžiui, nėra iki galo aišku, kodėl regioninės, tarptautinės vertės kino filmų kolekcija, pasižyminti išskirtinėmis istorinėmis, kultūrinėmis, politinėmis (cenzūra, kolonizacijos procesai, filmų platinimo, cirkuliavimo istorija) vertėmis iki šiol nepripažįstama kaip sudėtinė kino paveldo dalis, kurią apsaugoti įpareigoja ir tarptautiniai teisės susitarimai;
- kadangi privalomai deponuojami tik valstybinį finansavimą gavę filmai, yra neaiškūs ne valstybės finansuojamų filmų (pvz., kurtų nepriklausomose kino studijose komerciniais tikslais) likimas, taip pat filmų, kurtų nepriklausomose studijose iki Lietuvos kino centro įsteigimo 2012 m.

3.3 Televizijos paveldas

Antrasis išskirtas audiovizualinio paveldo tipas – televizijos paveldas, kurį galime suskirstyti į šias dvi grupes: televizijos kūriniai (filmai, laidos, programos ir kiti TV formatai) ir technologinė įranga (transliavimo, rodymo, gaminimo, etc.).

Televizijos kūriniai (filmai, laidos, programos ir kiti TV formatai)	Technologinė įranga (transliavimo, rodymo, gaminimo ir pan.)
VšĮ „Lietuvos nacionalinis radijas ir televizija“	Lietuvos nacionalinis muziejus
UAB „Laisvas nepriklausomas kanalas“ (LNK, BTV)	VšĮ „Lietuvos nacionalinis radijas ir televizija“
UAB „All Media Lithuania“ (TV3, TV6, „Power Hit Radio“)	Šiaulių „Aušros“ muziejus
UAB „Televizijos komunikacijos“	Senovinės technikos muziejus Smalininkuose
Tauragės rajono savivaldybė	

Kaip matyti iš lentelės Nr. 3, televizijos kūriniai saugomi nacionalinio transliuotojo archyve. Lietuvos nacionalinis radijas ir televizija – seniausia televizija Lietuvoje, kurioje saugomi ir sovietmečiu, ir nepriklausomybės laikotarpiu kurti televiziniai produktai, ir tai yra didžiausias televizinių kūrinių archyvas Lietuvoje. Savo kūrinius saugo ir pagrindinės šalies komercinės televizijos: UAB „All Media Lithuania“ priklauso TV3 (nuo 1993 m.), TV6 (buvusi „Tango TV“) televizijų kūriniai, UAB „Laisvas nepriklausomas kanalas“ priklauso LNK, BTV (nuo 1995 m.) kuriama produkcija; regioninės televizijos kūriniai, susiję su Taurage – UAB „Televizijos komunikacijos“ archyve ir Tauragės rajono savivaldybėje.

Kaip ir galima numanyti, geriausia saugojimo padėtis, išsamiausios kūrinių kolekcijos yra nacionalinio transliuotojo archyve (Lietuvos nacionalinio radijo ir televizijos archyve).

Ypač komplikauta padėtis yra komercinių televizijų archyvuose. Istoriskai nepriklausomos, komercinės televizijos yra gana naujas reiškinys Lietuvoje, jos pradėjo kurtis byrant Sovietų Sąjungai, Lietuvai atgavus nepriklausomybę. Jose kurti kūriniai sietini su istorinėmis, kultūrinėmis, ekonominėmis, socialinėmis vertybėmis, kurios atstovautų nepriklausomą, nevalstybinę, o tuo pačiu ir komercinę reprezentaciją. Tuo pačiu šiose televizijose kurti kūriniai (objektai, dokumentai) – ypač trapūs besikeitusių technologijų ir transliavimo formatų akistatoje (magnetinės juostos, VHS, skaitmeniniai formatai, kabeliai, šviesolaidis, internetas ir t. t.). Todėl komercinės televizijos archyvuoja savo turinį pagal galimybę, pagal turimus išteklius ir techninę bazę. Pavyzdžiui, LNK turi pakankamai išsamų archyvą, o TV3 prieš dešimt metų sunaikino visą savo archyvą, saugotą VHS formatu.

Televizijos paveldas ypač svarbus regionų istorijoje, kur, byrant Sovietų Sąjungai, žmonės, nepriklausomai nuo valstybės ir savivaldos institucijų, steigė televizijas kaip alternatyvius, nepriklausomus bei regionus atstovaujančius informacijos kanalus. Tokiu būdu formavosi nuo nieko nepriklausomi kultūrinių, politinių, socialinių, ekonominių ir kitų svarbių gyvenimo sričių, įvykių fiksavimo audiovizualiniai dokumentai (kūriniai ar objektai). Pavyzdžiui, Tauragėje Sąjūdžio laikotarpiu įsikūrė pirma šalyje nepriklausoma televizija, kuri tam tikru laikotarpiu tapo pagrindine, nepriklausoma šalies informavimo priemone. Šias transformacijas liudijančius įrašus išsaugojo pavieniai žmonės (galbūt vietos televizijos savininkų iniciatyva, kitaip tariant, individualių asmenų pastangų ir entuziazmo dėka). Originalūs įrašai saugomi trapiuose VHS formatuose, ilgalaikiam saugojimui nepritaikytose patalpose. Šių įrašų dažnai nenorima atiduoti centrinei archyvų sistemai: siekiant išsaugoti regiono savastį ir tapatumą, originalius objektus, kūrinius tikslinga palikti regioniniu lygmeniu prieinamose institucijose (apskrities archyve ar muziejuje).

Greta Tauragės pavyzdžio, minėtinas ir kitas ypač įdomus regioninis atvejis. Tai – Šiaulių „Aušros“ muziejus, kuriame saugoma (radijo ir) televizijos technika, šio audiovizualinio tipo nuskaitymo įrenginiai. Tad, kaip matyti iš šių kelių pavyzdžių, televizija užima ypatingą vietą ne tik miestų, bet ir regionų kultūroje, jų istoriniame tapatume. Tikėtina, kad regioninių televizijos paveldo saugojimo atvejų yra ir daugiau.

Apibendrinant išryškėja šios pagrindinės problemos, su kuriomis susiduria televizijos paveldo sritis:

- teisinio deponavimo nebuvimas neleidžia apsaugoti televizijos kūrinių, kurių ir saugomų nepriklausomose, komercinėse televizijose, todėl išskyla didžiulis pavojus prarasti reikšmingą AP dalį;
- dauguma institucijų susiduria su skaitmeninės medžiagos saugojimo vietų (serverių, kietųjų diskų ir pan.) trūkumu;
- siekiant išsaugoti regioninį televizijos paveldą, būtina sisteminė parama (ekspertinės konsultacijos, techninė pagalba) regionuose esančioms iniciatyvoms.

3.4 Kito judančio vaizdo paveldas

Trečiasis, itin turtingas AP tipas – tai kitos judančio vaizdo formos, įprastai nepriskiriamos kino ar televizijos kūriniams. Šiai grupei priskyrėme tokius kūrinius, kurie įprastai kuriami ne profesionalių kino, videomeninink(i)ų, ne transliavimo (kaip TV), o alternatyvaus panaudojimo tikslais: asmeninio (namų aplinkos kinas), bendruomenės, institucinio (mėgėjiškas kinas, spektaklių įrašai, renginių judančio vaizdo įrašai), mokslinio (etnografiniai judančio vaizdo įrašai). Kaip matyti iš lentelės Nr. 4, tirtose institucijose kuriami ir saugomi šie audiovizualiniai objektai: mėgėjiški filmai, namų aplinkos filmai; scenos menų vaizdo įrašai (spektakliai, šokiai, koncertai, repeticijos ir t. t.); su kūrimo, rodymo procesu susijusi papildoma medžiaga (fotografijos, plakatai, reklaminė medžiaga, etc.); technologinė įranga (savadarbė rodymo, gaminimo technika, etc.); įstaigų veiklos judančio vaizdo įrašai; etnografinės kultūros judančio vaizdo įrašai (ekspedicijos, apeigos, papročiai ir t. t.).

Mėgėjiški filmai, namų aplinkos filmai	Scenos menų judančio vaizdo įrašai (spektakliai, šokiai, koncertai, repetacijos ir pan.)	Su kūrimo, rodymo procesu susijusi papildoma medžiaga (fotografijos, plakatai, reklaminė medžiaga ir pan.)	Technologinė įranga (savadarbė rodymo, gaminimo technika ir pan.)	Įstaigų veiklos judančio vaizdo įrašai	Etnografinės, istorinės kultūros judančio vaizdo įrašai (ekspedicijos, apeigos, papročiai, dainos, interviu ir pan.)
Šiaulių „Aušros“ muziejus	Lietuvos nacionalinė filharmonija	Lietuvos teatro, muzikos ir kino muziejus	Šiaulių „Aušros“ muziejus	Lietuvos nacionalinis dailės muziejus	Lietuvos muzikos ir teatro akademija
Šiaulių kino muziejus	Lietuvos nacionalinis operos ir baleto teatras	Vilniaus teatras „Lėlė“	Šiaulių kino muziejus	Lietuvos teatro, muzikos ir kino muziejus	Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas
Senovinės technikos muziejus Smalininkuose	Lietuvos rusų dramos teatras	Kauno valstybinis muzikinis teatras	Senovinės technikos muziejus Smalininkuose	Valstybinis choras „Vilnius“	Šiaulių „Aušros“ muziejus
Šiaulių apskrities Povilo Višinskio viešoji biblioteka	Vilniaus teatras „Lėlė“			Mikalojaus Konstantino Čiurlionio dailės muziejus (ir padaliniai)	Tauragės krašto muziejus „Santaka“
	Nacionalinis Kauno dramos teatras				Tauragės miesto biblioteka

	Lietuvos nacionalinis kultūros centras				Šiaulių apskrities Povilo Višinskio viešoji biblioteka
	Valstybinis dainų ir šokių ansamblis „Lietuva“				
	Lietuvos teatro, muzikos ir kino muziejus				
	Lietuvos šokio informacijos centras				
	Menų spaustuvė				
	Kauno apskrities viešoji biblioteka				
	Kauno valstybinis lėlių teatras				
	Valstybinis dainų ir šokių ansamblis „Lietuva“				

	Valstybinis Šiaulių dramos teatras				
	Valstybinis Vilniaus mažasis teatras				
	Kauno valstybinis muzikinis teatras				
	Klaipėdos valstybinis muzikinis teatras				

Scenos menų judančio vaizdo įrašai (spektakliai, šokiai, koncertai, repeticijos ir t. t.), kuriuos saugo teatrai, muzikos ir koncertinės įstaigos, yra bene gausiausia ir problemiškesnė šio audiovizualinio paveldo tipo kategorija, kurioje yra sukaupti ypač vertingi ir unikalūs scenos meno laukui įrašai. Dauguma unikalių įrašų saugoma trapiuose VHS formatuose, ne visos įstaigos turi sąlygas juos suskaitmeninti, todėl iškilusi reali grėsmė jiems išnykti. Dalis institucijų bendradarbiauja su Lietuvos teatro, muzikos ir kino muziejumi, jai perduoda saugoti įrašus, tačiau šioje institucijoje taip pat nėra tinkamų saugojimui erdvių bei skaitmeninimo galimybių. Kitos institucijos pasigedo galimybės perduoti medžiagą saugojimui į Lietuvos centrinę valstybės archyvą.

Antra pagal gausumą AP grupė – etnografinės, istorinės kultūros judančio vaizdo įrašai (ekspedicijos, apeigos, papročiai, dainos, interviu ir t. t.), kuriuos saugo švietimo įstaigos, regioniniai muziejai ir bibliotekos. Kadangi šios grupės vaizdo įrašai saugomi atminties institucijose, kuriose susiformavusi saugojimo tradicija ir įpareigoja teisės aktai, jų padėtis yra geresnė nei scenos menų įrašų. Originalūs įrašai perkelti iš pasenusių formatų (VHS) į naujesnius, tačiau, kaip ir daugumai kitų institucijų, trūksta galimybių tinkamomis sąlygomis saugoti originalias, vienetines kopijas; taip pat trūksta ir saugojimo galimybių, serverių, kietųjų diskų skaitmeniniam turiniui.

Trečioji minėtina grupė – mėgėjiški filmai, namų aplinkos filmai, kurie, kaip rodo naujausi kino kultūros tyrimai, yra unikali posovietinio regiono AP grupė. Šie filmai – tai unikalūs audiovizualiniai kūriniai (dokumentai, objektai), turintys didžiulę reikšmę regionų istorijai: juose užfiksuota jokioje kitoje medijoje neatsispindinti sovietmečio kasdienybė, regionams, privačiai aplinkai svarbūs socialiniai, kultūriniai procesai. Į tyrimą įtrauktos institucijos rodo, jog regioniniu mastu tokio pobūdžio filmai saugomi nevienoje privačioje institucijoje ar asmeniniame archyve. Todėl ypač svarbi ekspertinė, sisteminė parama ši AP saugantiems subjektams (asmenims ir institucijoms).

Apibendrinant kito judančio vaizdo formų AP grupę galima teigti, jog:

- trūksta paramos, galimybių skaitmeninti;
- yra neaiškus paveldinių verčių priskyrimas ir taikymas, todėl dalis AP nesulaukia archyvų paramos išsaugant paveldą;
- trūksta tinkamų saugoti patalpų, saugyklų;
- dauguma institucijų susiduria su skaitmeninės medžiagos saugojimo vietų (serverių, kietųjų diskų ir pan.) trūkumu.

3.5 Garso paveldas

Paskutinis AP tipas – garso paveldas, kuris aprėpia šias grupes: radijo įrašai, istorinės atminties garso įrašai (kalbos, sakinė istorija ir pan.); muzikos įrašai; menininkų veiklos, scenos menų ir įstaigų veiklos garso įrašai; etnografinės kultūros garso įrašai; technologinė įranga (transliavimo, rodymo, gaminimo ir pan.).

<p>Radijo įrašai</p>	<p>Istorinės atminties garso įrašai (kalbos, sakinė istorija ir pan.)</p>	<p>Muzikos įrašai</p>	<p>Menininkų veiklos, scenos menų ir įstaigų veiklos garso įrašai</p>	<p>Etnografinės kultūros garso įrašai</p>	<p>Technologinė įranga (transliavimo, rodymo, gaminimo ir pan.)</p>
----------------------	---	-----------------------	---	---	---

VšĮ „Lietuvos nacionalinis radijas ir televizija“	Lietuvos centrinis valstybės archyvas	Lietuvos centrinis valstybės archyvas	Lietuvos nacionalinis dailės muziejus	Lietuvos muzikos ir teatro akademija	Lietuvos nacionalinis muziejus
Lietuvos centrinis valstybės archyvas	Šiaulių „Aušros“ muziejus	Lietuvos nacionalinė Martyno Mažvydo biblioteka	Nacionalinis Kauno dramos teatras	Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas	Lietuvos teatro, muzikos ir kino muziejus
Kauno apskrities viešoji biblioteka	Šiaulių apskrities Povilo Višinskio viešoji biblioteka	Lietuvos muzikos informacijos centras	Kauno apskrities viešoji biblioteka	Lietuvos nacionalinis kultūros centras	Šiaulių „Aušros“ muziejus
		Lietuvos teatro, muzikos ir kino muziejus	Panevėžio apskrities Gabrielės Petkevičaitės-Bitės viešoji biblioteka	Šiaulių „Aušros“ muziejus	
		Kauno apskrities viešoji biblioteka			
		Vilniaus apskrities Adomo Mickevičiaus viešoji biblioteka			
		Lietuvos nacionalinė filharmonija			

		Šiaulių valstybinis kamerinis choras „Polifonija“			
		Tauragės biblioteka			

Geriausios garso įrašų saugojimo sąlygos yra Lietuvos centriname valstybės archyve, Lietuvos nacionalinėje Martyno Mažvydo bibliotekoje ir Šiaulių „Aušros“ muziejuje. Radijo įrašus saugo mažuma tyrime dalyvavusių institucijų, tačiau tikėtina, kad, kaip ir televizijos paveldo atveju, taip ir nevalstybinių komercinių, regioninių radijo stočių būklę charakterizuoja tapačios problemos.

Kaip jau aptartuoju kino, taip ir garso paveldo atveju galima išskirti unikalius, vienetinius garso, muzikos kūrinius ir tiražuojamus, publikuojamus. Iš pastarosios AP grupės žemėlapiu matyti, kad garso saugojimo (tiek unikalių, tiek tiražuojamų kūrinių) praktikoje dominuoja bibliotekos. Visos švietimo įstaigos pasirūpinusios turinio perkėlimu iš analoginio (magnetinių juostų) į skaitmeninį formatą, tačiau jos, kaip ir dauguma kitų institucijų, susiduria su skaitmeninės erdvės, serverių, kietųjų diskų trūkumu. Opi problema – originalios, išėtinės, analoginės medžiagos saugojimas. Pavyzdžiui, Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas sutiktų ilgalaikiam saugojimui perduoti didelį vienetinių, originalių įrašų archyvą, tačiau nežino, kam.

Išskirtinos problemos:

- neaiškus paveldinių verčių priskyrimas ir taikymas, todėl dalis AP nesulaukia archyvų paramos išsaugant paveldą. Pavyzdžiui, Lietuvos centrinio valstybės archyvo vertės garso paveldui taikomos prioretizuojant istorines, o ne menines vertes, todėl dalis paveldo nepatenka į archyvo saugojimo akiratį;
- trūksta tinkamų saugoti patalpų, saugyklų;
- dauguma institucijų susiduria su skaitmeninės medžiagos saugojimo vietų (serverių, kietųjų diskų ir pan.) trūkumu.

3.6 Esamos audiovizualinio paveldo sistemos trūkumai

Empirinis tyrimas nustatant AP būklę išryškino problemas, aptinkamas keliuose lygmenyse: AP sampratos; infrastruktūros ir kompetencijų; teisinio deponavimo; regioninio pobūdžio.

- AP sampratos lygmenyje trūksta audiovizualinio paveldo sampratos ir jo verčių išaiškinimo; muziejuose, bibliotekose įprastai AP kolekcija atskirai neišskiriama, AP yra išsisklaidęs po įvairias kolekcijas; dažnai vadovaujamosi pasenusia audiovizualinio paveldo samprata, orientuojamasi į praeityje sukurtus produktus, bet negalvojama apie dabartį ir ateitį.
- Infrastruktūros ir kompetencijų lygmenyje stinga tarpinstitucinio bendradarbiavimo viešajame sektoriuje, bendrų veiksmų koordinavimo (dažnai susitelkiama tik ties savos institucijos interesais); ypač trūksta bendradarbiavimo tarp viešo ir privataus, nevyriausybinių sektorių, – šis sektorius dažnai nustumiamas į paraštes, paliekant pačiam spręsti su audiovizualiniu turiniu susijusias problemas. Audiovizualinį turinį saugančios institucijos dažnai susiduria su resursų ir išteklių trūkumu, trūksta žmogiškųjų išteklių katalogizavimo, restauravimo, skaitmeninimo darbams atlikti; taip pat trūksta paramos ugdant darbuotojų kompetencijas; viešajame sektoriuje trūksta bendradarbiavimo su tarptautinėmis institucijomis, sukūrusiomis gerąją AP išsaugojimo praktiką.
- Teisinio deponavimo lygmenyje matyti, kad valstybiniai archyvai vangiai skatina savanorišką deponavimą, o tam tikrais atvejais – netgi jam trukdo; privalomas deponavimas taikomas tik kinematografiniams kūriniams, kurie sukurti remiant valstybei, tačiau komerciniai produktai ar kiti audiovizualiniai dokumentai ir šiuolaikinės medijos, skaitmeniniai produktai (pvz., kompiuteriniai žaidimai) į deponavimo teisėkūrą nepatenka: ribotas teisinio deponavimo taikymas užkerta kelią ne tik praeityje sukurtu, bet ir esamo, būsimo AP apsaugai ir perdavimui ateities kartoms.
- Regioniniame lygmenyje trūksta lygiaverčio bendradarbiavimo su centrinėmis institucijomis, todėl dalis regioninių iniciatyvų vengia AP perdavimo centrinėms institucijoms baimindamosi, jog neteks unikalių, regioną pristatančių paveldinių

objektų, o dėl infrastruktūros stokos vietinės, regioninės atminties institucijos nėra pajėgios pačios saugoti AP.

Reflektuojant čia išryškėjusią aktualią lauko problematiką, sekančiuose skyriuose nagrinėsime gerąsias tarptautines praktikas, jų pagrindu pasiūlysime AP sistemos plėtrą, kuri galėtų išspręsti susidariusias problemas.

4. Audiovizualinio paveldo apsaugos sistemos tarptautinės gerosios patirtys

Formuluojant pasiūlymus dėl Lietuvos audiovizualinio paveldo apsaugos sistemos plėtros, svarbu įvertinti ir užsienio šalių patirtį šioje srityje bei numatyti, kokios žinios ir specifiniai sprendimai galėtų būti taikomi Lietuvoje užsibrėžtam tikslui pasiekti.

Tarptautinė audiovizualinių archyvistų bendruomenė, kurią vienija profesinės organizacijos CCAAA, FIAT / IFTA, IASA, AMIA, BAAC, į savo organizuojamus renginius kviečia bei į įvairius projektus nuolat įtraukia specialistus, dirbančius Prancūzijos audiovizualiniame institute, Nyderlandų garso ir vaizdo institute, Lenkijos Nacionalinėje filmotekoje / audiovizualiniame institute, Suomijos audiovizualiniame institute, Šveicarijos „MemoriAV“ audiovizualinio paveldo apsaugos asociacijoje. Šie gerosios praktikos pavyzdžiai pasirinkti dar ir dėl to, kad atspindi skirtingus galimus AP apsaugos modelius, jie veikia europinėje, Lietuvai artimoje erdvėje, atspindi skirtingu laikotarpiu įkurtų institucijų patirtį. Tačiau tai nėra vieninteliai užsienio patirties atvejai, kuomet AP apsaugos funkciją vykdo tik tam tikslui įsteigta institucija. Lygiavertės organizacijos veikia JAV, Australijoje, Meksikoje ir kitose valstybėse.

Siekiant geriau palyginti šiame tyrime plačiau aptariamus gerosios patirties atvejus, žemiau esančioje lentelėje pateikiamas jų tarpusavio palyginimas, leidžiantis geriau išskirti panašumus ir skirtumus, bei šiek kiek išsamesnis kiekvienos institucijos aprašymas.

	Prancūzijos audiovizuali nis institutas	Nyderlandų garso ir vaizdo institutas	Lenkijos Nacionalinė filmoteka / audiovizuali nis institutas	Suomijos audiovizuali nis institutas	Šveicarijos „Memoria V“ asociacija
Statusas	Nacionalinis institutas Valstybės įmonė	Nacionalinis institutas Fondas (oland. <i>Stichting</i>)	Nacionalinis institutas Valstybės įstaiga	Nacionalinis institutas Valstybės įstaiga	Nacionalinė asociacija Asociacija
Pavaldum as	Kultūros ministerija	Valdybos pirmininką skiria Edukacijos, kultūros ir mokslo ministerija	Kultūros ir nacionalinio paveldo ministerija	Edukacijos ir kultūros ministerija	–
Apsaugos objektas	Transliuotojų archyvų produkcija Audiovizuali nis internetinis turinys	Transliuotojų produkcija ir internetu medijos	Lenkijos audiovizualin is paveldas	Transliuotojų produkcija ir vaizdo bei garso įrašai	Šveicarijos audiovizuali nis paveldas

Veiklos	Prancūzijos radijo ir televizijos archyvų apsauga, naujos produkcijos gamyba Tyrimų vykdymas ir profesinis mokymas	Medijų archyvavimas, tyrimas ir kontekstualizavimas Edukacija	Lenkijos audiovizualinio paveldo skaitmeninimas, kaupimas, sklaida Naujos garso ir vaizdo medžiagos prodiusavimas	Suomijos audiovizualinės kultūros produktų apsauga ir populiarinimas Medijų edukacija	Veiklų koordinavimas Edukacija Finansavimo skirstymas
Teisinis reguliavimas	Paveldo įstatymas Autorinių ir gretutinių teisių informaciniame visuomenėje įstatymas	Institucijos statusas Žiniasklaidos įstatymas	Institucijos statusas Lenkijos kultūros paveldo skaitmeninimo strategija	Kultūros medžiagos kaupimo ir išsaugojimo įstatymas	Asociacijos įstatai Federalinis kultūros skatinimo įstatymas Federalinis radijo ir televizijos įstatymas Ateities elektroninės žiniasklaidos

					įstatymas
Finansavimo modelis	Biudžeto lėšos Komerčinės pajamos	Biudžeto lėšos (surenkamos kaip <i>media act</i> mokesčiai)	Biudžeto lėšos	Biudžeto lėšos	Federalinės lėšos Narių indėlis

4.1. Prancūzijos audiovizualinis institutas

Prancūzija – viena pirmųjų šalių Europoje, nacionaliniu lygiu pasirūpinusi savo audiovizualiniu paveldu. Šalies vyriausybė visada griežtai kontroliavo tai, kas susiję su transliuotojų veikla, todėl panaikinus OFTF – Prancūzijos visuomeninės televizijos ir radijo agentūrą – 1975 m. šalyje įkurtas vienas pirmųjų nacionalinių audiovizualinių institutų Europoje – *Institut national del’audiovisuel* (INA).

Pagrindinis institucijos apsaugos objektas yra įvardinamas kaip Prancūzijos transliuotojų produkcija ir internetinis audiovizualinis turinys. Dėl šalyje susiklosčiusių kultūrinių tradicijų kino paveldo apsauga rūpinasi Prancūzijos sinemateka. INA susideda iš šešių padalinių visoje šalyje, nuo pat įkūrimo patikėti keturi svarbūs uždaviniai:

- Prancūzijos radijo ir televizijos archyvų apsauga;
- naujos produkcijos gamyba;
- tyrimų vykdymas;
- profesinis mokymas.

Dažnai diskutuojama dėl AP apibrėžties keliant fotografijų statuso klausimą. Prancūzijos atveju, INA archyvai apima virš 15 mln. televizijos ir radijo stočių įrašų ir virš milijono nuotraukų, į kurias žvelgiama kaip į vertingą, kitus audiovizualinius įrašus papildančią informaciją.

INA teisinis statusas yra nacionalinė viešoji paslaugų įmonė (pranc. *Établissement public à caractère industriel et commercial*), valdoma vyriausybės pagal bendrą teisinę bazę, apimančią bendrąją, reguliavimo ir finansų sritis. Kadangi tai viešasis audiovizualinis juridinis asmuo, užsibrėžtų tikslų vykdymo priežiūrą atlieka Kultūros ministerija. INA prezidentas skiriamas kaip vyriausybės atstovas penkių metų kadencijai Ministrų tarybos dekretu.

Teisinio reguliavimo aspektu svarbus 1992 m. priimtas vyriausybės nutarimas, kad visos radijo ir televizijos stotys Prancūzijoje turi deponuoti savo kūrinių kopijas saugoti į INA, o 2006 m. reikalavimas išplėstas ir pradėtas taikyti audiovizualiniam turiniui internete (kitas aktualus neaudiovizualinis turinys deponuojamas Nacionalinėje bibliotekoje).

Kūrinius deponuoja 168 skirtingi televizijos ir radijo transliuotojai (techniškai dalis turinio yra tiesiog įrašoma iš eterio), be to, INA priima medžiagą iš neprofesionalų, korporacijų ir įvairių pelno nesiekiančių organizacijų.

Interneto turinys apima audiovizualinių įstaigų svetaines, interneto televizijas ir radiją, svetaines, daugiausia skirtas televizijos ir radijo programoms, organizacijų svetaines, kur naudojama profesionali ir institucinė audiovizualinė komunikacija. Taip pat archyvuojamos „Twitter“ ir videoplatformų paskyros.

INA yra finansuojama iš valstybės biudžeto bei komercinės veiklos – taip derinama visuomeninė ir komercinė institucijos funkcija, kuomet kuriama bendra produkcija kartu su transliuotojais iš viso pasaulio – kūriniai apima archyvų medžiaga paremtus filmus, dokumentiką, reportažus.

Organizacija prižiūri ir plėtoja keletą nacionaliniu lygiu svarbių audiovizualinio turinio prieigos platformų, tarp jų – audiovizualinių įrašų kolekcijoms skirta „Inateka“ bei profesionalams (prodiuseriams, transliuotojams, žurnalistams) skirta „Ina Mediapro“.

4.2. Nyderlandų garso ir vaizdo institutas

Nyderlandų vaizdo ir garso institutas (*Nederlands Instituut voor Beeld en Geluid*) buvo įkurtas 1997 m., susijungus keturioms institucijoms: Nacionalinio transliuotojo archyvui, Vyriausybės filmų tarnybai, Transliacijos (televizijos) muziejui ir Filmų tyrimų fondui. Visos jos suvienijo savo jėgas, siekdamas užtikrinti olandų AP apsaugą ir tyrimus. Pagrindinė instituto funkcija nuo pat pradžių buvo teikti paslaugas Nyderlandų visuomeniniams ir privatiems transliuotojams.

Prie sėkmingai veikiančio instituto 2017 m. buvo prijungtas ir Olandų spaudos muziejus. Todėl šiandien Nyderlandų garso ir vaizdo institutas yra institucija, aprėpianti medijų, spaudos ir žurnalistikos istoriją ir nūdieną, rūpinasi tolesniu Nyderlandų spaudos ir medijų kolekcijų valdymu ir plėtra.

Gausi kolekcija apima pačias įvairiausias medijas ir audiovizualinius kūrinius: spaudos leidinius, radijo, televizijos programas, kompiuterinius žaidimus, interneto svetainių ir internetinis vaizdo ir judančio vaizdo turinys, nepriklausomai nuo to, ar jų autoriai ir gamintojai yra srities profesionalai ar mėgėjai. Čia sukaupta daugiau kaip 70% viso olandų AP. Svarbu paminėti, kad be šio instituto Nyderlanduose taip pat veikia Nyderlandų filmų institutas – „Eye“ muziejus, skirtas kinui ir kino istorijai, ir Nyderlandų fotografijos muziejus, kaupiantis foto medžiagą.

Greta pagrindinės kolekcijų kaupimo ir tvarkymo funkcijos, organizacija itin aktyviai veikia edukacijos ir žinių srityje.

Nyderlandų vaizdo ir garso instituto teisinis statusas yra Hilversumo savivaldybėje registruotas fondas (oland. *Stichting*), veikiantis pagal vietos įstatymus bei fondo statutą. Remiantis šiuo dokumentu yra įgyvendinamos specifinės Žiniasklaidos įstatyme numatytos funkcijos. Šis įstatymas iš esmės reguliuoja šalyje veikiančių viešųjų ir komercinių transliuotojų veiklą.

Organizacijos valdymo struktūroje veikia priežiūros valdyba, kurios vadovą skiria Edukacijos, kultūros ir mokslo ministerija. Vadovas dirba kartu su įstaigos generaliniu direktoriumi, atsakingu už visos įstaigos veiklą. Priežiūros valdyboje dirba ir trys nacionalinio olandų transliuotojo paskirti atstovai, kurie taip pat į valdybą išrenka po vieną atstavą iš paveldo, kūrybinių industrijų ir mokslinių tyrimų sričių.

Organizacijos biudžetą sudaro Žiniasklaidos įstatymo pagrindu surenkami mokesčiai, Edukacijos, kultūros ir mokslo ministerijos, Hilvesrumo savivaldybės (Šiaurės Olandijos provincijos) subsidijos.

4.3 Lenkijos Nacionalinė filmoteka / audiovizualinis institutas

Lyginant su kitomis Europos valstybėmis, Lenkijoje institucinės AP apsaugos tradicijos pradėjo formotis šiek tiek vėliau, esminis lūžio taškas buvo šalies įstojimas į ES. Pirmasis nacionalinis audiovizualinis institutas įsteigtas 2009 m., transformavus nuo 2005-ųjų veikusią Lenkijos audiovizualinę leidyklą.

Nacionalinė filmoteka / audiovizualinis institutas (*Filmoteka Narodowa / Instytut Audiowizualny*, FINA) buvo suformuota 2017 m. kaip nauja kultūros įstaiga, tęsianti anksčiau atskirai veikusio instituto ir filmotekos tradicijas ir tikslus. Institucijų sujungimas leidžia optimaliau naudoti turimus išteklius.

Ši organizacija įgyvendina Lenkijos įstatymu nustatytą AP ir kino kultūros apsaugą bei sklaidą, taip pat rūpinasi naujos garso ir vaizdo medžiagos – filmų, radijo ir televizijos laidų, muzikos leidinių – gamyba.

Organizacija veikia kaip valstybinė įstaiga, pavaldi Kultūros ir nacionalinio paveldo ministerijai. Ministras skiria 10 narių, išmanančių įstaigos veiklos srities klausimus, į FINA programos ir mokslo tarybą. Ši taryba, veikianti kaip patariamasis organas, formuoja viešąją nuomonę, teikia išvadas apie metinę ataskaitą. Įdomu tai, kad į tarybos sudėtį patenka ne tik šalies menininkai, mokslininkai, teisininkai, bet ir užsienio kultūros paveldo institucijų atstovai (šiuo metu tarybos nariais yra Čekijos nacionalinio kino archyvo bei Danijos kino instituto ekspertai).

Pagrindiniai FINA dokumentai yra Lenkijos kultūros vertybių skaitmeninimo, rinkimo, saugojimo ir skaitmeninių objektų sklaidos programa 2009-2020⁵⁷ bei 2017 m. paskelbtas Nacionalinės filmotekos / audiovizualinio instituto statusas. Nei viename iš dokumentų nėra specifinio AP sąvokos apibrėžimo, tačiau ši sritis išskiriama iš bendro muziejų, archyvų ir bibliotekų konteksto.

Skaitmeninimo programoje audiovizualiniai rinkiniai yra įvardyti kaip atskira kultūros paveldo kategorija, lygiavertė muziejų, bibliotekų ir archyvų rinkiniams. Audiovizualinė

⁵⁷http://www.digit.mkidn.gov.pl/media/dokumenty/dok_kultura_/Program_digitalizacji_dobr_kultury_oraz_gromadzenia_przechowywania_i_udostepniania_obiektow_cyfrowych_w_Polsce_2.pdf

medžiaga įvardijama kaip garso ir vaizdo medžiaga, saugoma archyvuose, bibliotekose, muziejuose ir nacionaliniame kino archyve, kur turi būti visiškai suskaitmeninta. Dėl unikalių garso ir vaizdo medžiagų savybių, būtinybės naudoti profesionalią skaitmeninimo įrangą ir turėti patyrusius darbuotojus, šios srities veiklą planuoti ir koordinuoti pavesta nacionaliniam audiovizualiniam institutui. Institucijos veikla yra finansuojama valstybės biudžeto lėšomis.

FINA prižiūri ir vysto „Ninateką“ – interneto platformą, kurioje pateikiami nacionalinio audiovizualinio instituto ištekliai ir kolekcijos. Šiuo metu legaliai ir nemokamai galima rasti daugiau nei šešis tūkstančius filmų, spektaklių, koncertų, radijo pjesių ir žurnalistinių programų.

4.4 Suomijos nacionalinis audiovizualinis institutas

Suomijos nacionalinis audiovizualinis institutas (*Kansallinen audiovisuaalinen instituutti*, KAVI) suformuotas 2014 m. sujungus Nacionalinį audiovizualinį archyvą (buvusį Suomijos filmų archyvą, įsteigtą 1957 m. kaip privačią organizaciją), Suomijos filmų klasifikacijos tarybą bei 2010–2014 m. veikusį Medijų edukacijos ir audiovizualinių medijų centrą.

KAVI apsaugos objektas apima šalies vaizdo ir garso produkciją ir audiovizualinį turinį (įskaitant kompiuterinius žaidimus). Pagrindinės veiklos apima šios medžiagos išsaugojimą, audiovizualinės kultūros ir medijų edukacijos propagavimą.

Lyginant su kitų šalių pavyzdžiais, galima išskirti, kad institutas veikia ne tik kaip atminties organizacija ir priežiūros agentūra, vykdanči deponavimo kontrolę, bet taip pat atlieka vaizdo programų klasifikacijos funkciją, apibrėžtą atskira teisine baze.

KAVI veikia kaip vyriausybės biuras, pavaldus Suomijos Edukacijos ministerijai. Veiklos metų planai ir asignavimai yra apibrėžiami KAVI ir Edukacijos ministerijos veiklos sutartyse, įprastai apimančiose 2–3 metų laikotarpį.

Teisiniu požiūriu svarbu paminėti ir 2007 m. išleistą Kultūros medžiagos kaupimo ir išsaugojimo įstatymą, kurio paskirtis yra išsaugoti nacionalinę kultūrinę medžiagą, kurią Suomijos visuomenė galės naudoti ateities kartoms ir pateikti ją tyrėjams bei kitiems vartotojams. Įdomu tai, kad įstatyme nėra naudojama „kultūros paveldo“ sąvoka, todėl įstatymo 4 ir 5 skyriai, skirti televizijos ir radijo programoms bei kino filmams, apibrėžia medžiagą, kuri formaliai nebūtinai galėtų būti identifikuojama kaip paveldo objektas, tačiau

neabejotinai turi potencialą tokia tapti. 4 įstatymo skyrius iš esmės apibrėžia TV ir radijo stočių bei prodiuserių prievolę deponuoti eteryje transliuotą turinį Suomijos audiovizualiniam institutui, tačiau ši organizacija taip pat gali priimti sprendimą deponuojamo turinio nepriimti, remdamasi Švietimo ir kultūros ministerijos patvirtintu televizijos ir radijo programų įrašymo planu. 5 skyriuje yra įtvirtinta Suomijos gamintojų išleistų filmų deponavimo tvarka Suomijos audiovizualiniame institute. Kartu su filmu privalo būti perduodama ir filmo reklaminė ir kita informacinė medžiaga. Įstatyme nėra išskiriamas AP apibrėžimas, tačiau taikymo srities aprašyme greta spaudos ir internetinės medžiagos yra išskiriamos „televizijos ir radijo programos“, šalies ir užsienio prodiuserių sukurti filmai bei reklaminė ir kita informacinė medžiaga, o tai iš esmės ir atitinka UNESCO AP (žr. ataskaitos 2 sk.) sampratą. Šis įstatymas svarbus tuo, kad juo yra reguliuojama Suomijos audiovizualinio instituto privalomojo egzemplioriaus kaupimo politika.

Suomijos nacionalinio audiovizualinio instituto biudžetą sudaro Edukacijos ministerijos asignavimai.

4.5 „MemoriAV“ asociacija

Šveicarijos AP apsauga ir sklaida rūpinasi „MemoriAV“ asociacija. Svarbios kultūros institucijos (nacionalinė biblioteka, federalinis archyvas, kino archyvas, nacionalinis garso archyvas, nacionalinis transliuotojas ir federalinių ryšių biuras) asociaciją įsteigė kaip eksperimentinį projektą, tačiau, praėjus daugiau kaip keliems dešimtmečiams, ji jungia svarbiausias šalies archyvinės institucijas, kaupiančias audiovizualinį turinį.

Šveicarijoje asociacijos reikalingumo idėja iškelta dar aštuoniasdešimtaisiais, kai suprasta, kad naujos nacionalinės institucijos, tokios kaip nacionalinis audiovizualinis institutas, nepavyks įkurti dėl federalinės politikos skirtumų. Tuomet 6 institucijos susivienijo į asociaciją, kad apsaugotų šalies AP, efektyviai jį koordinuodamos. Šiuo metu asociacijai priklauso jau kiek daugiau nei 220 narių ne tik iš visos Šveicarijos, bet ir kai kurių Lichtenšteino ir Vokietijos regionų. 9 organizacijos sudaro valdančiąją tarybą, atsakingą už asociacijos strategiją.

Asociacijos misija yra išsaugoti ir skleisti Šveicarijos AP, kuris apibrėžiamas kaip fotografijos, garso ir vaizdo įrašai, kino filmai, jų kontekstui svarbi informacija.

Pagrindinė „MemoriAV“ užduotis – teikti rekomendacijas audiovizualinio turinio saugotojams, koordinuoti organizacijų bendradarbiavimą. Savo nariams „MemoriAV“ taip pat teikia nemokamas individualias ekspertų konsultacijas dėl dokumentų apsaugos ir viešinimo, gali padėti gauti finansavimą. Asociacija vykdo ir profesinius mokymus, organizuoja įvairius renginius, populiariausias vaizdo ir garso įrašus, pavyzdžiui, mini UNESCO audiovizualinio paveldo dieną.

Teisiškai ši organizacija nesiskiria nuo kitų šalies asociacijų – „MemoriAV“ veikia Šveicarijos civilinio kodekso numatyta tvarka. Organizacinę struktūrą sudaro:

- visuotinis susirinkimas – aukščiausia ir svarbiausia struktūra, vienijanti visus narius;
- taryba, atsakinga už strateginį valdymą, kurią sudaro 5–7 nariai;
- direktorius ir komanda, atsakingi už veiklų audiovizualinio paveldo apsaugos ir sklaidos veiklų įgyvendinimą;
- nepriklausoma komisija, esant poreikiui vertinanti asociacijos skirstomą finansavimą. Komisiją sudaro 3–5 nepriklausomi ekspertai;
- auditoriai, kurie atlieka metinį finansinį auditą.

Asociacijos veiklos teisinės bazės pagrindas yra federaliniai įstatymai, iš kurių svarbiausi – Kultūros skatinimo; Radijo ir televizijos; Ateities elektroninės žiniasklaidos įstatymai.

„MemoriAV“ veikla finansuojama federalinės vyriausybės, remiantis parlamento priimtu įstatymu dėl finansavimo skyrimo bei vėlesniais federaliniais dekretais. Finansavimas įgyvendinamas remiantis organizacijos pasirašyta sutartimi su federaliniu Kultūros biuru. Prie metinio biudžeto taip pat prisideda nacionalinių radijo ir televizijos transliuotojų bei kitų narių įnašai.

Skatinti Šveicarijos audiovizualinio turinio prieinamumui internete sukurta „Memobase“ platforma, 2012 m. ji iš esmės atnaujinta – šiuo metu čia galima rasti virš 100 tūkst. viešai prieinamų įrašų iš 38 institucijų, platforma nuolat pildoma nauja medžiaga. Didžiąją „Memobase“ dalį (58%) sudaro filmuota medžiaga, garso įrašai – ketvirtadalį (25%), nemažai foto medžiagos (13%), likusi medžiaga – mišrių arba naujųjų medijų kūriniai.

Apžvelgti užsienio šalių gerosios praktikos pavyzdžiai atskleidžia, kad didžioji dauguma AP ir sklaidos srityje veikiančių organizacijų yra nacionaliniai *institutai*, sujungiantys atminties institucijoms būdingas kolekcijų valdymo praktikas – atranką, restauravimą, skaitmeninimą saugojimą, bei platesnes šių kolekcijų panaudojimo iniciatyvas: atliekant tyrimus, kuriant naują produkciją, siejant kolekcijas su visuomenės ir specialistų edukacija, – kas iš esmės niekada ir nebuvo archyvų, muziejų ir bibliotekų pirminė funkcija. Šiek tiek kitoks modelis veikia Šveicarijoje, kur dėl federalinės politikos skirtumų vietoje *instituto* veikia profesinė audiovizualinė asociacija. Tradicines kolekcijų valdymo ir saugojimo veiklas atlieka jas kaupiančios institucijos – asociacijos narės, tačiau kitos – aptartos ir institutams būdingos veiklos – nėra pamiršamos.

Svarbu paminėti, kad audiovizualiniai institutai šalia paveldo medžiagos taip pat kaupia ir saugo nacionalinių ir komercinių radijo ir televizijų stočių įrašus, taip pat ir naujai sukuriamus. Prancūzijoje ir Suomijoje yra ne tik įstatymų įtvirtintas privalomas transliuotojų medžiagos deponavimas, bet ir suteikiama teisė įrašyti pasirinktas programas tiesiai iš eterio. Dalyje organizacijų į kaupiamos medžiagos masyvą pagal nusistatytus kriterijus jau patenka ir kompiuteriniai žaidimai bei internetinė audiovizualinė produkcija, naujųjų medijų produktai – svetainės, susijusios su audiovizualiniu turiniu, populiarių video platformų paskyros.

Galima pastebėti, kad skiriasi ir AP sąvokos naudojimas. Pavyzdžiui, Šveicarijoje ši sąvoka grindžiama UNESCO siūloma AP samprata (žr. ataskaitos 2 skyrių). Tuo tarpu Nyderlanduose naudojamas lankstesnis „medijų“ terminas, apimantis ir senąsias audiovizualines medijas (kinas, TV), ir naujasias (kompiuteriniai žaidimai, internetinės ir socialinės medijos).

Kaupiamos medžiagos specifika, patrauklumas naudotojams bei jos panaudojimo galimybės audiovizualinį institutą išskiria iš atminties institucijų srities ne tik kaip paveldo, tačiau ir kaip šiuolaikinės medijos ir edukacijos organizaciją.

Teisinio reguliavimo požiūriu šios organizacijos veikia kaip viešosios valstybinės įstaigos, didžiąja dalimi finansuojamos iš šalies biudžeto ir yra arba pavaldžios už kultūrą ir edukaciją atsakingoms ministerijoms, arba su jomis bendradarbiauja. Juridine forma išsiskiria Prancūzijos audiovizualinis institutas, kurio statusas artimas komercinę veiklą vykdančiai valstybės įmonei.

Įprastai AP apsaugos strategiją padeda formuoti skirtingas mokslo ir kultūros sritis atstovaujančių ekspertų tarybos, kurios vienaip ar kitaip remiasi svarbiais įstatymais. Įdomu tai, kad negalima išskirti visoms šalims vieningos teisinės bazės struktūros. Pavyzdžiui, Nyderlandų instituto veiklai svarbus Žiniasklaidos įstatymas, Prancūzijoje ir Suomijoje – kultūros paveldo įstatymai, Lenkijoje – skaitmeninimo strategija.

Dauguma aptartų institucijų neturi ilgus dešimtmečius siekiančių tradicijų ir neretai buvo suformuotos sujungiant jau anksčiau audiovizualinėje srityje veikusias organizacijas. Audiovizualinio paveldo apsaugos sistemos tarptautinės gerosios patirtys skatina ieškoti optimaliausio Lietuvos audiovizualinio paveldo apsaugos sistemos valdymo modelio.

5. Lietuvos audiovizualinio paveldo plėtros modeliai

Šiame skyriuje pristatomi scenarijai yra parengti įvertinus atlikto tyrimo rezultatus ir užsienio šalių patirtį. Esminis visus siūlomus scenarijus jungiantis bruožas – naujos struktūros, kuri nebūtų pavaldi Lietuvos archyvų, bibliotekų ar muziejų sistemoms, formavimas. Pastarųjų

dešimtmečių skaitmeninimo, skaitmeninio turinio saugojimo ir sklaidos raidos Lietuvoje faktinės aplinkybės ir šio tyrimo empirinė dalis, aptarta 3 skyriuje, atskleidžia, kad nei viena atminties institucija ar kultūros organizacija nesiėmė koordinuotos iniciatyvos tinkamai spręsti audiovizualinio paveldo išsaugojimo klausimo, todėl abejotina, ar, nesiimant esminių pokyčių, situacija galėtų pasikeisti savaime. Verta atkreipti dėmesį į tai, kad LRKM Lietuvos kultūros paveldo skaitmeninimo taryba, kurios pagrindą sudaro pačios ministerijos bei nacionalinio lygmens atminties institucijų, atsakingų už struktūrinių fondų lėšomis finansuojamų kultūros projektų įgyvendinimą atstovai, su srities problematika buvo supažindinta ne kartą. Todėl galima daryti prielaidą, kad informacijos ir galimybių veikti buvo pakankamai.

Nors ir fragmentiškai, bet audiovizualinio paveldo išsaugojimu ir prieigos užtikrinimu rūpinasi Lietuvos centrinis valstybės archyvas, todėl vidutinių ir didelių pakeitimų reikalaujančiuose scenarijuose yra numatyta šios institucijos žinių ir išteklių integracija į bendrą audiovizualinio paveldo kaupimo, išsaugojimo ir naudojimo strategiją.

5.1 Modelio esamomis sąlygomis charakteristika

Modelis: Audiovizualinio paveldo asociacija

Scenarijus: Esamos sąlygos – esamų trūkumų šalinimas

Siūlomo scenarijaus aprašymas

Lietuvos AP išsaugojimo ir prieigos sistemos plėtra gali būti įgyvendinama sukūrus naują juridinį asmenį, kuriam būtų deleguota sistemos koordinavimo ir priežiūros funkcija. Tai iš esmės nekeistų esamos institucinės ir teisinės struktūros valstybės lygiu bei leistų pašalinti šiuo metu identifikuojamus pagrindinius trūkumus, apimančius koordinacijos ir komunikacijos tarp atskirų institucijų stoką, kompetencijų trūkumą, pagerintų į atminties institucijų įstatymais reguliuojamas sritis nepatenkančios paveldo dalies išsaugojimą ir prieigą.

Naujos organizacijos formavimas demonstruotų AP apsaugos svarbą valstybės lygiu, sudarytų palankias sąlygas finansinių ir žmoniškųjų išteklių pritraukimui. Organizacijoje dirbantys specialistai būtų orientuoti į specifines AP sritis, kurios nepatenka į atminties institucijų (archyvų, muziejų, bibliotekų) akiratį. Be to, nuo kitų atminties institucijų nepriklausoma organizacija pasižymėtų neutralumu, kuris svarbus siekiant suvienyti skirtingų sričių specialistus.

Praktinė patirtis atskleidžia, kad sėkmingam nustatytų tikslų įgyvendinimui būtinas finansavimas ir reikiama kompetencija turinys specialistai. Daugiau kaip 10-metį veikiančios Archyvarų asociacijos veikla dėl riboto finansavimo apsiriboja seminarų organizavimu, o pastaraisiais metais įsteigto audiovizualinio paveldo skaitmeninimo kompetencijos centro

funkcijos yra deleguotos LRT bei LCVA dirbantiems specialistams kaip papildomas darbo krūvis, todėl keliami tikslai negali būti įgyvendinami efektyviai.

Valdymo struktūra

Remiantis Šveicarijos „MemoriAV“ asociacijos pavyzdžiu, Audiovizualinio paveldo asociacijos organizacinė struktūra gali būti sudaryta iš valdybos, kuri priima strateginius sprendimus, ir vadovo su 2–3 žmonių komanda, vykdančių kasdienes funkcijas. Valdybą turėtų sudaryti svarbiausių audiovizualinių paveldą kaupiančių ir saugančių bei apsaugos politiką įgyvendinančių organizacijų atstovai (LCVA, LNB, LRT, LKC, Nacionalinis dailės muziejus, nevyriausybinių organizacijų atstovai, Baltijos audiovizualinių archyvų tarybos atstovai, LRKM atstovai, Nacionalinės kūrybinių ir kultūrinių industrijų asociacijos atstovai).

Misija ir funkcijos

Organizacijos misija: aktyviai ir tvariai siekti išsaugoti ir užtikrinti prieigą prie Lietuvos audiovizualinio paveldo.

Pagrindinės veiklos kryptys

- Įstaigų ir specialistų, dirbančių su AP projektais, konsultavimas.
- AP išsaugojimo srities standartų ir technologinių pokyčių stebėseną bei panaudojimas formuojant nacionalines rekomendacijas.
- Dalyvavimas nacionaliniuose bei tarptautiniuose žinių mainuose.
- Burti suinteresuotų institucijų ir asmenų tinklą, užtikrinti jų švietimą ir mokymą.
- Kurti priemones, palengvinančias prieigą prie AP bei skatinti jų naudojimą.

Pavaldumas ir finansavimas

Ši organizacija galėtų būti pavaldi LRKM ir būti subsidijuojama iš biudžeto lėšų, narių indėlių, taip pat pritraukti kofinansavimą iš ES finansavimo programų, teikti mokamas paslaugas (turinio parengimas ir atranka, mokamų konferencijų ir renginių organizavimas).

Trūkumai

Siūlomo modelio esminis trūkumas yra ir toliau nesprendžiamas radijo ir TV stočių produkcijos bei interneto medijų teisinio deponavimo klausimas. Taip pat galimas nepakankamas asociacijos narių-partnerių įsitraukimas į organizacijos veiklą, kuris turėtų būti grindžiamas savanoriškumo principais.

5.2 Modelis atliekant vidutinio masto valstybinius strateginius ir valdymo pokyčius

Modelis: Audiovizualinio paveldo taryba (nevyriausybinių ir valstybinių sektorių bendradarbiavimo modelis. Optimalus modelis kaštų ir poveikio požiūriu)

Scenarijus: Vidutinio masto pokyčiai – esamų trūkumų šalinimas bei proveržis audiovizualinio paveldo išsaugojimo ir prieigos, inovacijų kūrimo srityje

Siūlomo scenarijaus aprašymas

Lietuvos audiovizualinio paveldo išsaugojimo ir prieigos sistemos plėtra gali būti įgyvendinama deleguojant srities strateginio planavimo, koordinavimo, įgyvendinimo ir stebėsenos funkcijas dalinai nevyriausybiniam sektoriui, dalinai – valstybei. Atsižvelgiant į jau įgyvendintas valstybės ir ES investicijas bei esamą institucinę sąrangą Lietuvoje, analoginių ir skaitmeninių objektų fizinis saugojimas, restauravimas, skaitmeninimas bei kitos su kolekcijų valdymu susijusios veiklos gali būti deleguojamos nacionalinio ir regioninio, savivaldos lygmens archyvams, muziejams, bibliotekoms, o paveldo aktualinimo, sklaidos, edukacijos bei inovacijų sritys – nevyriausybiniam sektoriui. Strategijos formavimo, valdymo ir stebėsenos sritis siūloma vykdyti bendrai – suburiant Audiovizualinio paveldo tarybą.

Toks modelis užtikrintų minimalias investicijas į pačios organizacijos steigimą ir išlaikymą bei leistų skiriamus išteklius nukreipti konkrečių užduočių įgyvendinimui. Nevyriausybinių ir valstybinių sektorių partnerystės privalumas – mažesnis biurokratinių procedūrų kiekis, leidžiantis lanksčiau ir greičiau prisitaikyti prie rinkos ir technologinių pokyčių, pritraukti ir motyvuoti kompetentingus specialistus. Veiklos rezultatų kokybę bei efektyvumą taip pat didintų sutartiniai organizacijos įsipareigojimai valstybei bei atsiskaitymas už atliktas užduotis, o ne tiesioginis personalo ir infrastruktūros išlaikymas biudžeto lėšomis nepriklausomai nuo veiklos rezultatų. Ši partnerystė taip pat skatintų naujų idėjų, pridėtinės vertės ir finansinio tvarumo modelių kūrimą.

Konkreči organizacija partnerystei turėtų būti pasirinkta atsižvelgiant į jos turimas srities kompetencijas, reputaciją, partnerių tinklą.

Tai iš esmės nekeistų esamos institucinės struktūros valstybės lygiu, bet leistų pašalinti šiuo metu identifikuojamus pagrindinius trūkumus, apimančius koordinacijos ir komunikacijos tarp atskirų institucijų stoką, kompetencijų trūkumą, pagerintų į atminties institucijų įstatymais reguliuojamas sritis nepatenkančios paveldo dalies išsaugojimą ir prieigą prie jos.

Modelio realizavimas ir valstybinis palaikymas demonstruotų AP apsaugos svarbą valstybės lygiu tiek šalies, tiek ir tarptautinėje erdvėje, sudarytų palankias sąlygas finansinių ir

žmogiškųjų išteklių pritraukimui, inovatyvių technologijų įtraukimą ir bendradarbiavimą su inovacijas kuriančiu sektoriumi.

Visų funkcijų delegavimas LCVA (ar kitam archyvui / atminties institucijai) būtų netikslingas dėl kelių esminių priežasčių:

- AP apsauga iš esmės patektų į archyvų teisinio ir metodinio reguliavimo sritį, kas remiantis užsienio šalių patirtimi bei UNESCO suformuotomis rekomendacijomis, nėra efektyvu;
- lyginant su neutralia organizacija, būtų sunkiau užtikrinti tinkamą skirtingų sričių atstovų bendradarbiavimą, kadangi skirtingų tipų atminties institucijos šiandien pastebimai konkuruoja tarpusavyje;
- archyvo kaip institucijos pirminė funkcija – įrodymo, faktinę, unikalią (niekur kitur nesančios medžiagos) vertę turinčios informacijos saugojimas.

Valdymo struktūra

Remiantis Nyderlandų Vaizdo ir garso instituto modeliu ir Lietuvos kultūros tarybos patirtimi, siūloma sukurti nevyriausybinių ir valstybinių sektorių bendradarbiavimą prižiūrinčią, strategiją formuojančią bei stebėseną atliekančią Audiovizualinio paveldo tarybą, jungiančią Lietuvos Respublikos Kultūros ministerijos, Ekonomikos ir inovacijų ministerijos, Lietuvos radijo ir televizijos, kūrybinių industrijų, mokslinių tyrimų sektoriaus, nepriklausomų radijo ir TV stočių, nevyriausybinių organizacijų atstovus.

Teisinės bazės keitimai

Lyginant su siūlomu „esamų sąlygų“ scenarijumi, šis modelis papildytas labai svarbia funkcija – teisinio radijo ir televizijos stočių bei internetinių medijų deponavimo organizavimu bei priežiūra. Tam būtina atlikti keitimus teisinėje bazėje. Iš esmės galėtų būti kuriamas Audiovizualinio paveldo įstatymas, kuriame būtų išaiškinta AP samprata remiantis UNESCO rekomendacijomis ir **Europos konvencija dėl audiovizualinio paveldo apsaugos ir Europos konvencijos dėl audiovizualinio paveldo apsaugos protokolo dėl televizijos kūrinių apsaugos**, kurias yra pasirašiusi ir Lietuva. Sekant kino srities ir kino paveldo apsaugos patirtimi, kuri grįsta ir teisiniu reguliavimu, ir instituciniu reguliavimu, ir tarpinstitucinių funkcijų delegavimu, siūloma sukurti AP apsaugą, kaupimą ir valdymą reglamentuojantį įstatymą, orientuotą ne tik į praeityje sukurtus audiovizualinius objektus, kūrinius, dokumentus, vertybes, bet ir į dabar kuriamus, ir į galimai sukursimus ateityje. Taip pat turėtų būti iš esmės tobulinama galiojanti privalomojo egzemplioriaus pateikimo tvarka.

Valstybės ir nevyriausybinių sektoriaus partnerystė gali būti apibrėžta sutartimis, o konkrečių funkcijų delegavimas numatytas strateginiuose valstybės planavimo dokumentuose ir /ar nutarimuose.

Misija ir funkcijos

Naujos organizacinės struktūros misija: aktyviai ir tvariai siekti išsaugoti ir užtikrinti prieigą prie Lietuvos audiovizualinio paveldo.

Pagrindinės veiklos kryptys

- Užtikrinti sklandų bendradarbiavimą tarp suinteresuotų šalių, saugančių ir kaupiančių AP paveldą.
- Užtikrinti AP ir interneto medijų teisinio depozito įgyvendinimą.
- Skatinti ir inicijuoti AP naudojimą, tyrimus, edukaciją, spręsti intelektinės nuosavybės klausimus.
- Gerinti AP apsaugos srityje dirbančių specialistų kompetencijas.
- Kurti į tarptautinę rinką orientuotus naujus kultūros produktus ir paslaugas.
- Bendradarbiauti su LR Ekonomikos ir inovacijų ministerija, ieškoti bendradarbiavimo būdų tarp skirtingų sektorių (IT, meno, kultūros, mokslo ir tyrimo centrų) siekiant kurti inovatyvius produktus ir paslaugas.

Pavaldumas ir finansavimas

Siūloma, kad Audiovizualinio paveldo taryba būtų „pagarbaus atstumo“ principu pavaldi LR Kultūros ministerijai. Valstybės deleguotų funkcijų įgyvendinimas subsidijuojamas iš biudžeto lėšų. Tačiau naujos struktūros organizacija būtų skatinama ir turėtų galimybę pritraukti projekcinį finansavimą, teikti mokamas paslaugas, kurti partnerystes su verslo sektoriumi.

Trūkumai

Dėl srities specifiškumo ir tradicijų stokos gali būti sudėtinga pritraukti ir motyvuoti kompetentingus specialistus.

5.3 „Idealusis“ modelis

Modelis: Biudžetinė įstaiga Audiovizualinio paveldo institutas

Scenarijus: Idealusis modelis – esamų trūkumų šalinimas bei lyderystė regione audiovizualinio paveldo išsaugojimo ir prieigos, taip pat inovacijų kūrimo srityje

Siūlomo scenarijaus aprašymas

Kaip rodo empirinė tyrimo dalis, AP savo kolekcijose turi, kuria ir kaupia didelis skaičius institucijų Lietuvoje. Dalies šių institucijų veikla reglamentuoja sritį reguliuojantys įstatymai, pavyzdžiui, LR dokumentų ir archyvų įstatymas, LR bibliotekų įstatymas, LR Nacionalinio radijo ir televizijos įstatymas ir kt., dalis – nereguluojama jokiais teisės aktais.

Ekspertiniu lygiu žinoma, kad realus veiklos koordinavimas ar bendradarbiavimas paveldo kaupimo (skaitmeninimo) išsaugojimo ir sklaidos aspektais nevyksta, nors ir egzistuoja fragmentiškos iniciatyvos (nacionaliniai, regioniniai ir sektoriai kompetencijų centrai).

Esant šiai padėčiai, institucijos veikia atskirai, kiekviena savo kompetencijų ribose, ir tai kelia didžiausią susirūpinimą dėl realių rizikų, tokių kaip: vieningų standartų netaikymas, vieningos veiklos nebuvimas, sukaupto paveldo ir šiandien sukuriama audiovizualinio turinio praradimas.

Siekiant ne tik spręsti egzistuojančias AP apsaugos srities problemas, bet ir perimant gerą užsienio šalių praktiką tapti regiono lyderiais, galėtų būti steigiama biudžetinė institucija – Nacionalinis audiovizualinio paveldo institutas. Galimas steigėjas – LR Kultūros ministerija.

Atsižvelgus į faktą, kad toks institutas įgyvendintų ir audiovizualinių kolekcijų valdymo funkciją, tokia institucija galėtų būti kuriama reorganizuojant LCVA skyrius, kuriuose saugoma ir tvarkoma dalis Lietuvos audiovizualinio paveldo, jungiant juos su UAB „Lietuvos kinas“ archyvu. Panaši reorganizacija buvo sėkmingai įgyvendinta Lenkijoje, sujungus audiovizualinį institutą ir kino archyvą į vieną įstaigą. Taikant šią alternatyvą būtų svarbu, kad naujai įsteigta organizacija nepatektų į archyvų reguliavimo sritį.

Valdymo struktūra

Administracija ir priežiūros valdyba. Valdybos narius sudaro LRKM, LRT, LKC, regionų, nepriklausomų TV ir radijo stočių, kūrybinių, medijų industrijų, mokslo srities ir nevyriausybinų organizacijų atstovai.

Teisinės bazės keitimai

Lyginant su siūlomu „esamų sąlygų“ scenarijumi, šis modelis papildytas labai svarbia funkcija – teisinio radijo ir televizijos stočių bei internetinių medijų deponavimo organizavimu bei priežiūra. Tam būtina atlikti keitimus teisinėje bazėje. Iš esmės galėtų būti

kuriamas Audiovizualinio paveldo įstatymas, tobulinama šiuo metu galiojanti privalomojo egzemplioriaus pateikimo tvarka.

Misija ir funkcijos

Pagrindinės funkcijos ir sprendžiamos problemos

- Būti strategine visų atminties institucijų, saugančių audiovizualines kolekcijas, antrąją sujungtų kolekcijų skaitmenine kopija (saugykla) skaitmeninio depozito pagrindu.
- Būti kompetencijos centru atminties institucijoms, saugančioms audiovizualines kolekcijas.
- Būti jungtiniu AP sklaidos centru.
- Būti mokslo inovacijų kūrimo šioje srityje centru.

Nacionalinio audiovizualinio paveldo kaupimas: muziejų, bibliotekų, archyvų ir kitų atminties institucijų, nevyriausybinių organizacijų, privačių iniciatyvų, komercinių įstaigų, scenos menų, švietimo įstaigų, regionų, savivaldos lygmeniu institucijų, saugančių audiovizualines kolekcijas, veiklų koordinavimas šioje srityje, AP registro sukūrimas ir priežiūra, metodinis konsultavimas, kompetencijos centras Baltijos regione (Lietuva, Latvija, Estija).

Nacionalinio audiovizualinio paveldo išsaugojimas: sukuriama reikalinga infrastruktūra, paremta informacinėmis technologijomis, turinti visas specifines skaitmeniniam archyvu reikalingas sąlygas. Sukuriami standartai, užtikrinantys saugomo paveldo teisingą katalogavimą ir paiešką.

Nacionalinio audiovizualinio paveldo sklaida:

- Atskirų institucijų, saugančių AP paveldą, turinys būtų sukonzentruotas vienoje vietoje ir pasiekiamas visoms įstaigoms.
- Leidybinė funkcija: nacionalinė leidybos programa, vienos institucijos valdomos ir užtikrinamos autorių ir gretutinės teisės.
- Mokymo centras (programų papildymas / atnaujinimas, įtraukiant instituto darbuotojų kompetenciją).
- Audiovizualinio portalo (angl. *web*) vartai.
- Tarptautinių konferencijų rengėjas, narystė tarptautinėse organizacijose.

Pavaldumas ir finansavimas

Organizacija pavaldi LR Kultūros ministerijai. Veikla subsidijuojama biudžeto lėšomis. Organizacija turėtų galimybę pritraukti projektinį finansavimą, teikti mokamas paslaugas.

Trūkumai

Investicijos, reikalingos institutui įsteigti ir išlaikyti, greičiausiai bus neproporcingai didelės gaunamam rezultatui.

Dėl didelio centralizacijos laipsnio į procesus gali būti neįtrauktas nevyriausybinis sektorius ir nesusiklostyti sąlygos efektyviam, lanksčiam veikimui.

Dėl srities specifiškumo ir tradicijų stokos, gali būti sudėtinga pritraukti ir motyvuoti kompetentingus specialistus.

6. Atvejų aprašymai

6.1 Archyvai

Lietuvos centrinis valstybės archyvas

Lietuvos centrinis valstybės archyvas (toliau – LCVA) yra viena didžiausių audiovizualinio paveldo saugyklų šalyje. Archyvas išskiria audiovizualinio paveldo kolekcijas, audiovizualiniam turiniui priskiria ir fotografiją. Visa audiovizualinio paveldo dalis atėjo iš atskiro – Lietuvos vaizdo ir garso – archyvo, kuris 2001 m. buvo prijungtas prie Lietuvos centrinio valstybės archyvo siekiant optimizuoti valdymą. Visame audiovizualinio paveldo komplekse yra išskiriamos keturios kolekcijos: kino dokumentai (kino juostos), kuriais rūpinasi kino dokumentų skyrius, fotodokumentai (fotografijos), vaizdo dokumentai (VHS, Betacam kasetės, DV minikasetės), garso dokumentai (magnetinės juostos, kasetės), kuriais rūpinasi vaizdo ir garso dokumentų skyrius, o fotografijos dokumentai saugomi fotodokumentų skyriuje.

Kino dokumentai. Seniausi saugomi filmai – 1895 m. Auguste'o ir Louis Lumière'ų sukurtų pirmųjų pasaulyje kino filmų kopijos. Yra vertinga 1918–1940 m. Lietuvos kino kronikos kolekcija, pirmųjų Lietuvos kinematografininkų Kazio Lukšio, Jono Miliaus, brolių Motūzų-Beleckų, Stasio Vainalavičiaus, Stepo Uzdono, Juliaus Miežlaiškio darbai. Nemažai Antrojo pasaulinio karo laikotarpio kino dokumentų. Gausiausią kino dokumentų kolekcijos dalį sudaro Lietuvos kino studijoje ir Lietuvos televizijoje 1946–1990 m. sukurti dokumentiniai filmai.

Saugomi pirmieji lietuviški vaidybiniai filmai „Žydrasis horizontas“, „Tiltas“, „Ignotas grįžo namo“, „Kalakutai“ ir kiti. Taip pat saugomi ir šiuolaikiniai nacionaliniai filmai (saugomi tie,

kuriuos finansuoja Lietuvos kino centras: archyve turi būti saugomas privalomasis egzempliorius, filmai saugomi kietuosiuose diskuose).

Fotodokumentai. Archyvas orientuojasi į žurnalistinę, dokumentinę fotografiją, įrodančią istorinę atmintį ir faktus. Į menininkų kolekcijas ir meninius darbus nesifokusuoja, tuo užsiima Lietuvos fotomenininkų sąjunga, kuri turi savo atskirą archyvą.

Garso dokumentai. Garso įrašų kolekcija orientuota į sakytinę istoriją, o ne į muzikinius kūrinius. Čia saugomi XX–XXI a. garso įrašai plokštelėse, magnetinėse juostose, kasetėse, kompaktinėse plokštelėse. Seniausi – 1907 m. Rygoje įrašyti Rygos lietuvių vyrų kvarteto įdainavimai. Įrašuose užfiksuoti Lietuvos prezidentų Antano Smetonos ir Kazio Griniaus, žymių Lietuvos veikėjų balsai. Saugomi 1940 m. įvykius Lietuvoje liudijantys garso įrašai, karo meto Kauno radiofono (Reicho radijo) laidų įrašų kolekcija, sovietinio laikotarpio Lietuvos veikėjų pasisakymai, paskaitos, organizacijų suvažiavimų įrašai, valstybinių švenčių minėjimų reportažai. Dalis įrašų daryti archyvo darbuotojų: įvairūs interviu, įvairios paskaitos, pranešimai. Nepriklausomybės atkūrimo eigą bei atkurtos nepriklausomos Lietuvos laikotarpį atspindi Lietuvos Persitvarkymo Sąjūdžio, mokslininkų, menininkų, politikų, Lietuvos išėivijos atstovų, buvusių politinių kalinių bei tremtinių ir kt. garso įrašai.

Archyve saugoma didžiausia išėivijos lietuvių radijo stočių įrašų kolekcija. Į kolekciją įeina tokių radijo stočių kaip „Amerikos balsas“, „Margutis“ ir kt. įrašai. Kalbant apie muziką paminėtini Vilniaus plokštelių studijos įrašai.

Videodokumentai. Į videodokumentų kolekciją įeina VHS ir DV minikasetės; vaizdo įrašai pradėti kaupti 1988 m., daugiausia – archyvo videooperatorių nufilmuoti siužetai. Juose atsispindi Sąjūdžio veikla, Nepriklausomybės atkūrimas, 1991 m. sausio įvykiai. „Tautos fondo“ perduotose vaizdajuostėse užfiksuoti buvusių tremtinių, politinių kalinių, partizanų prisiminimai. Videodokumentai archyve kuriami iki šiol.

Saugojimas. Beveik visas turimas audiovizualinis turinys yra originalus (ne kopijos). Laikmenos saugomos specialiose saugyklose su reguliuojama drėgme ir temperatūra.

Analoginės laikmenos yra saugomos specialiose atskirose saugyklose su kondicionavimo sistema, kontroliuojama drėgme ir temperatūra. Viskas laikoma stelažuose, dėžutėse, vokuose. Neaprašyta medžiaga yra saugoma kiek paprastesnėmis sąlygomis, nei aprašytos, nėra mikroklimato reguliavimo. Nuolat vykdoma profilaktika, skaitmeninimas, techninė priežiūra. Vykdoma nuolatinė fizinės būklės kontrolė.

Skaitmeninimas vyksta atsižvelgiant į techninę būklę ir poreikį. Pirmiausia skaitmenizuojamas prasčiausios būklės turinys. Tai labai atsispindi fotodokumentų masyve – visas prasčiausios būklės turinys yra skaitmenizuotas. Taip pat orientuojamasi į paklausą:

visų pirma skaitmenizuojami tie įrašai, kuriems poreikis yra didžiausias (įrašai, susiję su artėjančiomis šventėmis, minėjimais; visada paklausus turinys, susijęs su Sąjūdžiu). Skaitmeninimo darbai vykdomi nuo 2000 m. Archyvas pats kuria fototurinį, valstybės kino metrašį, filmuoja siužetus. Tad dokumentai kaupiami ne tik iš išorės, – aktualų turinį išsaugojimui kuria ir archyvo darbuotojai. Visa medžiaga yra sukataloguota, įtraukta į apskaitą, tačiau ne visa medžiaga turi aprašus. Yra apie 500 000 vnt. aprašyto audiovizualinio turinio ir tiek pat – neaprašyto. Daugiausia neaprašytos fotografijos, kurios aprašomos pakadriui (aprašomas kiekvienas kadras).

Suskaitmeninta medžiaga, kaip ir skaitmeniniu formatu (angl. *born-digital*) sukurta medžiaga, saugoma serveriuose; saugoma ir kietuosiuose diskuose. Problemiška tai, jog tiek serveriai, tiek kopijos kietuosiuose diskuose yra viename pastate – taigi nelaimės atveju būtų prarastas visas turinys. Galimybių laikyti medžiagą nutolusioje vietoje šiuo metu nėra. Nauja medžiaga gaunama nuolat, skaitmeninimo darbai taip pat vyksta nuolat, todėl sparčiai mažėja vietos talpose (tiek serveryje, tiek kietuosiuose diskuose, tiek ir saugyklose, kur saugomi analogai). Saugyklų, serverių trūkumas yra pagrindinė archyvo problema. Sparčiai mažėja esamos skaitmeninės talpyklos (kietieji diskai, serveriai), o jų plėtra ateities turiniui net nėra numatyta.

Nuolatiniam saugojimui medžiaga skaitmenizuojama aukšta rezoliucija, o į duomenų bazę dedamas mažos rezoliucijos turinys – tai ne saugojimui, o reprezentacijai archyvo sistemoje skirti dokumentai. Šiuo metu aukšta rezoliucija yra skaitmenizuota 29 proc. audiovizualinio turinio, maža – apie 90 proc. Archyvas turi kino juostų skaitmeninimo ir skaitmeninio restauravimo įrangą. Taip pat VHS kasečių, DV minikasečių, magnetinių audiojuostų skaitmeninimo įrangą: ji yra sena ir nuolat taisoma (nauja – nebegaminama), taigi tikėtina situacija, kad, ateityje joms galutinai sugedus, nebus galimybių techniką sutaisyti dėl detalių trūkumo. Taip pat archyvas turi skenerius fotografijoms ir susidėvėjusią (20 m. senumo) nuotraukų perfotografavimo įrangą.

Kitų įstaigų audiovizualinio turinio priežiūra. Archyvas teigia, jog vykdo valstybinių teatrų ir kitų įstaigų priežiūrą. Teigia, jog teatrų raginimas perduoti medžiagą buvo ne itin sėkmingas, medžiaga pasidalino tik Panevėžio Juozo Miltinio dramos teatras (garso įrašais) ir Lietuvos nacionalinis dramos teatras (dalimi garso įrašų). Kiti teatrai raginimus dalintis medžiaga ignoravo. Šiuo metu dirbama su miestų savivaldybėmis (savivaldybės dažniausiai perduoda fotografijas, žymiai rečiau – vaizdo įrašus).

Paveldosauginės vertės. Nors saugo ir meninių verčių turintį paveldą, bet prioritetą teikia dokumentiniams istoriniams įrašams – orientuojasi į istorinių faktų fiksavimą ir sakytinę

istoriją, bet ne į meninius kūrinis. Todėl prioritetas teikiamas reportažų, paskaitų, archyvų darbuotojų darytiems interviu, radijo įrašams.

Darbuotojai. Su audiovizualiniu turiniu dirba 30 žmonių. Darbuotojai atlieka tiek archyvavimo, tiek restauravimo, tiek skaitmenizavimo darbus. LCVA kitais metais taps kompetencijų centru. Teigiama, jog kol kas įstaigoms teikiamos skaitmeninio paslaugos ir minimalios konsultacijos. Analoginių laikmenų (kino juostų) būkle rūpinasi dvi restauratorės, kurios nedirba su ypač paveiktomis juostomis (nėra paveiktų juostų saugyklos). Archyvas neturi pajėgumų pilnai atlikti kompetencijų centro vaidmens, tam trūksta techninių resursų – vietos serveriuose ir kietųjų diskų, fizinės vietos saugyklose bei žmogiškųjų resursų. Trūksta bendradarbiavimo su užsienio institucijomis ir aktyvumo pristatant audiovizualinį paveldą Lietuvos visuomenei ir tarptautinei bendruomenei.

Skaitmeninio turinio sklaida. Archyvas turi sukūręs svetainę „E-kinas.lt“, kurioje prieinama dalis suskaitmeninto kino turinio.

UAB „Lietuvos kinas“ archyvas

Kolekciją sudaro Lietuvoje ir užsienio valstybėse kurti filmai: beveik 11 000 vaidybinių, dokumentinių, animacinių plinų filmų kopijų, per 200 nepilnų filmų kopijų, kurioms trūksta po vieną ar daugiau dalių, bei 718 kino rinkinių, kurių dauguma – animaciniai 7–10 dėš. filmai. Taigi, vien 35 mm kolekcija apima per 11 000 filmų kopijų, kurios kartu sudaro per 62 000 saugojimo vienetų (dėžučių). Kolekciją sudaro ir 16 mm inventorizuotos vaidybinių, animacinių, dokumentinių filmų kopijos (754 vnt.), apimančios skirtingus laikotarpius, šalis, žanrus, kūrėjus. Visa trumpametražių 16 mm filmų kolekcija sudaro 1 013 saugojimo vienetų. Kolekcijos dalis (lietuviški ir su Lietuva susiję filmai, 4 395 vnt.) buvo perduota į LCVA, kur yra saugoma specialiose saugyklose. Likusi kolekcijos dalis (užsienio filmai apie 8000 pavadinimų) šiuo metu yra saugoma UAB „Lietuvos kinas“ patalpose. Dauguma filmų – kopijos, tikėtina turinčios ir unikalios, vientinės kopijos vertės. Likusi kolekcijos dalis: šiuolaikinių 35 mm filmų anonsai, videokasetės, kino rodymo įranga, įvairūs kino žurnalai, filmų katalogai, plakatai ir kt. dokumentai neinventorizuota ir UAB „Lietuvos kinas“ iniciatyva didžioji dalis ne audiovizualinio kolekcijos turinio (kadrai iš filmavimo aikštelių, režisierių ir aktorių portretai, rankomis kurti kino filmų plakatai ir kt. dokumentai) buvo perduoti nuolatiniam saugojimui į Literatūros ir meno archyvą. Likusi dalis vis dar saugoma „Lietuvos kino“ patalpose, ja domisi kinotyrininkai, menininkai, kolekcininkai, kultūros lauko atstovai. Įstaiga disponuoja unikalia rodymo erdve, pritaikyta archyviniam kino

rodymui. Tai yra vieintelė tokio pobūdžio erdvė Vilniuje. Įstaigai priklauso ir kino teatras „Naglis“ Palangoje.

Lietuvos kino studijoje kurtų filmų teisės priklauso LKC. Užsienio filmų teisių klausimas nevienareikšmis: dauguma priklauso juos kūrusioms kino studijoms (pvz., „Rigas Film Studio“, „Estinfilm“, „Mosfilm“ ir pan.), yra filmų, kurie buvo sukurti dabar jau neegzistuojančiose kino studijose, todėl jų teisės perėjo kitiems fiziniams / juridiniams asmenims. Kiekvienas atvejis individualus.

Saugojimas ir skaitmeninimas. Filmai saugomi saugyklose, bet būtinas jų atnaujinimas, nes patalpos neatitinka temperatūros sąlygų. Inventorizuojant filmus buvo rasta kino juostų, kurias dėl temperatūros svyravimų ir / ar drėgmės saugykloje galimai yra paveikęs pelėsis ar acto sindromas – užkrečiama filmų gedimo forma. Norint apsaugoti kitas kino juostas nuo galimos cheminės dekompozicijos, jos fiziškai buvo atskirtos nuo kitų į atskiras uždaras UAB „Lietuvos kinas“ turimas patalpas. Pagrindinė grėsmė kolekcijai – neaiški jos ateitis po UAB „Lietuvos kinas“ likvidacijos.

Skaitmenizacijos darbų neatlieka, skaitmeninimo įrangos nėra, tačiau turi 35 mm ir 16 mm bei porą skaitmeninių projektorių (ir keičiamų jų detalių), filmų juostų persukimo stalus, juostos suklijavimo aparatus, keletą kino ekranų.

Bendradarbiavimas. Archyvas glaudžiai bendradarbiauja su ekspertais, pritrūkus ekspertinių žinių samdomi išoriniai darbuotojai: kino istorijos, katalogizavimo, archyvavimo darbams atlikti. Pagal turimus laiko, žmogiškųjų ir techninių išteklių resursus inventorizacijos metu buvo sudarytas elektroninis kolekcijos katalogas su pagrindine informacija apie saugomus filmus: su pavadinimu (-ais), inventoriniu numeriu, dalių skaičiumi, laikymo vieta, kalba, subtitrais, režisieriumi, metais, šalimi, techniniais parametrais. Katalogas pateiktas kino ekspertų grupei, kuri, naudodamasi šia informacija arba, esant būtinybei, peržiūrėdama neidentifikuotus filmus kino salėje, padarė filmų turinio aprašus bei pateikė galimą kolekcijos skirstymą į lietuviškų, su Lietuva susijusių, edukacinių, kino klasikos, Centrinės Azijos šalių, moterų režisierių, ekologinių, propagandos tyrinėjimo, atskirų iškilų kino menininkų kūrybos ir kt. filmų kategorijas.

Siekiant sukaupti informaciją apie kitų šalių gerąsias patirtis bei tinkamai ja pasinaudoti, UAB „Lietuvos kinas“ kolekcija pristatyta Vilniuje tarptautinėje konferencijoje „Kino paveldas be sienų“ ankstyvojo kino festivalio „Pirmoji banga“ metu (2019 09 13) ir tarptautiniuose „FRAME Access“ mokymuose kino, TV ir kt. audiovizualinio sektoriaus archyvams Bukarešte (Rumunija). Kolekcija jau susidomėjo ir yra pasiruošę bendradarbiauti keičiantis turiniu, rengiant bendrus projektus, retrospektyvas ir kt. Lenkijos Nacionalinė

filмотeka / audiovizualinis institutas (FINA), Prancūzijos, Juodkalnijos sinematekos, prancūzų Nacionalinis audiovizualinis institutas (INA), Nacionalinis Gruzijos (Sakartvelo) kino centras.

VšĮ „Lietuvos nacionalinis radijas ir televizija“ archyvas

LRT išskiria tris kolekcijas – televizijos archyvą, radijo archyvą ir garso bei vaizdo technikos objektus, kurie yra LRT muziejaus dalis. Taip pat, susitarus su Lietuvos kino centru, pagal sutartį, kuri pratęsiamą kas 5 m., saugomas Lietuvos kino studijos archyvas. Lietuvos kino studijos archyvą atsigabeno LRT darbuotojai, kai 2010 m. buvo griauinama Lietuvos kino studija: tai buvo daroma be jokių susitarimų, juostos gelbėtos nuo fizinio sunaikinimo.

LRT archyvas atspindi daugiau kaip 60 metų televizijos ir 90 metų radijo istorijos. Kolekcija ypatinga tuo, jog sudėtyje yra seniausi televizijos ir radijo įrašai, turintys didelę istorinę ir kultūrinę vertę. Didelė dalis turinio yra unikali, niekur kitur nerandama, joje užfiksuoti svarbiausi Lietuvos istorijos įvykiai, žymios asmenybės, pokalbiai.

Skaitmeninimas. Didžioji dalis įrašų yra originalai, o nemaža jų dalis yra neskaitmenizuota. Skaitmenizavimo pirmenybę reikėtų teikti senosioms „Panoramos“ laidoms, kronikoms, dokumentiniams filmams (16 mm, 35 mm juostos), nes šis turinys turi didelę istorinę vertę, o juostų saugojimo sąlygos šiuo metu neatitinka reikalavimų. Kalbant apie garso įrašus, prioritetą turėtų būti teikiamas radijo įrašų skaitmenizavimui – žymių žmonių pokalbiams, meno kolektyvų, Lietuvos simfoninio orkestro įrašams. Taip pat reikia tęsti katalogavimo darbus ir sukataloguoti naują turinį. Turinio restauravimui galimybių nėra.

Saugojimas. Kolekcija saugoma keliose skirtingose vietose, LRT pastate. VHS ir Betacam kasetės, magnetinės audiojuostos, audiokasetės ir vinilinės plokštelės saugomos tvarkingai sudėtos atskirose patalpose, lentynose, kur nei drėgmė, nei temperatūra nereguluojama; magnetinių juostų dėklų popierius gerokai pageltęs ir pasenęs. Kino juostos saugomos rūsyje esančioje patalpoje, kurioje didelė drėgmė, liūčių metu – didelė užpylimo grėsmė (toks atvejis jau yra buvęs), šalia yra kanalizacijos nuotekų vamzdžiai, vienoje mažesnėje patalpoje – prie pat į krūvas sukrautų ričių (babinų) su kino juostomis – yra kanalizacijos šulinys. Sprendžiant pagal kvapą, galima teigti, kad kai kurios juostos kenčia nuo acto sindromo. Taip pat LRT turi savo muziejaus padalinį, kuriame yra įvairių su audiovizualinio turinio gamyba susijusių objektų. Iš viso yra 150 eksponatai, patenkantys į audiovizualinio paveldo apibrėžtį (26 eksponatai iš pagrindinio fondo ir 124 – iš pagalbinių).

Šiuo metu skaitmeniniam turiniui saugoti naudojama centrinė vieninga medijų išteklių sistema „AVID Media Center“. Šioje sistemoje saugojama archyvinė, jau suskaitmenizuota medžiaga ir naujai pagaminta medžiaga. Skaitmeninio turinio katalogavimas vyksta nuo 2003 m. Kopijos saugomos ir serveryje esančiame tame pačiame pastate. Taip pat kopijos saugomos LRT mediatekoje (<<https://www.lrt.lt/mediateka>>). Didžioji dalis turinio yra originalai, tačiau yra ir šiek tiek kopijų. Kiekviena laida yra atskiras objektas, kuris yra suskaidomas ir aprašomas siužetais.

Archyvas turi 35 mm ir 16 mm kino juostų skaitmeninimo įrenginį bei įrangą, skirtą skaitmeninti plokštelėms, audiokasetėms, magnetinėms juostoms, VHS ir Betacam kasetėms. Darbuotojai. LRT archyve dirba 16 archyvarų, 2 vyr. archyvarai ir 6 skaitmenintojai. Bendrai archyvų skyriuje dirba apie 30 žmonių. Kataloguotojai samdomi pagal individualią sutartį, ypač kai reikia specifinės srities specialisto. Pvz. muzikologai, sporto specialistai, kurie nusimano turinyje. Turimas technikos kiekis ir žmogiškieji išteklių nėra pakankami operatyviai atlikti skaitmenizavimo darbus ir apsaugoti pavojuje esančią vertingą medžiagą. Pagal apytikslius skaičiavimus visos neskaitmenizuotos medžiagos skaitmeninimas, dabar esančiomis sąlygomis, užtruktų apie 40 metų.

Sklaida. Skaitmenizuota medžiaga naudojama naujose laidose ir reportažuose. Nemažai archyvinių laidų galima rasti LRT mediatekoje. Ateityje bus dalijamasi metaduomenimis šiose platformose: „E-kinas.lt“ ir virtualioje elektroninio paveldo informacinėje sistemoje (VEPIS).

6.2 Televizijos

UAB „Laisvas nepriklausomas kanalas“ (LNK, BTV)

UAB „Laisvas nepriklausomas kanalas“ saugo ir kaupia televizijos archyvą. Yra saugomos populiariausios laidos datuojamos nuo televizijos įsikūrimo 1995 m. Šios laidos yra įrašytos į Betamax kasetes, kasetės saugomos televizijos archyvo patalpoje, kasetės laikomos tvarkingai sudėtos lentynose, patalpos mikroklimatas nereguliuojamas, yra priešgaisrinė apsauga. Kasečių būklė puiki. Dalis kasečių yra skaitmenizuotos, o skaitmenizuota medžiaga saugoma kietuosiuose diskuose ir serveryje. Šiuo metu yra 200 000 skaitmenizuotų apskaitos vienetų (siužetų), iš jų 90 000 LNK žinių siužetų. Yra likę dar 3 000 neskaitmenizuotų Betacam kasečių. Televizija turi kasečių skaitmeninimo įrangą ir skaitmeninimo procesas vyksta nuolat. Televizijos archyvo tvarkymu ir skaitmenizavimo procesu užsiima archyvarė.

Visos kasetės yra aprašytos (tema, dalyviai, metai). Televizija į kasetes įrašinėjo iki 2012 m. (perėjimas iš kasečių į skaitmeninį filmavimą vyko nuo 2008 m. iki 2012 m.). Nuo 2015 m. skaitmeniniu formatu sukurtos laidos saugomos serveryje ir internete (<www.lnk.lt>), trečia kopija laikoma kietuosiuose diskuose nutolusioje lokacijoje. Beveik visos laidų teisės priklauso LNK, bet yra ir keletas laidų, kurių teisės priklauso autoriams. Verta paminėti, jog televizija pozityviai žiūri į turinio deponavimo kitai, audiovizualiniu paveldu besirūpinančiai, įstaigai.

UAB „All Media Lithuania“ (TV3, TV6, Power Hit Radio)

UAB „All Media Lithuania“ savo produkcijos archyvus saugo nuo 2009 m. Yra archyvuojamas kuriamas turinys. Visas turinys sukataloguotas pagal pavadinimus ir metus. Archyvarų nėra. Serveriais rūpinasi IT srities žmogus ir technikos direktorius. Kopijos saugomos Lietuvoje ir Rygoje. Dalis, nuo 2009 m. kurto, žiūrovams aktualaus turinio yra prieinama platformose TV3 Play ir Go3. Archyvas, buvęs iki 2009 m., sunaikintas.

UAB „Televizijos komunikacijos“

Televizija susikūrė pirmos nepriklausomos Lietuvoje televizijos pagrindu; ji fiksavo Sąjūdžio judėjimo politinius įvykius. Dabar Tauragės televizija – privati, regioninę informavimo funkciją ir techninį aptarnavimą atliekanti TV. Turi archyvą, jame saugomi laidų įrašai nuo 1995 m. Medžiaga nuo 1995 m. yra VHS kasetėse, nuo 2010 m. skaitmeniniu formatu sukurta medžiaga – serveryje, kietuosiuose diskuose. Seniausius televizijos įrašus nuo 1989 m. iki 2003 m. turi ir rajono savivaldybė. Kasetės saugomos paprastomis sąlygomis, televizijos patalpose esančiose lentynose. Televizija turi VHS kasečių skaitmeninimo įrangą ir, esant poreikiui, jas skaitmenizuoja. Jau keletą metų laidos keliamos į internetą; maždaug prieš 2 m. turinys pradėtas kelti ir į „Youtube“ kanalą. Archyvinė medžiaga pagal poreikį naudojama naujose laidose, pasakojant apie istorinius įvykius.

6.3 Muziejai

Lietuvos nacionalinis muziejus

Lietuvos nacionalinio muziejus nėra sukaupęs ir neplanuoja kaupti audiovizualinio turinio. Tačiau muziejaus rinkiniuose saugoma garso ir vaizdo technika: radijo aparatai (38 vnt.), fotografijos aparatai (20 vnt.), projektorius (1 vnt.), televizoriai (18 vnt), polifonai, gramofonai, patefonai (14 vnt.). Seniausi eksponatai yra polifonai – XIX a., tikslų pagaminimo metų nėra, vėlyviausi (televizoriai, fototechnika ir radijo aparatai) – XX a. pab.

Lietuvos nacionalinis dailės muziejus

Kolekcija. Lietuvos nacionalinis dailės muziejus atskirai audiovizualinio paveldo kolekcijos neišskiria. Didžioji dalis muziejaus saugomo audiovizualinio turinio yra muziejaus veiklos metu sukuriami produktai, kurie saugomi muziejaus archyve – reportažai, užfiksuoti parodų atidarymai. Archyvas yra vienas visiems padaliniams ir veikia kaip LNNDM centrinės administracijos skyrius. Darbuotojų kuriama audiovizualinė medžiaga paprastai surenkama į LNNDM administracijos Viešųjų ryšių skyrių, todėl galiausiai viskas nugula serveryje. Yra nedidelė tikimybė, kad dalis renginių (pirmiausia geografiškai nutolusiuose padaliniuose, ne Vilniuje) yra plačiau įamžinta nei saugoma archyve (pvz. pačių darbuotojų iniciatyva), taip yra dėl to, kad muziejaus požiūriu: a) tai nėra pati svarbiausia informacija; b) tokia informacija padaliniuose nėra sistemingai kaupiama ir saugoma.

Archyve saugoma audiovizualinė medžiaga gauta iš menininkų, dailininkų archyvų. Antroji vieta, kurioje galima rasti audiovizualinio paveldo yra fotoskyriuje, meninės fotografijos rinkinio dalyje, čia saugomi videomeno kūriniai (datuojami nuo XX a. 10-ojo dešimtmečio), kurių yra apie 20 vnt. Šie audiovizualiniai eksponatai yra patys brangiausi fotorinkinio eksponatai, be videomeno kūrinių tarp šių eksponatų yra ir videoinstaliacijų.

Saugojimas. Pačiam saugojimui prioritetų nėra: visi kūriniai yra saugomi vienodai, visiems užtikrinamos vienodos sąlygos, muziejus turi pakankamai išteklių, kad galėtų saugoti visą gaunamą medžiagą. Galima paminėti, kad archyvo medžiaga tvarkoma kiek lėčiau, pirmenybė teikiama muziejuje saugomams eksponatams. Fotoskyriuje esantys audiovizualiniai kūriniai saugomi specializuotoje fotografijos saugykloje su reguliuojamu mikroklimatu – temperatūra ir drėgme, yra priešgaisrinė apsauga.

Originali medžiaga su videomeno kūrinių yra DVD diskuose; yra padarytos ir kopijos, laikomos laikmenose (kietuosiuose diskuose). Iš viso daromos mažiausiai 4 kopijos. Pagrindinis saugojimo būdas – serveryje. Archyve yra VHS kasetių, VHS juostų – jos suskaitmenintos (tai perimti dokumentai iš dailininkų, dailininkų archyvų). Taip pat muziejaus archyve yra ir kino afišų, bet jos nėra atskirai išskirtos. Turinio katalogavimas

vyksta nuolat, bet jis nėra prieinamas vartotojams. Muziejus pageidautų padaryti kolekciją viešą – suvesti informaciją į LIMIS sistemą, kad viską galėtų pasiekti vartotojai.

Skaitmeninimas. VHS juostų skaitmeninimą atlieka pats muziejus. Taip pat muziejus turi ir magnetinių garso juostų skaitmeninimo įrangą, bei fotoįrangą, skirtą dokumentų perfotografimui, taip pat skenerius. Pačiam turiniui didelių grėsmių nėra, nes beveik viskas yra skaitmenizuota. Kaip problemą galima įvardinti tai, jog viskas yra laikoma tame pačiame pastate. LNDM yra skaitmeninimo centras kitiems muziejams ir padeda skaitmenizuoti medžiagą tarp kurios pasitaiko ir VHS kasečių ar magnetinių garso juostų, tačiau neturi galimybių skaitmenizuoti kitokio formato vaizdo ar garso laikmenų.

Iš viso archyve yra suskaitmeninta 6 000 valandų (6 016 vnt.) audiovizualinio turinio. Yra ir keletas vienetų nesuskaitmeninto turinio, tai – nepopuliariuose formatuose esanti medžiaga (VHS-C), kuriai suskaitmenizuoti muziejus neturi tinkamos technikos. Audiovizualiniam turiniui restauratorių nėra, yra archyvaras ir archyvo vedėja, kurios rūpinasi muziejaus archyvo medžiaga. Nuosavybės teisės priklauso LNDM Iš archyvinės medžiagos kuria produktus – parodų interaktyvias dalis. Iš dailininkų archyvų gauta suskaitmeninta medžiaga naudojama parodose.

Nacionalinis Mikalojaus Konstantino Čiurlionio dailės muziejus

Nacionalinis Mikalojaus Konstantino Čiurlionio dailės muziejus specialios audiovizualinio turinio kolekcijos nekaupia, tačiau archyvuoja vidinę ir komunikacijai skirtą medžiagą. Tai vaizdo įrašai iš parodų, ekspozicijų atidarymų, dokumentinės apybraižos apie menininkus, pristatomieji videoįrašai. Taip pat yra nedidelė filmų (DVD, VHS) kolekcija ir Čiurlionio muzikos kūrinų įrašų kolekcija. Reportažų apie muziejaus parodas ir renginius turi LRT televizija. Muziejaus padalinyje – Mykolo Žilinsko dailės galerijoje – yra kino salė su garso technika, VHS grotuvais, ekranu ir projektoriumi.

Vaizdo įrašai saugomi serveryje, kietuosiuose diskuose, CD diskuose. Viskas laikoma įstaigos kabinetuose. Įrašai datuojami nuo maždaug 1990 m. Išsaugojimo prioritetas būtų teikiamas seniausiems įrašams ir tiems, kuriuose užfiksuoti istoriniai įvykiai, asmenybės. Įrašus reiktų sukataloguoti ir aprašyti. Kai kurie įrašai turi tik vieną kopiją, tad siekiant sumažinti medžiagos praradimo tikimybę, reiktų padaryti papildomas kopijas. Visi įrašai yra originalai, jų teisės priklauso muziejui.

Specialaus archyvaro darbui su įrašais įstaigoje nėra, tačiau archyvą prižiūri muziejaus darbuotojas (operatorius-technikas). Muziejus turi dokumentų skaitmeninimo įrangą, eksponatų dokumentavimui naudojamą fototechniką ir vaizdo įrašų kūrimui skirtą vaizdo, garso įrašymo techniką.

Naujai kuriamo turinio sklaida vykdoma muziejaus „Youtube“ kanale ir socialinio tinklo „Facebook“ paskyroje: talpinami pristatomieji vaizdo reportažai apie asmenybes, ekspozicijas, parodas. Muziejuje lankytojai gali paklausti muzikinių Čiurlionio įrašų. Archyvinio muziejaus turinio sklaida nevykdoma.

Lietuvos teatro, muzikos ir kino muziejus

Kolekcija. Vienos audiovizualinio paveldo kolekcijos muziejus neišskiria. Audiovizualinio paveldo yra po truputį skirtinguose rinkiniuose. Pavyzdžiui, asmeniniame Skirtmanto Valiulio rinkinyje yra apie 300 vnt. VHS kasečių. Tokio pobūdžio rinkiniuose yra įvairiose laikmenose esančio turinio. Vyraujančios laikmenos – šelako plokštelės, vinilinės plokštelės, audiokasetės, magnetinės audiojuostos, VHS kasetės. Tokio pobūdžio rinkiniai randami muzikos, teatro ir kino skyriuose. Yra originalių įrašų, tačiau didžioji dalis yra kopijos.

Kiti eksponatai, įeinantys į audiovizualinio paveldo apibrėžtį: garso ir vaizdo technika – 1 097 eksponatai; kino scenarijai ~ 80 vnt.; kino afišos, plakatai ~ 500 vnt.; kino nuotraukos ~ 700 vnt.; kino nuotraukos skaitmeniniu formatu ~ 100 vnt.

Saugojimas. Viskas saugoma atskirose fondo patalpose (spintose, dėžutėse). Patalpose mikroklimatas nereguliuojamas, vyksta dideli temperatūrų svyravimai: žiemą – labai šalta, vasarą – labai karšta. Nors sąlygos nėra tinkamos, darbuotojai stengiasi patalpas prižiūrėti, kai reikia, vėdinti ar drėkinti. Dalis kino juostų buvo atiduotos Lietuvos centriniam valstybiniam archyvui, buvo sudarytas perdavimo aktas. Centrinio archyvo darbuotojai atsirinko ką pasiimti saugoti sau. Tarp jų buvo kino juostų iš sugriautos Lietuvos kino studijos. Visų laikmenų būklė yra gera, tačiau laikymo sąlygos nėra tinkamos, todėl gresia greitesni senėjimo, nusidėvėjimo procesai.

Skaitmeninimas. Skaitmeninimo pirmenybė teikiama originaliems įrašams. Skaitmeninė medžiaga saugoma serveryje. Apie pusę turinio (plakatai, dokumentai, nuotraukos, etc.) yra suskaitmenizuoti. Tačiau reikia papildomų pajėgumų ir skaitmeninant. Didžioji dalis objektų yra sukataloguoti. Visi yra pirminėje apskaitoje, visi turi pirminės apskaitos numerį. Informacija suvedinėjama ir į LIBIS sistemą. Turiniu dalinamasi VEPIS sistemoje. Įstaiga archyvaro neturi, skaitmeninimo įrangos taip pat nėra. Papildomo prieinamumo internete

nėra. Muziejaus planuose yra naujų patalpų skirtų saugoti fondui remontas ir paruošimas (darbai pradėti), čia turėtų būti sukurtos reikalavimus atitinkančios saugyklos sąlygos laikyti garsinio ir vaizdinio turinio laikmenoms.

Tauragės krašto muziejus „Santaka“

Pagrindinė audiovizualinė muziejaus medžiaga – kraštotyriniai vaizdo ir garso dokumentai (nuo 1990 m.), atspindintys regiono istoriją, papročius. Tai interviu su tautodailininkais ir pan. Medžiaga saugoma paprastomis sąlygomis muziejaus administracijos patalpose: kartoninės dėžutės laikomose spintoje. Iš viso yra apie kelios dešimtys VHS kasetių ir kelios dešimtys CD diskų; tikslus skaičius nežinomas, nes nėra padaryta inventorizacija ar katalogavimas. Medžiagą reikėtų suskaitmenizuoti ir kataloguoti. Prioritetas būtų teikiamas neskaitmeninėse laikmenose esančiai medžiagai (VHS kasetėms), kuriai, neskiriant papildomos priežiūros ir laikant kambario sąlygomis, gresia greitesnis susidėvėjimas. Muziejus skaitmeninimo įrangos neturi. Turinys priklauso autoriams arba muziejui. Prieigos nėra; medžiaga skaitmeniniu formatu – tik ta, kuri saugoma CD diskuose. Turinio sklaida nevykdoma.

Šiaulių „Aušros“ muziejus

Kolekcija. Šiaulių „Aušros“ muziejus neturi atskiros audiovizualinio paveldo kolekcijos, audiovizualinis turinys randamas kaip kitų kolekcijų dalis. Muziejus išskiria šį audiovizualinį turinį: audiomagnetinės juostos (nuo 1960 m.) – muziejaus darbuotojų daryti įrašai ir interviu (Šiaulių krašto atsiminimai, muziejuje vykusių renginių įrašai); šiauliečių autorių, dalyvavusių Lietuvos kino mėgėjų sąjungos veikloje kūryba; kino technikos rinkinys (seniausia technika mena Antrąjį pasaulinį karą); tarpukarinis etnografinis archyvas – 1941 m. etnografinės ekspedicijos metu nufilmuota medžiaga apie senovinę žvejybą Bijotės ežere. Medžiaga įtraukta į UNESCO programą „Pasaulio atmintis“; Kino teatrų afišos, esančios dailės skyriuje. Autoriniai kino plakatai (pavyzdžiui, Gerardo Bagdonavičiaus plakatai); Chaimo Frenkelio viloje esanti tarpukario kino teatro replika (kino teatro „Kapitol“ pavyzdžiu), taip pat ten eksponuojama Šiaulių kino istorija, yra 1918–1919 m. kino projektorius. Muziejaus Radijo ir televizijos muziejaus padalinyje saugoma ir eksponuojama

radijo ir televizijos technika. Šiaulių „Aušros“ muziejuje, įvairiuose skyriuose, apytiksliai yra 80 vnt. kino juostų, 250 vnt. magnetinių audiojuostų, 120 vnt. VHS kasečių. Muziejaus saugoma medžiaga susijusi su regionu, atspindi regiono kiną. Yra svarbi dėl savo istorinės, memorialinės, meninės vertės, atspindi skirtingus laikmečius, užfiksuota kasdienybės istorija atspindinti regiono kultūrą. Taip pat dalis medžiagos svarbi ir nacionaliniu ir netgi tarptautiniu mastu, kaip, pavyzdžiui, kino juostoje užfiksuoti Antrojo pasaulinio karo vaizdai. Didžioji dalis medžiagos yra originalai.

Saugojimas. Didžioji dalis audiovizualinės medžiagos saugoma specialioje saugykloje Fotoskyriuje su reguliuojama temperatūra ir drėgme, specialiose lentynose su stalčiais. Laikmenos tvarkingai sudėtos į kartonines dėžutes ir laikomos stalčiuose. Laikmenų skaičius nuolat auga, kadangi vyresni žmonės atiduoda savo archyvus, atkeliauja audiovizualinė medžiaga iš įvairių organizacijų pvz.: uždaromų mokymo įstaigų. Audiovizualinė medžiaga esanti kituose skyriuose šiuo metu yra perkeliama į Fotoskyriaus saugyklas (didžioji dalis jau perkelta). Kitų padalinių saugyklose sąlygos taip pat pakankamai geros. Turinio teisės didžiąja dalimi priklauso muziejui, bet yra ir šiek tiek turinio priklausančio autoriams.

Skaitmeninimas. Pirmenybė skaitmenizavimui ir išsaugojimui teikiama atsižvelgiant į senumą ir vertę. Pagal unikalius įvykius (pavyzdžiui, Sausio 13-osios įvykiai), pagal išskirtinius, pasižymėjusius žmones. Juostų skaitmenizavimui muziejus turi kino projektorių, kuris jungiamas su vaizdu ir daromas perfilmavimas. Technika perfilmuoti gali 16 mm, 8 mm juostas, 35 mm juostas tenka perfilmuoti nebent nuo sienos. VHS kasetėms ir magnetinėms audiojuostoms skaitmenizuoti naudojami keli juostiniai grotuvai jungiami prie konverterio. Darbuotojai. Muziejuje yra tik popieriaus restauratoriai. Restauratoriai dirba ir su fotomedžiaga, konservuoja negatyvus, gali konservuoti ir kino juostas. Patys muziejininkai atlieka ir archyvaro pareigas. Darbuotojai pabrėžė, jog praverstų žinių pagilinimas ir konsultacijos audiovizualinio paveldo saugojimo klausimais.

Sklaida. Medžiaga naudojama ekspozicijose. Pavyzdžiui, fotografijų parodoje Kovo 11-osios proga šalia eksponuojamų nuotraukų buvo rodoma videomedžiaga. Šiek tiek medžiagos yra prieinama „Youtube“ kanale. Yra rengiamos proginės peržiūros.

Šiaulių kino muziejus

Kolekcija. Šiaulių kino muziejus yra privatus, visuomeninis muziejus, kurį įkūrė Lietuvos kino mėgėjų sąjungos Šiaulių skyrius. Šiame muziejuje saugoma kino technika, sovietinių

laikų mokomoji mokyklų medžiaga, kino mėgėjų kurti filmai. Tarp jų yra ir Šiaulių miesto kronika, kurią kūrė kino mėgėjų sąjungos nariai. Mėgėjų filmų kolekciją planuojama atiduoti Šiaulių „Aušros“ muziejui ir Lietuvos centriniam valstybiniam archyvui. Iš viso yra apie 200 vnt. kino filmų (8 mm, 16 mm, 35 mm juostų). Apie 100 vnt. – vertinga, vienetinė, originali medžiaga, o likusi dalis – kopijos ar mažiau vertinga medžiaga, tokia kaip mokomieji filmai ir pan. Filmai datuojami nuo 1958 m.

Kino technikos ekspozicijoje yra profesionali kino montažinė, videomontažinė, projektoriai, mėgėjiškos ir profesionalios kino kameros. Muziejuje yra kino salė ir galimybės žiūrėti filmus iš juostos. Technika datuojama nuo 1957 m.

Skaitmeninimas. Originalios vienetinės kopijos ir kita vertingesnė medžiaga yra skaitmenizuota. Muziejus turi juostų perfilmavimo techniką, su kuria ir vykdė skaitmenizavimą. Skaitmenizuotą medžiagą kompiuteryje ir kietuosiuose diskuose saugo kino mėgėjų sąjungos Šiaulių skyriaus vadovas. Saugojimas. Filmų juostos yra laikomos sandėliuose, nešildomose, vėsiose patalpose, kuriose nėra didelės drėgmės.

Kino juostų ir kitų muziejaus eksponatų inventorizacija nėra vykdoma, nėra katalogo ar kitokio pobūdžio apskaitos. Dalis filmų yra prieinami Lietuvos kino mėgėjų sąjungos „Youtube“ kanale. Filmai ar jų ištraukos buvo rodomos ir naudojamos Šiaulių televizijų laidose, reportažuose. Filmus muziejaus salėje gali pažiūrėti muziejaus lankytojai.

Smalininkų senovinės technikos muziejus

Tai privatus muziejus Smalininkuose, kuriame surinkti ne tik senovės technikos pavyzdžiai, bet ir šio krašto praeities istorinė medžiaga. Audiovizualinio paveldo yra bendroje muziejaus kolekcijoje, išskiriama kino, fototechnika – tai kino gamybos ir kino rodymo technika. Taip pat yra kino juostų su mėgėjų filmais, sovietinio laikotarpio kino plakatų. Kolekcija atspindi kino technikos raidą, istoriją, o turimos kino juostos su filmais yra sovietinio laikotarpio mėgėjų kino meno pavyzdžiai. Seniausi ir vertingiausi, į audiovizualinio paveldo apibrėžtį įeinantys muziejaus eksponatai – prieš Pirmąjį pasaulinį karą pagaminti projektoriai. Pagrindinę grėsmę kelia netinkamos laikymo sąlygos: eksponatų dalis laikoma po stogu lauko temperatūroje. Kita dalis – viduje, namo tipo patalpoje, kambario temperatūroje. O kino juostos yra užkonservuotos tirpale; norint išsaugoti turinį, reikėtų jas skaitmenizuoti ir kataloguoti. Eksponatai surašyti bendrame muziejaus inventorizacijos sąrašė. Kolekcija priklauso muziejui. Skaitmeninimo įrangos muziejus neturi, kino juostų medžiaga nėra

suskaitmeninta, sklaida nevykdoma. Turimą kino techniką gali apžiūrėti muziejaus lankytojai. Yra išleistų knygų apie muziejų ir jo kolekciją.

6.4 Bibliotekos

Lietuvos nacionalinė Martyno Mažvydo biblioteka

Kolekcija. Bibliotekoje yra atskiras audiovizualinių dokumentų archyvinis fondas, kuriame kaupiami ir saugomi: Lietuvoje pagaminti audiovizualiniai dokumentai; iki 1990 m. užsienio šalyse pagaminti audiovizualiniai dokumentai, kurie turiniu, autoriumi ir (ar) kalba susiję su Lietuva; nuo 1990 m. užsienio šalyse pagaminti audiovizualiniai dokumentai, kurie autoriumi ir (ar) kalba susiję su Lietuva. Kolekcijos apimtis – 14 486 pavadinimų 27 567 fiziniai saugojimo vienetai: šelako plokštelės – 2 557 pavadinimų (7 211 fiz. vnt.); vinilo plokštelės – 2 404 pavadinimų (5 090 fiz. vnt.); ritinėliai pianolai (1916–1932 m.) – 64 pavadinimų (70 fiz. vnt.); kompaktinės (CD) garso plokštelės (nuo 1969-ųjų iki dabar) – 4 618 pavadinimų (7 643 fiz. vnt.); kompaktinės (DVD) vaizdo plokštelės (nuo 1989-ųjų iki dabar) – 881 pavadinimų (1 412 fiz. vnt.); garsajuostės (1975–2010) – 3 772 pavadinimų (5 890 fiz. vnt.); vaizdajuostės (1991–2010) – 190 pavadinimų (251 fiz. vnt.).

Bibliotekoje (saugojimo) prioritetas yra skiriamas seniausioms ir trapiausiems garso laikmenoms: šelako plokštelėms (leidybės laikotarpis – 1908–1966 m.) ir ritinėliams pianolai (leidybės laikotarpis – 1916–1932 m.). Šelako plokštelių kolekcija 2007 m. buvo įtraukta į UNESCO programos „Pasaulio atmintis“ Lietuvos nacionalinį registrą kaip garsinis nacionalinės reikšmės kultūros paveldas. Kolekciją sudaro dvi viena kitą papildančios žymiausių lietuviškos plokštelės tyrinėtojų ir kolekcininkų Algirdo Motiekos bei Vytauto Strolios plokštelių kolekcijos. Vilniečio Algirdo Motiekos kolekcijoje dominuoja Vakarų Europos garso įrašų firmose išleistos lietuviškos šelako plokštelės, tuo tarpu lietuvių išeivio Vytauto Strolios kolekcijos pagrindas – JAV bei kitose užsienio šalyse išleistos plokštelės. Reikšmingiausi kolekcijos pavyzdžiai: pirmoji lietuviška plokštelė (įrašyta 1908 m. Rygoje), plokštelė su dainininko Antano Sodeikos autografu ir dedikacija Algirdui Motiekai (įrašyta 1919 m. Niujorke), plokštelė su Kipro Petrausko autografu (įrašyta 1931 m. Kaune), pirmoji lietuviška simfoninės muzikos plokštelė – Mikalojaus Konstantino Čiurlionio simfoninės poemos „Miške“ fragmentas (įrašyta 1942 m. Berlyne). Ypač vertingi ritinėliai pianolai

išleisti JAV lietuvių bendruomenės 1916–1932 m. Ritinėliai sudaro unikalią senosios lietuviškos diskografijos dalį, atrastą tik 2009 m. ir įsigytą 2016 metais.

Garsajuostėse ir vaizdajuostėse saugomi vaidybiniai, dokumentiniai filmai, koncertų, operų įrašai, Sąjūdžio įvykių įrašai, daug medžiagos susijusios su Vytautu Landsbergiu (jo interviu ir pan.).

Vertės. Pasak bibliotekos, tai didžiausia ir išsamiausia lituanistinė audiovizualinio dokumentinio paveldo kolekcija Lietuvoje ir pasaulyje. Ji pilniausiai reprezentuoja Lietuvos garsinės ir vaizdinės kultūros istoriją, atvira moksliniams tyrimams ir studijoms, suskaitmeninta jos dalis internetiniais tinklais prieinama visiems vartotojams

Saugojimas. Visi originalai saugomi Muzikos ir vizualiųjų menų skyriaus saugyklose specialiai pritaikytose spintose ar stalčiuose. Kopijų nėra (gali pasitaikyti pavieniai atvejai). Kolekcijos būklė gera, atitinka saugojimo sąlygų reikalavimus (uždara ventiliuojama patalpa, palaikoma pastovi temperatūra 18 ± 2 ir drėgmė 50 ± 2 , įrengtos gaisrinės saugos sistemos, uždaros metalinės spintos ar stalčiai). Šelako plokštelės yra trapios ir dūžta lygiai taip pat kaip atitinkamo storio stiklas, tad su šelako plokštelėmis elgiamasi labai atsargiai. Plokštelės yra laikomos stačiai, popieriniuose, ar polietileniniuose vokuose, stovuose, sausoje bei nuo tiesioginės saulės šviesos apsaugotoje vietoje. Ritinėliai pianolai yra trapūs ir lengvai pažeidžiami. Jų laikymo sąlygos reikalauja pastovios drėgmės ir temperatūros, jų panaudojimas visuomet sukelia riziką juos pažeisti, nes prieš šimtą metų pagaminti ritinėliai greitai plyšta ir ne visuomet sklandžiai slysta pro pianolos mechanizmą.

Restauravimas. Ritinėlių originalios dėžutės yra restauruotos Nacionalinėje bibliotekoje Restauravimo skyriuje ir kartu su ritinėliais yra įdėtos į specialiai pagamintas apsaugines dėžutes. Pianolos ritinėlių restauratorių Lietuvoje nėra. Tai labai specifinė ir unikali restauravimo technologija, jungianti popieriaus gamybos, mechaninių instrumentų ir muzikos įrašų atlikimo ir gamybos technologines žinias. Šią specifinę kvalifikaciją galima būtų įgyti dalyvaujant Europos ar JAV mechaninių muzikos instrumentų restauratorių seminaruose, dirbtuvėse ar individualiuose mokymuose. Nacionalinė biblioteka ritinėlius pianolai įsigijusi kartu su skaitmenintais įrašais (įrašai atlikti istoriniu „Lakeside“ instrumentu – pianola, įgrojo ir suskaitmenino ilgametis ritinėlių leidybos firmos „QRS“ darbuotojas Bobas Berkmanas (JAV).

Skaitmeninimas ir sklaida. Skaitmenizavimo, katalogavimo veiksmai yra vykdomi arba jau įvykdyti. Pradėtas garsajuosčių, kurių nėra išleista CD laikmenose, skaitmeninimas. Taip pat reikia suskaitmeninti VHS vaizdajuostes. Biblioteka turi visą techninę ir programinę įrangą (išskyrus ritinėlių pianolai) nuskaitymui ir skaitmeninimui. Visi kolekcijos vienetai yra apskaitomi ir suinventorinami iškart, kai gaunami, vėliau sukuriama metaduomenys, sušifruojami ir padedami į jiems skirtas vietas saugykloje.

Visi ritinėliai pianolai yra pilnai suskaitmeninti, taip pat suskaitmeninta 80 proc. šelako plokštelių kolekcijos, 80 proc. vinilo plokštelių. Yra likę neskaitmeninti plokštelių perleidimai, plokštelių leidimai, kurie turi CD leidimų atitikmenis, taip pat liaudies muzika, kurios įrašai dažnai pasikartoja kituose rinkiniuose ir vaizdajuostės. Garsajuostės (8 proc.) šiuo metu skaitmeninamos VEPIS projekte.

Šelako ir vinilo plokštelių skaitmeninimas vykdomas per ES finansuojamas projektines veiklas, kvalifikuoti skaitmenintojai samdomi.

Suskaitmeninti garso įrašai prieinami portale „Epaveldas.lt“ (rubrika „Garso įrašų kolekcija“). 2010–2019 m. suskaitmenintų garso įrašų bendra trukmė 825 val. (11 tūkst. kūrinių). Sklaida vykdoma „Facebook“ tinklo paskyroje „Senoji plokštelė“ ir Nacionalinės bibliotekos svetainėje, kitose „Facebook“ paskyrose, publikuojami straipsniai spaudoje.

Vilniaus apskrities Adomo Mickevičiaus viešoji biblioteka

Bibliotekos audiovizualinio paveldo kolekciją sudaro paveldėta Atviros Lietuvos fondo kolekcija. Ši kolekcija susidaro iš meninių filmų VHS kasečių, bei lietuviškų spektaklių VHS įrašų, DVD ir CD diskų, muzikos plokštelių. Tikėtina, jog tarp spektaklių įrašų yra vienetinių, originalių kopijų, todėl vertę nustatyti sunku. Kolekcija saugoma saugykloje, metalinėse lentynose, mikroklimatas nereguliuojamas. Kolkas būklė yra gera tačiau, gresia senėjimas, VHS juostų išsimagnetinimas.

Kolekcijos inventorizacija atlikta, aprašyti vienetai. Biblioteka turi dokumentų skaitmeninimo įrangą, VHS kasečių, DVD ir muzikos plokštelių grotuvus. Žinoma jog iš viso yra 56 00 vnt. VHS kasečių (kino klasikos filmai originalo kalbomis, bei spektaklių įrašai), muzikos plokštelių, CD ir DVD diskų. Iš jų 200 VHS kasečių – lietuviškų spektaklių įrašai (1991–

1997). Filmų teisės priklauso platintojams, spektaklių įrašų teisių autoriai – neišaiškinti. Spektaklių kolekcija nėra skaitmenizuota, sklaida nevykdoma.

Kauno apskrities viešoji biblioteka

Kolekcija. Biblioteka atskiros audiovizualinio paveldo kolekcijos neturi ir neišskiria, atskiri dokumentai, objektai, kurie galėtų būti priskirti audiovizualiniam paveldui – saugomi keliuose bibliotekos padaliniuose. Bendra vaizdo ir garso įrašų apimtis – 1 231 vnt. Senųjų ir retų spaudinių skyriuje saugomi garso įrašai, medžiaga susijusi su kino rodymu. Muzikos leidinių skyriuje saugomos garsajuostės „Muzikinių antradienių ir trečiadienių aidai“, kuriose įamžintos 1974–1987 m. Kauno viešosios bibliotekos salėje vykusios audicijos. garsajuostės „Gyvojo žodžio almanachas *Ažuolynas*“ (tai per dešimtmetį bibliotekoje ar jos iniciatyva suorganizuotų 161 renginių įrašai).

Taip pat saugoma apie 300 šelako plokštelių, iš kurių 89 vnt. – senosios lietuviškos šelako plokštelės, įrašytos Europos ir Amerikos firmose, tokiose kaip „Odeon“, „Columbia“, „Victor“, „Polydor“, „His Master’s Voice“, „Parlophon“, „Homocord“, „Special Record“, „Zonophone Record“ ir kt. Daugiausia – „Columbia“, „Odeon ir „His Master’s Voice“ įrašytų lietuviškų šelako plokštelių. Šelako plokštelėse – įvairių žanrų muzika: lietuvių liaudies dainos, šokiai, religinė, orkestrinė muzika, humoristiniai vaizdeliai, teatrinė muzika (pvz., ištraukos iš Miko Petrausko operetės „Kaminkrėtys ir malūnininkas“). Įrašyti kompozitorių Juozo Gruodžio, Aleksandro Kačanausko, Juozo Naujalio, Česlovo Sasnausko, Stasio Šimkaus, Juozo Tallat-Kelpšos autoriniai kūriniai, Vinco Kudirkos „Lietuvos himnas“ (Tautiškoji giesmė), įrašai Lietuvos atlikėjų, tarp kurių paminėtini Mikas ir Kipras Petrauskai, Jonas Būtėnas, Antanas Sodeika, Stasys Šimkus ir jo choras, Vladislava Grigaitienė, Vincė Jonuškaitė-Zaunienė, Juozas Babravičius, Antanas Vanagaitis, Antanas Dvarionas, Danielius Dolskis, Antanas Šabaniauskas, Michelio Hofmeklerio estradinis orkestras, Kauno Įgulos bažnyčios mišrus choras ir kt. Elektroninių išteklių (CD) kolekciją sudaro 34 fiz. vnt., daugiausia apie Lietuvos žymiausias kompozitorius.

Mišrių garsinių regimųjų dokumentų kolekcijoje: garsiniai regimieji dokumentai skaitmeninėse laikmenose (DVD) – 122 vnt. Tai lietuvių ir užsienio atlikėjų koncertai; garsiniai regimieji dokumentai analoginėse laikmenose (videokasetės (2 fiz. vnt.) apie

Čiurlionį); skaidrės (2 rinkiniai: 15 ir 20 skaidrių); diafilmai (10 fiz. vnt. apie rusų vokalinės muzikos ir baletu atlikėjus).

Garsinių dokumentų kolekcija – įvairių stilių, žanrų lietuvių ir užsienio kompozitorių bei atlikėjų įrašai: kompaktinės plokštelės (CD) – ~ 4 500 fiz. vnt.; vinilinės plokštelės – ~ 30 000 fiz. vnt.

Meno leidinių skyriuje saugoma vaizdo kasečių kolekcija (640 vnt.), kurioje saugomi Lietuvos ir užsienio šalių režisierių 1929–2005 m. sukurtų dokumentinių, pažintinių, vaidybinių filmų įrašai. Filmai įrašyti analoginėse laikmenose – VHS vaizdo kasetėse. DVD kolekcijoje (959 vnt.) saugomi Lietuvos ir užsienio šalių režisierių 1921–2019 m. sukurtų dokumentinių, pažintinių, vaidybinių filmų įrašai, įrašai apie Kauno menininkus ir jų kūrybą. Taip pat saugomi televizijos spektaklių pjesių mašinraščiai ir įrašai vaizdo kasetėse: TV spektaklis „Kuri stipresnė“ (1977), TV spektaklis „Irkos tragedija“ (1987) ir pjesių mašinraščiai su režisieriaus pastabomis. TV spektaklis „Kreditoriai“ (1981), TV spektaklis „Karlis ir Ana“ (1982), TV spektaklis „Geležiniai žmonės“ (1986), TV spektaklis „Don Chuanas“ (1987) ir pjesių mašinraščiai su režisieriaus pastabomis ir spektaklių įrašais vaizdo kasetėse.

Kvietimai į kino renginius (84 vnt.). Leidžia susipažinti su vaidybinio ir dokumentinio kino naujienų pasiūla, švietėjiškais ir edukaciniais renginiais 1976–1989 metais. Reklaminės kino brošiūros, lapeliai ir bukletai (155 vnt.), kurie pristato Lietuvos ir kitų šalių kino studijų vaidybinius ir dokumentinius kino filmus, aktorių personalijas, kino festivalius, kino dienų renginius 1959–2007 metais. Kino plakatai (106 vnt.), kurie informuoja apie naujus Lietuvos ir kitų šalių kino studijų vaidybinius, dokumentinius ir mėgėjų filmus, kino renginius, festivalius, susitikimus su aktorais 1982–2005 metais.

Vertės. Bibliotekoje turimi objektai ypatingi, nes informuoja apie pramogas / laisvalaikį tarpukario Lietuvoje; informuoja apie JAV lietuvių kultūrinį gyvenimą; informuoja apie naujus Lietuvos ir kitų šalių kino studijų vaidybinius, dokumentinius ir mėgėjų filmus, kino renginius, festivalius, susitikimus su aktorais 1982–2005 metais; leidžia susipažinti su vaidybinio ir dokumentinio kino naujienų pasiūla, švietėjiškais ir edukaciniais renginiais 1976–1989 metais; informuoja apie TV spektaklių pjeses 1977–1987 m.; leidžia susipažinti su Lietuvos ir užsienio šalių režisierių 1929–2005 m. sukurtais dokumentiniais, pažintiniais, vaidybiniais filmais.

Skaitmeninimas ir sklaida. Bibliotekoje yra dokumentų skaitmeninimo įranga, taip pat garso įrašų skaitmeninimo įranga. Skaitmeninti, nuskaityti vaizdo įrašų nėra galimybės, nes šiuo

metu bibliotekoje nėra peržiūrai skirtos įrangos. Objektų teisės priklauso KAVB arba nėra nustatytos.

Rekomenduotinių skaitmeninti didžioji objektų dalis – VHS kasetės su spektaklių įrašais. „Muzikinių antradienių ir trečiadienių aidai“, parengtas ir išleistas dvipusis DVD, kuriame skelbiama garsinė medžiaga bei fotonuotraukos, kuriose užfiksuotos gražiausios 58 renginių akimirkos. Ši medžiaga prieinama KAVB interneto svetainėje (<<http://antradieniai.kvb.lt/>>). Saugojimas ir darbuotojai. Išsaugojimo prioritetą biblioteka suteiktų visiems objektams, kadangi jų nėra daug. Vaizdo ir garso įrašai, bei kita su audiovizualiniu paveldu susijusi medžiaga saugoma Muzikos leidinių, Meno leidinių ir Senųjų ir retų spaudinių skyrių saugyklose. Čia saugomi originalai ir kopijos. Šiuo metu įrašai saugomi nereguliuojamo mikroklimato sąlygomis, todėl galima spartesnio senėjimo grėsmė. Tačiau ruošiamasi bibliotekos pastato rekonstrukcijai, po kurios, atnaujintose saugyklose, bus sudarytos tinkamos sąlygos minimiems objektams saugoti. Dalis objektų inventorinta ir kataloguota (645 vnt.), dalis tvarkoma (22 vnt.), dalis nesutvarkyta (564 vnt.). Taip pat biblioteka turi magnetinių kasečių, magnetinių juostų, CD, vinilinių plokštelių garso įrašų perklausymo įranga. Seniems įrašams pasiklausyti biblioteka neturi perklausymui tinkamos įrangos. Kauno apskrities viešojoje bibliotekoje dirba dvi I ir III kvalifikacinės kategorijos dokumentų restauratorės.

Šiaulių apskrities Povilo Višinskio viešoji biblioteka

Šiaulių apskrities biblioteka meno ir muzikos skyriuje turi muzikos įrašų ir filmų kolekcijas (CD – 3 635 vnt., vinilinės plokštelės (nuo 1961 m.), kasetės – 8 310 vnt., DVD – 1 020 vnt., videojuostos – 27 vnt.). Taip pat saugo Šiaulių kino meno klubo kolekciją, kuri datuojama nuo 1970 m. iki šių dienų. Biblioteka išskiria ir audioįrašus – sakytinės istorijos archyvą „Atgaiva“ (1988 m.). Šias kolekcijas sudaro 400 vnt. vaizdo įrašų ir virš 10 vnt. garso įrašų. Viskas saugoma CD ir DVD laikmenose, bei serveryje. Diskai saugomi saugykloje – yra priešgaisrinė sistema, mikroklimatas nereguliuojamas. Medžiaga, esanti kompaktiniuose diskuose, yra sukataloguota (galima rasti LIBIS sistemoje.) Reikėtų suvienodinti laikymo sąlygas: medžiagą, esančią tik CD, DVD diskuose, reikėtų perkelti į kompiuterį ir serverį, o serveryje esančią medžiagą reikia sukataloguoti. Biblioteka turi tik kopijas. Yra pasirašytos autorinės licencinės sutartys, teisės priklauso autoriams. Medžiaga atspindi Šiaulių miesto ir regiono istoriją, šiauliečius Lietuvos istoriniuose įvykiuose, yra vertinga regiono istorijos

tyrinėjimui. Medžiaga naudojama edukaciniams užsiėmimams. Dėl naudojimo kreipiasi kitos institucijos.

Biblioteka turi skaitmeninimo techniką skirtą skaitmenizuoti VHS kasetes.

Panevėžio apskrities Gabrielės Petkevičaitės-Bitės viešoji biblioteka

Biblioteka išskiria šias audiovizualinio paveldo kolekcijas: režisieriaus Juozo Miltinio repeticijų garso juostos – 51 vnt. (magnetofono juostos, 1967–1980); bibliotekos užsakymu kurtas filmas apie J. Miltinio biblioteką 2014 m.; Filmus „Pirmasis apsilankymas J. Miltinio bute“ 1995 m.; bibliotekoje vykusių konferencijų bei kai kurių renginių vaizdo įrašai (tokio pobūdžio turinys archyvuojamas nuo 2009 m.); Išeivijos rašytojo Kazimiero Barėno garsajuostės – 60 vnt. (įrašai iš Didžiosios Britanijos lietuvių sąjungos renginių; 1989–2002). Vaizdo įrašai ir Barėno garsajuostės saugomos bibliotekos saugykloje, o bibliotekos renginių įrašai bibliotekos kompiuteryje. Saugykloje mikroklimatas nereguliuojamas, tad garso juostos yra pavojuje greičiau pasenti. Miltinio repeticijų garso juostos yra saugomos kitame bibliotekos skyriuje – Juozo Miltinio centre, čia juostos yra saugomos atskirose uždarse lentynose, mikroklimatas nereguliuojamas. Biblioteka turi techniką klausyti garso įrašams, bei žiūrėti VHS kasetes. Skaitmeninimo įrangos neturi.

Biržų rajono savivaldybės Jurgio Bielinio viešoji biblioteka

2020 m. kovo 1 d. atsidaręs Biržų r. savivaldybės Jurgio Bielinio viešosios bibliotekos Jono ir Adolfo Mekų palikimo studijų centras įkurtas tam, kad puoselėtų kraštiečių Jono ir Adolfo Mekų atminimą bei įvairiomis raiškos formomis skleistų informaciją apie jų palikimą, kūrybą ir gyvenimą. Čia saugoma Jono ir Adolfo Mekų filmų kolekcija (14 vnt.), bei filmavimo kamera. Viskas saugoma Jono ir Adolfo Mekų palikimo studijų centre (Radvilos g. 3, Biržai), kambario sąlygomis, mikroklimatas nereguliuojamas. Panaudos teisės suteiktos Biržų r. savivaldybės Jurgio Bielinio viešajai bibliotekai. Filmai yra tik juostų pavidale, tad reiktų atlikti skaitmeninimą, katalogavimą – aprašų kūrimą LIBIS sistemoje. Turinio prieigos internete nėra.

Tauragės biblioteka

Bibliotekoje audiovizualinių kūrinių galima rasti Muzikos ir meno skaitykloje ir Informacijos skyriaus kraštotyros fonde. Ypatingos vertės audiovizualinio paveldo biblioteka nesaugo. Muzikos ir meno skaitykloje laikomi lankytojams prieinami garso ir vaizdo įrašai – muzikos leidiniai nuo plokštelių iki CD, taip pat keletas meninių filmų. Kraštotyros fonde laikomi garso įrašai ir keli kraštotyriniai filmai. Įrašai laikomi paprastomis sąlygomis: bibliotekos lentynose, spintų stalčiuose. Visi vaizdo ir garso įrašai yra sukataloguoti. Muzikos garso įrašų – 857 vnt.; ne muzikos įrašų – 107 vnt. Vaizdo įrašų – 33 vnt. Autorinės įrašų teisės priklauso autoriams, leidėjams. Reikalingas senų saugomų garso bei vaizdo kasečių skaitmeninimas, filialuose esančių – ir katalogavimas. Biblioteka turi dokumentų skenerį.

6.5 Švietimo įstaigos

Lietuvos muzikos ir teatro akademija

Lietuvos muzikos ir teatro akademijos padalinyje, Etnomuzikologijos skyriuje kaupiamas Muzikinio folkloro archyvas, kurio specifika – visapusiškas muzikinio folkloro ir su juo susijusių duomenų fiksavimas Lietuvoje ir lietuvių etninėse žemėse. Etnomuzikologijos skyriaus paskirtis – koordinuoti ir plėtoti etnomuzikologinius fundamentinius ir taikomuosius tyrimus, atlikti lauko tyrimus, kaupti, tvarkyti ir sisteminti LMTA muzikinio folkloro archyvą. Čia saugoma viena vertingiausių lietuvių liaudies muzikos kolekcijų Lietuvoje; vienas didžiausių specializuotų liaudies muzikos archyvų Rytų Europoje. Rankraščiai, muzikos instrumentų ir leidinių kolekcijos kaupiamos nuo 1948 m., garso įrašai kaupiami nuo 1951 metų, vaizdo įrašai nuo 1991 m. Garso įrašų fonde yra apie 100 000 vnt. (arba 1420 val.), vaizdo įrašų fonde apie 600 val. įrašų; knygų ir leidinių (vinilinės plokštelės, MC, DVD, CD) fonde apie 200 vnt. Šiuo metu suskaitmeninta maždaug 2/3 kolekcijos. Nuolat leidžiami garso įrašai: serijos „Aukštaičių melodijos“, „Suvalkiečių melodijos“, CD serija „Dainų karaliai ir karalienės“, atskirų vietovių dainų rinkiniai, DVD. Garso ir vaizdo medžiagą savo leidiniuose naudoja giminingos institucijos, įvairių meno projektų rengėjai, populiariosios medijos. Medžiaga yra saugoma atskiroje patalpoje, kambario temperatūroje, kartoninėse dėžutėse, lentynose. Skaitmenizuota medžiaga saugoma serveryje ir kietajame diske tame pačiame pastate. Skaitmeninimo įrangos nėra, skaitmeninimo darbai buvo vykdomi bendradarbiaujant su Lietuvių literatūros ir tautosakos institutu.

Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas

Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas yra valstybinis mokslinių tyrimų institutas, vykdamas ilgalaikius lietuvių literatūros, tautosakos ir senosios Lietuvos literatūros paveldo tyrimus. Vienas svarbiausių instituto tikslų – moksliniu lygiu rengti ir publikuoti lituanistinio paveldo paminklus, kaupti, sisteminti ir skaitmeninti lituanistinę medžiagą. Instituto bibliotekos ir tautosakos rankraštyno fondai nuolat pildomi lituanistiniais spaudiniais, archyvine literatūrine ir folklorine medžiaga, jų pagrindu kuriamos lituanistinio paveldo elektroninės duomenų bazės.

Kolekcija. Fonotekoje saugomi seniausi folkloro įrašai, kaupiami ir skaitmeniniai folkloro ekspedicijų, koncertų, renginių garso ir vaizdo įrašai. Joje yra saugomi seniausi folkloro įrašai, o lietuvių liaudies muzikos fonogramų kolekcija (1908–1949) yra įtraukta į UNESCO programos „Pasaulio atmintis“ nacionalinį registrą kaip regioninės reikšmės dokumentinio paveldo objektas. Iš viso yra saugomos šios į audiovizualiniu paveldu laikomos laikmenos: fonografo voleliai (LTRF v) 117 vnt., fonografo plokštelės (LTRF pl) 980 vnt., magnetofono juostos 5 579 vnt., magnetofono kasetės 2 176 vnt., CD 1 490 vnt., vaizdo įrašai 1 264 vnt. Jurgio Dovydaičio archyvas – 2 488 fiz. vnt. rinkinių, magnetinių juostų ir negatyvų, Rimanto Sliužinsko skaitmeninis archyvas – 343 vnt. videoįrašų.

Saugojimas, skaitmeninimas ir darbuotojai. Kolekcijos saugotojas ir teisių turėtojas yra Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas. Originalios laikmenos saugomos rūsyje esančiose saugyklose, skaitmeninės kopijos saugomos palėpėje įrengtoje serverinėje. Didžioji dalis turinio yra suskaitmenizuota. Deja, bet saugoma tik po vieną suskaitmenintų Lietuvių tautosakos rankraštyno dokumentų kopijų. Skaitmeniniams dokumentams iškilusi grėsmė. Vykstant skaitmeninimo darbams, serverių diskai užsipildė ir nebėra vietos atsarginių kopijų saugojimui. Jei serveriai perkaistų (vasarą taip atsitinka), dalis duomenų dingtų. Institutas pageidautų, jog atsarginės garso ir vaizdo įrašų kopijos būtų saugomos kitoje institucijoje. Tautosakos rankraštyno medžiagą tvarko Tautosakos archyvo skyriaus darbuotojai, tad gaunama medžiaga inventorinama. Yra skaitmeninimo įranga. Reikėtų įsigyti dar vieną kietųjų diskų masyvą arba gauti vietos duomenų saugojimui kitoje institucijoje. Archyvarais dirba jaunesnieji mokslo darbuotojai. 2020 m. tam, kad lankytojai galėtų susipažinti su įrašais nuotoliniu būdu, buvo sukurta speciali interneto svetainė (<<http://archyvas.ilti.lt/lt/>>). Iš jos yra nuorodos į visas sukurtas duomenų bazes ar elektronines knygas.

Vilniaus dailės akademija

Vilniaus dailės akademija saugo studentų darbus, tarp kurių yra videomeno darbų, videoinstaliacijų, dokumentinių filmų, animacijos, videodokumentacijų – užfiksuoti performansai, ar pan. Ši kolekcija atskleidžia medijų panaudojimo mene raidą, akademijos istoriją. Ankstyviausi darbai siekia 1997 m. Sistemingai kaupiama nuo 2000 m., diplominiai darbai kaupiami nuo 2003 m. Didžioji dalis turinio yra skaitmenizuota, tačiau dar yra keletas ankstyvesnių įrašų, kuriuos reikėtų perkelti iš CD ir *Floppy* diskų. Tai planuojama padaryti greitu metu. Yra sukataloguoti darbų aprašai, inventorizacija vykdoma nuo 2015 m. Viso yra apie 300–400 vnt. kūrinių. Šių kūrinių turtinės teisės priklauso akademijai, o autorinės studentams. Akademijoje yra šiek tiek senos filmavimo technikos – 8 mm kamerų. Taip pat yra technika skirta skaitmenizuoti VHS kasetes. Skaitmenizuoti ar jau skaitmeniniu formatu sukurti kūriniai saugomi „Google Drive“ debesyje ir serveryje. Analoginės laikmenos saugomos akademijos administracijos patalpose. Dalis kursinių ir diplominių darbų prieinami akademijos svetainėje.

6.6 Muzikos įstaigos

Lietuvos nacionalinė filharmonija

Kolekcija. Lietuvos nacionalinės filharmonijos turimą audiovizualinio turinio kolekciją sudaro vaizdo ir garso įrašai (koncertai, radijo laidos ir kt.), saugomi CD laikmenose ir serveryje, taip pat koncertų vaizdo įrašai filharmonijos skaitmeninės salės platformoje (SKS; <<https://nationalphilharmonic.tv/>>). Didžiąją dalį kolekcijos sudaro Filharmonijoje vykusių koncertų vaizdo įrašai, jos ypatingumą sąlygoja jos turinys. Iš viso yra apie 250 įrašų LNF archyve ir apie 90 įrašų SKS platformoje. Seniausi įrašai LNF archyve yra 2003 m. (iki dabar). SKS platformoje – nuo 2017 m. Viso turinio teisės priklauso filharmonijai. LNF vienija ir administruoja didžiausias Lietuvos muzikos atlikėjų pajėgas: Lietuvos nacionalinį simfoninį orkestrą, Lietuvos kamerinį orkestrą, Čiurlionio kvartetą, Valstybinį Vilniaus kvartetą, kamerinį ansamblį „Musica humana“. Puoselėdama nacionalinį repertuarą, LNF rengia nemažai koncertų, kuriuose skamba Lietuvos autorių kūryba, naujų kūrinių premjeros. Taip pat LNF koncertuoja garsūs atlikėjai ir dirigentai iš viso pasaulio. Ši specifika ir repertuaras savo ruožtu lemia ir kolekcijos turinį bei jo įvairovę ir vertę, kuri yra svarbi istorine ir kultūrine prasme.

Saugojimas ir sklaida. Turinio sklaida vykdoma SKS platformoje, kurioje įrašai prieinami viešai, padeda supažindinti klausytojus su Lietuvos ir užsienio klasikine bei šiuolaikine muzika, populiarinti lietuvių kompozitorius ir atlikėjus. Įstaiga prioritetą teiktų koncertų vaizdo įrašų išsaugojimui, nes jie geriausiai atskleidžia LNF veiklos mastą ir specifiką.

Tikslinga būtų atlikti katalogavimo darbus. Svarbu užtikrinti įrašų talpinimui skirtų serverių patikimumą, taip pat atlikti katalogavimą, kad objektai būtų aiškiai apskaityti. Įstaigoje archyvarų nėra, bet tam tikriems darbuotojams yra priskirtos archyvavimo funkcijos. Visuomenei prieinama kolekcijos dalis randama SKS internetinėje platformoje (<<https://nationalphilharmonic.tv/>>), kuri yra šiuolaikiška ir suteikianti galimybę stebėti aukščiausios garso ir vaizdo kokybės filharmonijos koncertų įrašų bet kokiame elektroniniame įrenginyje, turi paieškos sistemą pagal raktinius žodžius. Taip pat vykdoma turinio sklaida LNF ir SKS socialinio tinklo „Facebook“ paskyroje.

Kauno valstybinė filharmonija

Kauno valstybinė filharmonija audiovizualinio paveldo kolekcijos neturi ir vaizdo ir garso įrašų saugojimui ypatingo dėmesio neskiria. Didžioji dalis vaizdo įrašų – LRT fonduose, jų teisės irgi priklauso LRT. Yra įrašomos 2–3 transliacijos per metus. Keletą įrašų darė ir pati filharmonija. Įstaiga turi fotoaparata, salėje išvedžioti mikrofoni skirti įrašyti koncertams, tačiau profesionaliems įrašams technikos nepakanka, ji yra pasenusi, tinkamą įrangą tenka nuomotis. Yra išleista apie 60 leidybinių įrašų bendradarbiaujant su kitomis įstaigomis, filharmonija turi šių įrašų išleistus CD albumus. 3 koncertų įrašai prieinami filharmonijos „Youtube“ kanale.

Valstybinis dainų ir šokių ansamblis „Lietuva“

Ansamblio išskirta audiovizualinio turinio kolekcija – pasirodymų įrašai. Kolekcija ypatinga tuo, jog atspindi įstaigos veiklą, ansamblio istoriją. Seniausi įrašai siekia 1941 m. (keletas kadru) ir 1943 m. Kolekcijos skaitmeninimo veiksmai jau yra atlikti, bet reikėtų sukataloguoti turimą medžiagą. Visų pasirodymų videoįrašai yra suskaitmeninti arba originaliai užfiksuoti skaitmenine įranga. Nuo 2010 m. turinys kuriamas tik skaitmeniniu formatu (angl. *born-digital*). Pasirodymų įrašai saugomi kietajame diske. Šiek tiek įrašų yra ir DVD diskuose. Įrašų būklė puiki. Įrašai laikomi tik po vieną kopiją kietajame diske, tad diskui sugedus ar

pasenus gali būti prarasta visa kolekcija. Inventorizacija nevykdoma, apskaitos nėra, nėra aprašyti vienetai ar objektai. Specialios skaitmeninimo įrangos ar atskiro darbuotojo, kuris užsiimtų archyvu, nėra. Didžioji dalis kolekcijos teisių priklauso ansambliui „Lietuva“; keletas įrašų, tarp jų ir patys seniausi, priklauso LRT televizijai, ansamblis turi tik kopijas. Turinio sklaida nevykdoma, keletas pasirodymų, spektaklių įrašų prieinami LRT mediatekoje, platformoje „Youtube“.

Šiaulių valstybinis kamerinis choras „Polifonija“

Šiaulių valstybinis kamerinis choras „Polifonija“ audiovizualinio paveldo kolekcijos neturi ir vaizdo ir garso įrašų saugojimui ypatingo dėmesio neskiria. Paprastomis sąlygomis kabinete laikoma 16 kūrinių kopijos. Neaišku kokia dalis šių įrašų teisių priklauso chorui. Nemažai vaizdo ir garso medžiagos turėtų būti saugoma LRT archyvuose. Keletas choro įrašytų albumų ir koncertų vaizdo įrašų yra prieinami choro „Youtube“ kanale. Šiuo metu choras kuria daugiau turinio, savo „Youtube“ kanale dalinasi diskusijomis.

Valstybinis choras „Vilnius“

Atskiros ir specialios audiovizualinės kolekcijos choras neturi, yra saugomi tik kelių premjerinių koncertų bei kūrinių įrašai. Dauguma įrašų saugomi LRT archyvuose.

Išsaugojimo prioritetą teikiamas audiovizualiniams kūriniams, atspindintiems ilgalaikę įstaigos veiklą: koncertiniams vaizdo įrašams, garso įrašams, viešojoje erdvėje skelbtų transliacijų įrašams, radijo interviu ir transliuotų koncertų įrašams. Medžiaga saugoma asmeniniuose darbuotojų kompiuteriuose bei įstaigos išoriniuose kietuosiuose diskuose. Saugomi originalai, įrašų chronologinės ribos – nežinomos. Didžioji dalis įrašų priklauso valstybiniam chorui „Vilnius“, mažesnė dalis – Lietuvos nacionaliniam radijui ir televizijai. Neturint papildomų kopijų serveriuose, yra didelė rizika prarasti turimą archyvinę medžiagą. Tad reikėtų padaryti turimos medžiagos kopijas bei sudaryti katalogą. Specialaus archyvaro įstaigoje nėra; yra nanotekininkė, archyvuojanti partitūras, plakatus ir kt. spaudą. Skaitmeninimo įrangos įstaiga neturi.

Kolekcijos pasiekiamumas yra ribotas. Beveik visa archyvinė medžiaga yra skaitmeninio formato, bet ne viskas patalpinta internete. Dalį informacijos galima rasti internetiniame puslapyje (<www.chorasvilnius.lt>) bei socialiniame tinkle „Facebook“. Kai kurių kūrinių

įrašai skelbiami „Pakartok.lt“ bei „Spotify“ platformose, tačiau aktyvi skaitmeninio turinio sklaida nevykdoma.

6.7 Teatrai

Lietuvos nacionalinis operos ir baletų teatras

Lietuvos nacionalinis operos ir baletų teatras (toliau – LNOBT) turi vaizdo ir garso įrašų kolekciją, kurioje užfiksuoti repertuaro spektakliai. Tiesa, įrašai yra techniniai, kol kas labiau skirti vidiniam naudojimui, darbiniais tikslams. Įrašuose užfiksuoti LNOBT spektakliai: LNOBT atlikėjai, istorinės asmenybės ar jomis tapsiančios. Neskaitmenizuotas turinys yra VHS kasetėse. Kolekciją reiktų skaitmenizuoti, sukurti fondą arba perduoti į esamus, neperduodant platinimo teisių. Pagrindinė grėsmė – analoginės laikmenos saugomos paprastomis sąlygomis, operos administracijos patalpose, todėl gresia greitesni senėjimo procesai. Turinys nėra inventorizuotas ar katalogizuotas. Turinio teisės priklauso LNOBT. Nauja, skaitmeninė produkcija laikoma serveryje, tačiau serverio vietos kiekis yra ribotas. Yra archyvaras, dirbantis tik su operos dokumentais, o ne su vaizdo ar garso medžiaga. Teatras turi filmavimo kamerą, nuskaitymo ir kopijavimo įrangą. Turinio sklaida nevykdoma, išorinės prieigos nėra.

Lietuvos rusų dramos teatras

Lietuvos rusų dramos teatro vaizdo ir garso įrašų saugojimui ypatingo dėmesio neskiria. VHS kasetėse esantis turinys apima 90-ųjų pabaigą–2000-ųjų pradžią. VHS kasetės laikomos rūsyje. Teigia jog bandė skaitmeninti, bet keletos suskaitmenintų kasečių įrašų kokybė netenkino. Teatras turi archyvarą, archyve be vaizdo medžiagos saugomos nuotraukos, afišos, reklaminė medžiaga. Teatras neturi galimybių ir lėšų profesionaliai filmuoti spektaklius. Yra daromi tik techniniai įrašai, filmuojami viena kamera, skirti tik vidiniam naudojimui – tokiais atvejais, kai spektaklyje pasikeičia aktoriai (kad naujas aktorius turėtų mokamąją medžiagą ir galėtų lengviau įsijausti į spektaklį). Profesionaliai, geresne kokybe yra nufilmuoti tik keli spektakliai. Jų įrašai saugomi serveryje ir išoriniuose kietuosiuose diskuose. Medžiaga yra sukataloguota. Teatras turi kamerą, serverinę, kurioje saugoma medžiaga, skaitmeninimo įrangos neturi.

Nacionalinis Kauno dramos teatras

Kolekcija. Nacionalinis Kauno dramos teatras išskiria spektaklių vaizdo ir garso įrašų ir spektaklių muzikos garso įrašų kolekciją, kuri atspindi įstaigos veiklą ir istoriją, o taip pat pasitarnauja įgyvendinant teatro misiją. Didelė dalis vaizdo įrašų kolekcijos yra sukurta skaitmeniniu formatu, dalis – sukurta analoginiu ir jau skaitmenizuota. Viskas saugoma kompiuteryje bei FTP serveryje. Žinoma, kad yra 102 spektaklių vaizdo įrašų ir apie 150 garso įrašų. Garso įrašai datuojami nuo 1960 iki 2020 m. Visos magnetinės juostos yra skaitmenizuotos: jų skaitmeninės versijos laikomos kompiuteryje ir FTP serveryje, tokie pat veiksmai atlikti ir su CD turiniu. Taip pat teatras saugo analoginių fotografijų kolekciją, nuotraukos laikomos popieriniuose vokuose, kurie sudėti į plastikines dėžutes (jų yra apie 100), laikomas profesionalioje teatro saugykloje. Taip pat yra saugomos skaitmeninės fotografijos, kuriose užfiksuoti teatro renginiai, spektakliai, repeticijos. Nuotraukos sukataloguotos pagal datas ir renginių pavadinimus; laikomos kompiuteryje ir FTP serveryje. Garso įrašai yra suvesti į sąrašą chronologine tvarka, pagal datas. Kita medžiaga nėra sukataloguota, tačiau patenka į bendro teatro turto inventorizaciją.

Saugojimas. Originalios vaizdo įrašų versijos (analoginiu formatu) yra perduotos arba Lietuvos literatūros ir meno archyvui, arba Lietuvos teatro, muzikos ir kino muziejui. Dabartinio teatro direktoriaus teigimu, šių įrašų perdavimas – abipusio bendradarbiavimo rezultatas. Spektaklių garso įrašų ir spektaklių muzikos įrašų originalai yra laikomi savo originaliose laikmenose – magnetinėse audiojuostose, magnetinėse audiokasetėse ir CD diskuose, kompiuteryje. Šie įrašai, sudėti chronologine tvarka, laikomi plastikinėse dėžutėse garsisto kabinete. Didžiosios vaizdo ir garso įrašų dalies teisės priklauso Nacionaliniam Kauno dramos teatrui, mažesnės dalies – LRT televizijai. Tiek teatro saugykloje, tiek kabinete, kuriame yra laikomi garso įrašai, oro temperatūros ir drėgmės sąlygos yra tinkamos, patalpose įrengta priešgaisrinė sistema, laikmenos sudėtos saugiai ir tvarkingai (pvz., kai kurios sudėtos į papildomas apsaugines priemones, tokias kaip paminkštinti vokai ir pan.). Laikmenos ryškių nusidėvėjimo ar pavojingų pelėsio, grybelio ir pan. žymių neturi.

Darbuotojai ir sklaida. Spektaklių vaizdo įrašais ir fotografijomis rūpinasi teatro archyvaras, jo kvalifikacija – istorikas. Garso įrašų priežiūra rūpinasi teatro garsistas. 16 spektaklio įrašų yra dalinamasi teatro internetiniame puslapyje ir „Youtube“ kanale. Kai kuriais įrašais dalinamasi tam tikrą (ribotą) laiką. Keleto spektaklių garso įrašai padovanoti Lietuvos aklųjų bibliotekai. Taip pat interneto svetainėje dalinamasi skaitmeninėmis fotografijomis. Šiuo metu teatras deklaruoja poreikį įsigyti profesionalią filmavimo techniką kokybiškam

spektaklių įamžinimui; taip pat norima profesionaliai transliuoti spektaklius ir kitus renginius.

Valstybinis Šiaulių dramos teatras

Valstybinis Šiaulių dramos teatras kaip audiovizualinę kolekciją išskiria spektaklių įrašus. Teatro veikla dokumentuojama nuo 1977 m. Spektaklių įrašai saugomi įvairiais formatais – kino juostose (13 vnt.), VHS kasetėse, CD ir DVD diskuose, DV minikasetėse. DV minikasetėse – 179 vnt. (iš jų 26 vnt. – juoda medžiaga), VHS vaizdajuosčių – 16 vnt., DVD laikmenų – 415 vnt. (iš jų 72 vnt. darbinė, nesumontuota medžiaga). Užfiksuoti legendiniai aktoriai, legendiniai pastatymai. Viskas saugoma specialioje teatro archyvo patalpoje, kurioje yra priešgaisrinė sistema, ventiliacija. Visos laikmenos yra skaitmenizuotos, laikomos kompaktiniuose diskuose, tie patys įrašai saugomi ir serveryje. Yra sąrašas, kuriame nurodyti pavadinimai, režisierius, metai. Visa medžiaga laikoma tame pačiame pastate. Šiuo turiniu rūpinasi teatro archyvarė, pagal išsilavinimą filologė. Garso įrašai saugomi tik tuo laikotarpiu, kol rodomas spektaklis, kuriame tie įrašai naudojami (naudojami tik pagal autorinę sutartį). Turimas kino juostas skaitmenizuoti padėjo Šiaulių kino klubas. Medžiaga taip pat yra siunčiama Lietuvos teatro, muzikos ir kino muziejui. Spektakliai nufilmuojami iš karto per premjerą; kol spektaklis yra repertuare – filmuota medžiaga nėra niekam prieinama (ir vėliau spektakliai nėra viešai prieinami; kartais dalijamasi su studentais). Paprastai spektaklių įrašai naudojami tik teatro reikmėms – aktorių įvedimui į spektaklį. Teatras turi profesionalią garso įrašų studiją.

Valstybinis Vilniaus mažasis teatras

Valstybinis Vilniaus mažasis teatras kolekcijos neišskiria, tačiau turi spektaklių, repetitijų vaizdo įrašų, taip pat ir garso įrašų. Nors teatras ypatingo dėmesio kolekcijai neskiria, tačiau išsaugojimo prioritetą teiktų repetitijų įrašams: tai unikali mokomoji medžiaga, kurioje atsispindi garsių teatro režisierių darbo metodai. Tikėtina, kad tarp turimos medžiagos yra ir vienietinių įrašų, kurių nėra niekur kitur. Jie saugomi įvairiose laikmenose – VHS kasetėse, CD diskuose. Kolekcija saugoma teatro administracijos patalpose, spintose, paprastomis sąlygomis. Taip pat teatras saugo ir naujus spektaklių įrašus, pagrindinė medžiaga – nufilmuoti spektakliai – skirti vidiniam naudojimui, aktorių įėjimui į spektaklį. Neaišku, kiek

ir kokių įrašų yra, nėra atlikta inventorizacija ar katalogavimas. Didžiosios dalies turinio teisės priklauso teatrui, mažesnės – LRT. Teatras turi VHS kasečių skaitmeninimo įrangą, bet pastovaus skaitmeninimo neatlieka – skaitmenizuoja tik retkarčiais, pagal poreikį. Tad teatrui reikėtų sutvarkyti turimą kolekciją – atlikti tiek skaitmenizavimą, tiek katalogavimą. Tačiau įstaiga tam neturi resursų, o medžiagos perduoti Lietuvos centriniam valstybės archyvuui nenori, nes vėliau, reikalui esant, turėtų sunkumų ta medžiaga pasinaudoti: teatro darbuotojų požiūriu, LCVA sumažina prieinamumą. Skaitmenizuotas turinys ir skaitmeniniu formatu (angl. *born-digital*) sukurti įrašai saugomi išoriniuose kietuosiuose diskuose ir serveriuose. Skaitmeninio turinio sklaida nevykdoma.

Vilniaus teatras „Lėlė“

Kolekcija. Vilniaus teatras „Lėlė“ audiovizualinio paveldo kolekciją kaupia ir turi, tačiau audiovizualinės kolekcijos fondo kaupimas (o tuo pačiu ir inventorizacija, katalogo apskaita ir t. t.) nėra pirminė jo užduotis; prioritetiniai teatro veiklos tikslai yra susiję su spektaklių kūrimu ir jų sklaida. Audiovizualinį paveldą jis kaupia ir saugo savo iniciatyva ir reikmėms. Kolekcijos inventorizacija teatre vykdoma nuolat, tiesa, dėl žmogiškųjų išteklių trūkumo padaryta tik dalinė. Todėl tiksliai visos kolekcijos apimties nei vienetais, nei trukme teatras apibrėžti negali, tam reikalinga tikslinė skaitmeninių duomenų inventorizacija. Remiantis darbuotojų apklausa, suskaitmeninto, sklaidai tinkamo turinio preliminariai įvairiose laikmenose turima ne mažiau kaip 1200–1500 GB. Vilniaus teatre „Lėlė“ nuo 1958 m. yra sukurta daugiau kaip 170 spektaklių. Spektaklių kataloguose saugomi ir vaizdo įrašai, garso ir muzikos archyviniai įrašai. Kolekcijos teisės, su retomis sklaidos viešojoje erdvėje išimtimis, priklauso Vilniaus teatrui „Lėlė“.

Vertės. Meninė, dokumentinė kolekcijos vertė teatro istorijai yra neįkainojama, neabejotina. Dėl audiovizualinės kolekcijos ekspertinio vertinimo, vertingiausių eksponatų išsaugojimo nuolat bendradarbiaujama su Lietuvos teatro, muzikos ir kino muziejumi, kuris ir vykdo galutinę perduoto kolekcijos turinio inventorizaciją ir apskaitą.

Saugojimas. Šiuo metu dėl teatre vykstančių remonto darbų, trūkstant tinkamai paruoštų kolekcijos saugojimui patalpų, kolekcija saugoma įvairiose patalpose ir įvairiais būdais. Materialūs objektai, laukiantys skaitmeninimo procedūrų, yra saugomi keliuose darbo

kabinetuose. Suskaitmenintos vertybės (nuotraukos, leidinių maketai, pjesės ir scenarijai, vaizdo ir garso įrašai, kt.) kaupiami ir saugomi darbo kompiuteriuose, vidiniame teatro serveryje ir įvairaus formato išorinėse laikmenose (HDD, SSD, CD, DVD). Tiek materialių, tiek suskaitmenintų objektų / apskaitos vienetų kolekcijoje yra ir originalai, ir kopijos. Nesuskaitmenintų, materialių kolekcijos vertybių (garso juostos, VHS kasetės) būklė patenkinama. Grėsmė netekti šių vertybių kyla dėl fizinio susidėvėjimo, buitinių incidentų. Suskaitmenintų vertybių būklė taip pat patenkinama ir periodiškai tikrinama, tačiau jų išsaugojimo galimybės priklauso nuo techninių, finansinių ir laiko sąlygų. Jei teatras galėtų, pasirūpintų ilgalaikėmis laikmenomis, tačiau tai susiję su ribotais finansais.

Darbuotojai. Teatro darbuotojų struktūroje nėra archyvarų ir restauratorių pareigybių. Nepaisant to, jame dirba savo darbą išmanantys, paveldo išsaugojimo svarbą suvokiantys, paveldą kaupiantys ir prižiūrintys aukščiausio lygio profesionalai, kurių profesinių ambicijų ir profesinių įgūdžių dėka ir vykdomi kolekcijos kaupimo, išsaugojimo ir sklaidos darbai.

Skaitmeninimas. Techninė kolekcijos vertė iš principo patenkinama, tačiau siekiant kokybiškesnių saugojimo, pristatymo galimybių, kolekcija reikalauja restauravimo ir techninių korekcijų. Ne visi kolekcijos eksponatai iki šiol yra tinkamai, profesionaliai suskaitmeninti ir todėl tiražavimui (eksploatavimui) nėra labai tinkami. Teatre turimos techninės galimybės skenuoti vaizdinę medžiagą, konvertuoti įvairius garso ar vaizdo medžiagos formatus yra vidutinės. Nepaisant to, esant poreikiui, teatras nuolat suranda galimybių įgyvendinti reikiamas procedūras ir už teatro ribų.

Sklaida. Dalis kolekcijos vertybių viešinama virtualioje erdvėje (nuotraukos, leidiniai, vaizdo įrašų citatos) – „Teatraslele.lt“, teatro „Youtube“ kanale ir „Facebook“ paskyroje. Taip pat suskaitmenintas turinys (dažniausiai – įvairios laidos, straipniai apie Vilniaus teatro „Lėlė“ veiklą su vaizdo, garso ištraukomis iš teatro audiovizualinės kolekcijos archyvo) visuomenei pristatomas kitų institucijų svetainėse (daugiausia – LRT mediatekoje, teatro informacinių partnerių: <www.unima.lt>, <www.assitej.lt> ir kituose portaluose). Suskaitmenintu turiniu, pagal poreikį ir galimybes, teatras nuolat dalijasi su muziejais, spauda, kitomis suinteresuotomis institucijomis, mokslinius lėlių teatro tyrimus, kritiką vykdančiais profesionalais. Teatras anksčiau yra išleidęs ne vieną CD / DVD su spektaklių įrašais arba muzika (turi apie dešimt skirtingų leidinių / produktų, kurie buvo platinti tik reprezentaciniais

tikslais), yra dalyvavęs įvairiuose Lietuvos lėlininkų asociacijos UNIMA ir tarptautinės Teatrų vaikams ir jaunimui asociacijos ASSITEJ skaitmeninio turinio sukūrimo projektuose.

Kauno valstybinis lėlių teatras

Kauno valstybinis lėlių teatras kaip audiovizualinę kolekciją išskiria spektaklių įrašus, taip pat filmą apie teatro gastroles Pietų Amerikoje 1971–1972 m. (kino juosta) ir magnetines juostas su garso įrašais. Dera pabrėžti, jog šio turinio saugojimui, skaitmenizavimui ar katalogavimui daug dėmesio neskiriama. VHS kasetės, CD ir DVD diskai, DV minikasetės su spektaklių įrašais laikomos kabinete. Magnetinės garso juostos – rūsyje, kuriame drėgna (gresia pelėsis, greitesnis senėjimo procesas). Tikslios audioįrašų chronologinės ribos nėra aiškios, tikėtina, kad ankstyviausi įrašai siekia teatro įkūrimo metus. Audiovizualinio turinio nuosavybės teisės priklauso teatrui. Reikalingas ne tik laikmenų skaitmenizavimas, bet ir katalogavimas ir aprašymas: šiuo metu turinys nesukataloguotas, aprašų nėra. Teatras tam neturi žmogiškųjų resursų ir finansinių galimybių. Įstaiga turi diktofoną, fotoaparata, filmavimo kamera; skaitmeninio įrangos neturi. Archyvarų nėra.

Kauno valstybinis muzikinis teatras

Kauno valstybinis muzikinis teatras saugo daugelio spektaklių įrašus, tačiau tai yra darbiniai įrašai. Profesionaliai nufilmuotų spektaklių turi nedaug, keletas jų priklauso LRT. Teatras neturi pakankamai resursų profesionaliam spektaklių filmavimui. Senų spektaklių įrašų yra VHS kasetėse, ne visos yra skaitmenizuotos. Teatras turi VHS kasečių skaitmenizavimo įrangą ir kasetes skaitmenizuoja pagal poreikį, pavyzdžiui, kai prireikia peržiūrėti naujai statomo spektaklio senesnes versijas. Skaitmenizuota medžiaga ir skaitmeniniu formatu (angl. *born-digital*) sukurta medžiaga saugoma teatro serveryje. Taip pat dalis medžiagos yra DVD diskuose, du trečdaliai juose esančio turinio yra perkelta į serverį. Katalogavimas, inventorizacija nevykdoma. Seniausia turima medžiaga – 1940 m. fotografijos; senos fotografijos nėra skaitmenizuotos. Teatro archyvu rūpinasi reklamos ir informacijos vadovė. Visa medžiaga laikoma kabinete. Tad didžiausi pavojai – greitesnis VHS kasečių senėjimo procesas ir tai, kad viskas laikoma toje pačioje vietoje.

Klaipėdos valstybinis muzikinis teatras

Klaipėdos valstybinis muzikinis teatras didelės reikšmės audiovizualiniam turiniui neteikia. Teatras turi keletą kasečių su spektaklių įrašais, keletą skaitmeninių įrašų laiko kompiuteryje. Taip pat turi dviejų spektaklių videoprojekcijų įrašus. Turi keletą pačių išleistų CD.

6.8 Kitos įstaigos

Lietuvos kino centras

Lietuvos kino centras (toliau – LKC) yra įstaiga prie LRKM, turtinių autorinių teisių ir gretutinių teisių į nacionalinius filmus ir audiovizualinius kūrinius, kurie buvo sukurti UAB „Lietuvos kino studijoje“ nuo 1940-ųjų iki 2004-ųjų metų, turėtoja. Nacionalinis kino paveldas saugomas LCVA, dalis – LRT, kuri pagal sutartį su LKC šį archyvą skaitmenina. Nuo 2008 m. LRT vykdo šių filmų konvertavimą į skaitmenines laikmenas.

LKC pamažu kaupia aukščiausios kokybės audiovizualinio paveldo kolekciją. Šis procesas vykdomas pagal 2013 m. kino kritikų sudarytą privalomai į Lietuvą sugrąžintino reikšmingo kino paveldo sąrašą. Jį sudaro 65 vaidybiniai filmai (1953–1991). Įvertinus Lietuvoje esančias juostas, jų kokybę ir būklę, užsakomos trūkstamos kopijos iš „Gosfilmofond“ Maskvoje. Šiuo metu į Lietuvą yra sugrąžintos 39 kino juostos iš užsienio archyvų ir saugyklų, jos perduotos nuolatiniam saugojimui LCVA. Jam perduodama ir visa su restauruotais filmais susijusi medžiaga – nuo skaitmenintų rinkmenų (angl. *file*) iki galutinio restauracijos produkto specialiai saugojimui skirtose laikmenose (LTO 6, LTO 7 juostose bei HDD). Visi duomenys ir išeitinių medžiagų kopijos yra saugomos universalioje duomenų saugykloje debesyje. Restauruotų filmų duomenų kopijos HDD laikmenose yra saugomos ir LKC. Restauruoti filmai ir jų procesinės medžiagos yra saugomos trijuose šaltiniuose – LKC, LCVA ir debesies paskyroje, tad apsauga yra maksimali. LKC saugomos kino juostų iš LCVA suskaitmenintos kopijos turi savo katalogą. Šiuo metu suskaitmeninti 32 filmai, restauruoti – 22 filmai, centre yra laikomos tik šių filmų suskaitmenintos ir restauruotos kopijos. Centras rūpinasi jų sklaida šalyje ir už jos ribų.

Siekdama įgyvendinti lietuviško kino sklaidą ir pristatymą visuomenei, LKC bendradarbiauja su nacionaliniu transliuotoju (LRT), kuris, kaip sklaidos partneris, turi neišimtinę teisę transliuoti ir viešai skelbti savo interneto svetainėje (<www.lrt.lt>) audiovizualinius kūrinius, kurių pirmojo įrašo gamintojo teisės priklauso LKC.

Menų spaustuvė

Menų spaustuvė – šiuolaikinių scenos menų centras, siekiantis ugdyti kūrybingą visuomenę, naujinti Lietuvos kultūrą ir Lietuvą per kultūrą. Čia yra saugomos ir lankytojams prieinamos garso knygos, meniniai filmai, dokumentiniai filmai, koncertų įrašai, šokio vaizdo įrašai, spektaklių vaizdo įrašai. Kolekcija yra unikali, nes spektaklių repeticijų, užkulisių įrašai kitur nerandami, jie yra vienetiniai. Iš viso yra 169 vnt. VHS kasečių, 1 915 vnt. DVD ir CD diskų. Šokio spektaklių VHS kasetėms, nesaugiems namudinių repeticijų, užkulisių įrašams reikalinga skaitmenizacija ir katalogavimas. Yra originalų (tikėtina, kad vienetinių) repeticijų, darbinių įrašų. Spektaklių įrašai datuojami nuo 1990 m., didžioji jų dalis priklauso Lietuvos šokio informacijos centrui. Būklė gera, tačiau yra grėsmė išsimagnetinti VHS kasetėms. Inventorizacijos ir apskaitos nėra, nėra aprašyti vienetai ar objektai. Skaitmeninimo įrangos nėra. Technika – VHS grotuvas, DVD grotuvas, CD grotuvas. Turinio teisės priklauso autoriams arba leidėjams.

VšĮ „Meno avilys“

„Meno avilio“ mediatekoje esanti įrašų kolekcija apima tiek pačius ankstyviausius XX a. pr. filmus, tiek ir vėlesnius. Kolekcijos apimtis – apie 1 500 filmų įrašų. Tarp jų – ir kino kritiko Sauliaus Macaičio kolekcija. Naujausi kolekciijoje esantys filmai yra 2003 metų. Kolekcija saugoma kino ir medijų erdvėje „Planeta“, specialiai tam įrengtose lentynose, nereguliuojamoje, kambario temperatūros aplinkoje. Kolekcijos būklė gera. Kolekcijos vienetai fiziškai nėra apgadinti. Katalogo apskaita ir kolekcijos vienetai yra aprašyti ir registruoti integruotoje elektroninėje bibliotekų valdymo sistemoje *Librarika* (<<https://librarika.com>>). Kolekcijos saugojimo vietoje yra grotuvas, skirtas VHS kasečių peržiūrai. Kolekcija laisvai prieinama visiems kino ir medijų erdvės „Planeta“ lankytojams, tačiau kolekcijos vienetai nėra išduodami į namus (filmų peržiūra galima vietoje, naudojant tam pritaikytą VHS grotuvą). Įstaiga taip pat saugo 26 restauruotų filmų išeitinę medžiagą ir skaitmenines kopijas bei videomeno 10 valandų trukmės suskaitmenintus ir restauruotus kūrinius. Tai yra unikalus produktas, sukurtas egzistuojančio paveldo pagrindu. Įstaiga sukūrė skaitmeninimo ir restauravimo kompetencijų centrą, kurio sukauptomis žiniomis dalinasi su valstybinėmis įstaigomis, kino kūrėjais.

Jono Meko vizualiųjų menų centras

Jono Meko vizualiųjų menų centro audiovizualinis turinys nėra labai gausus. Centras saugo Fluxus kolekciją, kurioje yra per 2 800 eksponatų, tačiau audiovizualinio turinio joje nėra. Šiuo metu centras turi teises demonstruoti Jono Meko filmus nekomerciniais tikslais. Susitarimas su Jonu Meku buvo pasirašytas 10-ies metų laikotarpiui 2018 m. pabaigoje. Savo archyvuose centras turi Jono Meko videoprojektą „365 Day Project“ (2007), bei „Lithuania and the Collapse of USSR“ (2008). Taip pat kaupia įstaigos medžiagą: nufilmuotus parodų atidarymus, interviu. Tačiau ši medžiaga kol kas yra „žalia“, nesusisteminta ir nepakliūna į archyvus.

Tauragės rajono savivaldybė

Savivaldybėje yra saugomi Tauragės kabelinės televizijos įrašai nuo 1989 m. iki 2003 m. Turinys yra VHS kasetėse, kurios laikomos administracinėse patalpose, spintose. Kasečių turinys aprašytas. Visos kasetės yra skaitmenizuotos, medžiaga laikoma kietajame diske. Savivaldybė medžiagą planuoja atiduoti muziejui ir apskrities archyvui. Taip pat savivaldybė turi savo videoįrašų archyvą – jame užfiksuoti renginiai, minėjimai, posėdžiai. Viskas yra sukataloguota ir laikoma savivaldybės kompiuteriuose, medžiaga sukurta skaitmeniniais formatais.

Lietuvos nacionalinis kultūros centras

Kolekcija. Lietuvos nacionalinio kultūros centro saugomas audiovizualinis turinys yra suskirstytas į kelias kolekcijas, kurios atliepia temas arba renginius: ekspedicijų (kurių metu rinkta informacija apie tautosaką, atsiminimus, papročius ir pan.) garso ir vaizdo įrašai; Lietuvos nacionalinio kultūros centro kurtų filmų (apie tautodailę, papročius, tradicinę muziką) archyvas; garso įrašų studijos įrašai ir darbinė medžiaga; Dainų šventės (vaizdo ir garso) archyvas; kita vaizdo ir garso medžiaga susijusi su etnografinėmis veiklomis, renginiais, įvykiais, tose kryptyse kuriose veikia pats centras ir kitos įstaigos. Audiovizualinį turinį sudaro VHS kasetės – 750 vnt., DV minikasečių – 1 000 vnt., yra magnetinių audiojuostų ir audiokasečių (tikslus skaičius – nežinomas). Taip pat kaupiama naujai kuriama medžiaga.

Vertės. Medžiaga yra specializuota ir unikali, dalis objektų yra vienetiniai, randami šioje įstaigoje. Medžiaga pasitarnauja kultūros specialistų, kolektyvų vadovų kvalifikacijos kėlimui. Turinys turi didelę istorinę vertę, nes užfiksuoti nykstantys Lietuvos kultūros reiškiniai, papročiai, tradicijos.

Saugojimas. Pirmenybę išsaugojimui būtų teikiama dar nesuskaitmenintoms audiokasetėms, kurių yra tik viena kopija, tačiau jų kiekis nedidelis. Taip pat svarbus dėmesys turėtų būtų skiriamas seniausiai medžiagai – ekspedicijų medžiagai, kuri yra vienetinė. Kino juostos ir dalis audioįrašų atiduoti Lietuvos centriniam valstybiniam archyviui. Kolekcija saugoma centro patalpose: analoginė medžiaga saugoma keturiose patalpose, o suskaitmeninta medžiaga saugoma serveryje. Patalpose mikroklimatas nereguliuojamas, kambario temperatūra, grybelio ir pelėsio žymių nėra. Problema, kad viskas saugoma vienoje vietoje. Į apskaitą įeina viskas, tačiau, dėl žmoniškųjų resursų trūkumo, vienetų aprašymai padaryti tik iš dalies, taip pat trūksta žmoniškųjų resursų ir katalogizuojant medžiagą, būtent dėl šios priežasties ji nėra sukatologizuota. Įstaigoje vienas asmuo atlieka archyvaro pareigas.

Skaitmeninimas. Skaitmeninimo veiksmai jau yra atlikti. Įrašų datavimas prasideda nuo 9-ojo dešimtmečio pradžios. Didžioji dalis yra skaitmenizuota, neskaitmenizuotos likusios vos kelios kasetės. Dauguma medžiagos priklauso Lietuvos nacionaliniam kultūros centrai, mažesnė dalis, kaip pavyzdžiui Dainų šventės įrašai, priklauso LRT. Centras keletu vaizdo įrašų dalinasi „Youtube“ kanale. Medžiaga dalijamasi su televizijomis, naudojama TV laidose. Tačiau aktyvesnė sklaida nevykdoma, viešo prieinamumo nėra. Įstaiga turi VHS kasečių skaitmeninimo įrangą, garso įrašų studiją.

Lietuvos muzikos informacijos centras

Muzikos informacijos centras, užsiimantis lietuvių kompozitorių muzikos dokumentavimu ir sklaida, išskiria garso įrašų kolekciją ir natų kolekciją. Tai vienintelė tokios apimties kolekcija, kurioje saugomi lietuvių kompozitorių kūriniai. Lietuvos muzikos rankraštyną 1946 m. pradėjo kaupti TSRS Muzikos fondo Lietuvos skyrius, o 1996 m. šią funkciją perėmė Lietuvos kompozitorių sąjungos įsteigtas Muzikos informacijos ir leidybos centras. Jo kaupiama ir saugoma Lietuvos kompozitorių partitūrų kolekcija yra pagrindinis ir didžiausias tokio tipo archyvas šalyje. Natų archyve yra originalių rankraščių, tačiau didžioji dalis yra kopijos. Saugoma 7 600 neišleistų audioįrašų ir apie 2 300 išleistų CD, keletas

DVD, keletas vinilinių plokštelių. Taip pat 4 154 vienetai natų rankraščių, kurių didžioji dalis yra gauta skaitmeniniu formatu.

Skaitmeninti garso įrašai ir natos saugomi kietajame diske, o kopijos serveryje. Popierinių natų archyvas laikomas rūsyje, esminės grėsmės nėra, nes visos natos suskaitmenintos. Iš esmės įstaiga archyvavimu neužsiima ir analoginių laikmenų saugojimo neprioretizuoja. Rūsyje mikroklimatas nereguliuojamas, tačiau vamzdynai ir elektros instaliacija neseniai suremontuota, tad gaisro ar vandens užpylimo grėsmės nėra. Būklė puiki, mat beveik visa kolekcija yra suskaitmeninta. Nesuskaitmenintos likusios kelios dešimtys magnetinių kasečių. Tvarkingos būklės magnetinės juostos su įrašais (kuriuose Lietuvos kompozitorių kūriniai), ir magnetinių juostų grotuvas laikomi atskiroje patalpoje antrame aukšte. Patalpa saugi, tačiau mikroklimatas nereguliuojamas. Aprašyti vienetai su nurodytais autoriais ir kūrinio pavadinimais. Institucija vykdo skaitmenintų kūrinių natų prekybą. Pirkėjams prieinamos 2 000 kūrinių natos. Garso įrašai prieinami tik kaip trumpi fragmentai iliustruojantys kūrinius, taip pat laisvai prieinami patalpinti keli grojaraščiai. Autorinės teisės priklauso kūrinių autoriams arba leidėjams, duomenų bazė, kaip visuma, priklauso Lietuvos muzikos informacijos centrui, ji sukurta 1997 m.

Lietuvos šokio informacijos centras

Centras skatina profesionalaus šokio / cirko lauko vystymą ir plėtrą vykdant aktyvią tinklaveiką, sklaidos bei kitas meno profesionalams skirtas veiklas. Paslaugomis naudojasi srities profesionalai: šokėjai, kritikai, teoretikai, studentai, dėstytojai, akademinė bendruomenė, kultūros vadybininkai, žiūrovai.

Įstaiga kaip audiovizualinį paveldą išskiria šokio spektaklių įrašus, centro prodiusuotus dokumentinius filmus. Tai vienintelė sistemiškai surinkta šokio spektaklių vaizdo medžiaga Lietuvoje, kuri atspindi šalies šiuolaikinio šokio lauką ir reprezentuoja visą sritį.

Kalbant apie išsaugojimą, įstaiga pirmenybę teiktų seniausiems, dar nesuskaitmenintiems, įrašams. Kad kolekcija būtų tvarkinga ir pilnai apsaugota, tačiau reikia atlikti katalogavimą ir VHS kasečių skaitmenizavimą. Visa turima medžiaga yra saugoma pačiame šokio centre, kabinete, kambario temperatūroje. Seni įrašai – VHS kasetėse ir DVD diskuose, naujesni įrašai, sukurti skaitmenine įranga, saugomi kietuosiuose diskuose ir internete, „Vimeo“ platformoje.

Pačio šokio centro prodiusuotų filmų versijos yra originalios, kiti įrašai – jau tik kopijos. Kolekcijos būklė gera, greitesnio senėjimo pavojus gresia tik VHS kasetėms, tad reikia kuo skubiau atlikti skaitmenizaciją; įstaiga žada tai atlikti artimiausiu metu. Inventorizacija nėra atlikta, bet planuojama. Specialios įrangos skaitmenizavimui Lietuvos šokio informacijos centras neturi. Apie 300 vnt. įrašų yra skaitmeniniu (angl. *born-digital*) formatu ir apie 300 vnt. – CD, DVD ir VHS kasetėse. Dalis teisių priklauso įrašų savininkams ir dalis Lietuvos šokio informacijos centrui. Trumpi vaizdo įrašai, anonsai – prieinami visiems. Įrašai nuo 2010 m. patalpinti Vimeo platformoje ir prieinami su slaptažodžiu studentams, vadybininkams, mugių dalyviams. Įrašai pagaminti iki 2010 m. (CD, DVD ir VHS) laikomi Menų spaustuvės infotekoje, prieinami lankytojams.

Institucijų sąrašas

Archyvai

Lietuvos centrinis valstybės archyvas

UAB „Lietuvos kinas“

VšĮ „Lietuvos nacionalinis radijas ir televizija“

Televizijos

UAB „Laisvas nepriklausomas kanalas“ (LNK, BTV)

UAB „All Media Lithuania“ (TV3, TV6, Power Hit Radio)

UAB „Televizijos komunikacijos“

Muziejai

Lietuvos nacionalinis muziejus

Lietuvos nacionalinis dailės muziejus

Nacionalinis M. K. Čiurlionio dailės muziejus

Lietuvos teatro, muzikos ir kino muziejus

Tauragės krašto muziejus „Santaka“

Šiaulių „Aušros“ muziejus

Šiaulių kino muziejus

Senovinės technikos muziejus Smalininkuose

Bibliotekos

Lietuvos nacionalinė Martyno Mažvydo biblioteka

Vilniaus apskrities Adomo Mickevičiaus viešoji biblioteka

Kauno apskrities viešoji biblioteka

Šiaulių apskrities Povilo Višinskio viešoji biblioteka

Panevėžio apskrities Gabrielės Petkevičaitės-Bitės viešoji biblioteka

Biržų rajono savivaldybės Jurgio Bielinio viešoji biblioteka

Švietimo įstaigos

Lietuvos muzikos ir teatro akademija
Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas
Vilniaus dailės akademija

Muzikos įstaigos

Lietuvos nacionalinė filharmonija
Kauno valstybinė filharmonija
Valstybinis dainų ir šokių ansamblis „Lietuva“
Šiaulių valstybinis kamerinis choras „Polifonija“
Valstybinis choras „Vilnius“

Teatrai

Lietuvos nacionalinis operos ir baleto teatras
Lietuvos rusų dramos teatras
Nacionalinis Kauno dramos teatras
Valstybinis Šiaulių dramos teatras
Valstybinis Vilniaus mažasis teatras
Vilniaus teatras „Lėlė“
Kauno valstybinis lėlių teatras
Kauno valstybinis muzikinis teatras
Klaipėdos valstybinis muzikinis teatras

Kitos įstaigos

Lietuvos kino centras
Menų spaustuvė
VšĮ Medijų edukacijos ir tyrimų centras „Meno avilys“
Jono Meko vizualiųjų menų centras
Tauragės rajono savivaldybė
Lietuvos nacionalinis kultūros centras
Lietuvos muzikos informacijos centras
Lietuvos šokio informacijos centras

Kolekcijos įvertinimo klausimynas

1. Kokia yra institucijos misija ar tikslai?
2. Kas yra lankytojai ar naudotojai?
3. Ar institucija išskiria ir ar turi audiovizualinio paveldo kolekciją?
4. Kuo yra ypatinga užduočiai pasirinkta kolekcija?
5. Kaip apibūdintumėte kolekcijos vertę?
6. Ar kolekcija dera prie institucijos misijos ir tikslų?
7. Kuriems objektams suteiktumėte išsaugojimo prioritetą, atsižvelgdami į kolekcijos būklę, vertę ir esamus išteklius? Paaiškinkite savo pasirinkimą.
8. Kokius veiksmus rekomenduotumėte atlikti toliau (restauravimas, skaitmeninimas, katalogavimas)?
9. Kur ir kaip saugoma kolekcija? Ar kopijos, ar originalai?
10. Kolekcijos būklė ir grėsmės jai.
11. Ar padaryta kolekcijos inventorizacija, ar yra katalogo apskaita? Ar aprašyti vienetai, objektai ir pan.?
12. Esama techninė, programinė įranga. Ar turite skaitmeninimo, nuskaitymo įrangą?
13. Ar įstaigoje yra archyvarų, restauratorių? Jei taip, kokia jų kvalifikacija?
14. Kolekcijos apimtis (vienetais arba trukme).
15. Kam priklauso kolekcijos teisės?
- 16.** Kolekcijos skaitmeninimo ir prieigos situacija. Kokia dalis kolekcijos yra suskaitmeninta? Kiek turinio ir kur galima prieiti internete?